אלע ווערק פון שלום־עליכם

מנחם־מענדעל

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

מנחם-מענדעל

שלום־עליכם פּאַלקספּאַנד אויסגאַבע—ניו־יאָרק, 1918

מנחם־מענדעל

Copyright, 1918, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

אינהאלט

צו דער צווייטער אויפלאַגע . . . . . I—II

לאַנדאַן 9

פּאַפּיערלעך 43

כּוילּיאַנען 81

אַ בכבוד'ע פּרינסס 155

עס פּיעדעלט נישט 181

שלום־שלים־מזל 205

צו דער צווייטער אויפלאגע

מנחם־מענדעל איז נישט קיין העלד פון א ראמאן, און איבערהויפט נישט קיין אויסגעקלערטע פיגור. דאס איז נעבאך א איר פון א גאנץ יאהר, מיט וועלכען דער פערפאסער איז פערזענלעך און נאהענט בעקענט. ער איז דורכגענאנגען מיט איהם א שטיק לעבען פון כמעט צוואנציג יאהר. בעגעגענט זיך אינ'ם יאהר 1892 אויף דער ארעמסער „קלייניער בערזע", האבען מיר נאכדעם דורכגעמאכט האנד ביי האנד אלע שבעה מדורי גיהנם, אין יעהופעץ אויף דער בערזע, „גענאנגען" מיט איהם קיין פעטערבורג און קיין וואַרשא, אויסגעשטאנען א סך קריזיסען, זיך געווארפען מיט איהם פון איין פרנסה אויף דער אנדערער, און — אוי וועה! — נישט געפונען קיין גליק אין ערגיץ, געמוזט סוף־כל־סוף טהון דאס, וואס אלע אידען טהוען — עמיגרירען קיין אמעריקא. דארט, זאגט מען, מאכען אידען ניט שלעכט... דאס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפעטערינע בריעף פון אמעריקא.

דערווייל, ביז עפּים וואס, האב איך צענויפגעזאמלט אלע זיינע בריעף, וואס ער האט אין פערלויף פון די אכצעהן יאהר געשריבען אין פערשיעדענע צייטען, און געדרוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין וויב שיינה־שיינדעל, ווי אויך די בריעף פון זיין וויב צו איהם, און געמאכט פון זיי א בוך, מע קאן זאגען, כמעט א בריעפענשטעלער.

טאקי א בריעפענשטעלער, איינגעטיילט אין זעכס בעזונדערע אפטיילונגען, און דערביי געהאט א מיין: א איד א סוחר, אז ער

לאָנדאָן

אַדעסער בערזע.

נעשריבען אין יאָהר 1892.

וועט וועלען שרייבען א בריף צו זיין ווייב, למשל, פון אדעס — זאל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאנדאן". א שפעקולאנט אויף רער בערזע פון יקנה"ז, פון אקציעס וכדומה אזעלכע סחורות — וועט נעפינען א מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פאפיערלעך", אדער אינ'ם דריטען בוך „מילאנען". א איד א מעקלער, א שדכן, אדער איין אנענט — לאז זוכען ווייטער. מיט איינעם ווארט — יעדער וועט זיך געפינען זיינס. און אזוי ווי אידישע געשעפטען זענען, ברוך השם, אומעדום אלץ איינס, דאם הייסט, הויבען הויבען זיי זיך אן, דאכט זיך, גאנץ נישקשה'דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און גלענצענדע האפענונגען, און אויסלאזען לאזען זיי זיך אוים, צום מיינסטען, מיט שלים־שלים־מזל, ווי ביי מיין מנחם־מענדלען, לכן בעדארף מען לאנג ניט הארעווען ביי'ם צענויפשטעלען א בריף. מע קען איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און געהט. און טאמער וועט זיך נעפינען איינער פון טויזענד, וואם די געשעפטען זיינע גענהען איהם דערווייל נוט, קען ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואם איז געבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף־כל־סוף פאלען. שטארק אנגעלעגט איז דאם ניט. דערפאר איז דאם אבער אמת, און דעם אמת האבען דאך אלע מענשען ליעב...

ביי'ם צענויפשטעלען די בריף צו דער צווייטער אויפלאגע, האב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך גאר ארויסגעוואלפען. אנגעוואלען דערביי האבען נאר די זעצערס, וויייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך געהט מיט דעם נאנג, אז א וועלק, וואם ס'איז קירצער, איז דאם אלץ בעסער. די וואם וועלען געפינען, אז ס'איז נאך א ביסעל צו לאנג, קאנען זיכער זיין, אז, אם ירצה השם, ביי די ווייטערינע אויפלאגען זאל דאם ווערען אלץ מאל קירצער און קירצער, ביז עס וועט קומען צום רעכטען אידעאל: „צו ניט זאגען קומט דאס ניט"...

שלום־עליכם.

נעוויי (איטאליע), ערב חנוכה תר"ע.

לאָנדאָן

(אדעסער בערזע).

I.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין נאָר ניט אימשטאַנד דיר צו בעשרייבען די שטאָדט אדעס, ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די היגע מיט זייערע גוטע כאַראַקטערען, און די גאַלדענע געשעפטען, וואָס מע קאָן דאָ מאַכען. שטעל דיר פאָר, איך געה מיר אַרויס מיט'ן שטעקעל אין גרעצק אַריין, אַזוי הייסט דאָ אין אדעס די גאַס, וואו אידען האַנדלען, האָב איך צוואַנציג טויזענד געשעפטלעך: ווי איך ווייס — איז ווייס, קלייען — איז קלייען, וואַל — איז וואַל, מעהל, זאַלץ, פעדערען, ראָזינקעס, זעק, הערינג — הכלל, וואָס א מויל קאָן אויסרעדען געפינסט דו דאָ אין דעם אדעס. איך האָב לכתחילה אפילו אָנגעשמעקט א צוויי־דריי גוטע געשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אַלץ ניט געווען צום האַרצען. האָב איך מיך אַזוי לאַנג אַרומגערעהט אין גרעצק, ביז איך האָב מיך פאָרט צוגעשלאָגען צו עפּים רעכטס, היינו: איך האַנדל מיט „לאָנדאָן" און פערדיען דערביי גאָר נישקשה־דיג! מע חאַפּט

בארבאש'ען קיין אדעס, און דאָס איבעריגע גיט ער מיר מזומן, — וועט מיר זיין, זאָגט ער, צו־שטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. זיי געזונד און לאָז נריסען שוועד און שוויעגער און די קינדערלעך זאָלען לעבען, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר שכחתי. אז איך בין נעקומען מיט דער אָנווייזונג צו בארבאש'ען, זאָגט מען מיר, אז די אָנווייזונג איז גאָרניט קיין אָנווייזונג. וואָס דען איז דאָס? ס'איז א סוכה־שער! לאָז פריהער אָנקומען, זאָגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואָגאָן וויין, און לאָז מען אקאָרשט די וויין פערקויפען, וועט מען אייך דעמאָלט נעבען געלד. א שענע מעשה, נאָר א קורצע! האָב איך באלד אוועקגעשריבען קיין קעשענעוו איין אָטקריטקע, און האָב איהם נעשריבען, אז טאָמער שיקט ער ניט ארוים תיכף ומיד די וויין, וועל איך איהם קלאָפען א דעפעש. בקיצור, א שרייב אהער, א שרייב אהין — איך בין ארומגענאנגען אין איינע יסורים. און ערשט נעכטען איז מיר אָנגעקומען פון קעשענעוו א מזומן'ער הונ־דערטער און אויף רי"ש קערבלעך א וועכסלע. אצינד פערשטעהסט דו שוין, פאר וואָס איך האָב דיר די גאנצע צייט ניט נעשריבען? איך האָב נערעכענט, אז די שי"ן קערבלעך זענען לעוואָל. דערפון זעהט מען ארוים, אז א מענש טאָר ניט איבערטראכטען אויפ'ן ערנסטען. ס'איז דאָ א גאָט אויף דער וועלט, וואָס פיהרט אויס. איך האָב דאָס נאָנצע ביסעל מזומן'ס אריינגעבראָקט אין „לאָנדאָן" אריין, איינגעהאנדעלט א רעמעל סחורה, „האָסלעך" און „בעסלעך", און דאנקען השם יתברך — מע זאָגט, אז ס'איז שוין דאָ ריוח!

ה נ"ל.

א מאל א כף־הא'ער, א מאל א פופציגער, און א מאל, אז עס גערעט, א הונדערטער אויך. הכלל, דאס „לאנדאן" איז אזא מסחר, וואס מע קאן דערביי גליקליך ווערען אין איין טאג. אט איז ניט לאנג ארויסגעקומען אהער איינער, עפיס א שמש, און האט געחאפט אין איין שמע־ישראל דרייסיג טויזענד, און הארכט זיי היינט אלע־מען מיט'ן קאטער. איך זאג דיר, זוגתי היקרה, ממש עס וואלגערט זיך דא גאלד אין די גאסען! איך האב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואס איך בין אראפגעפאהרען אהער קיין אדעס. וועסט דו דאך פרעגען: ווי קום איך קיין אדעס, אז געפאהרען בין איך גאר קיין קעשענעוו? אפנים, אז ס'איז מיר בעשערט פון גאט, איך זאל פערדינענען גראבע עטליכע קערבלעך! אט וועסט דו הערען, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט מיט א מענשען.

אז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פעטער מנשה אפ־נעמען דאס נדן, פרעגט ער מיך: וואס בעדארף איך דאס נדן? זאג איך: מסתמא דארף איך; איך זאל ניט דארפען, וואלט איך ניט קומען. זאגט ער, אז קיין מזומן געלד האט ער אינצט ניט, ער קאן מיר, זאגט ער, געבען איין אנווייזונג צו בראצקי'ן קיין יעהופעץ. זאג איך: לאז זיין קיין יעהופעץ, אבי געלד. זאגט ער: ער וויסט ניט, צי אין יעהופעץ איז איצטער דא געלד. ער קאן מיר געבען, זאגט ער, איין אנווייזונג צו באכראכ'ען קיין וואַרשא. זאג איך: לאז זיין קיין וואַרשא, אבי געלד. זאגט ער: וואס טויג דיר וואַרשא? וואַרשא איז ווייט. אויב איך ווייל, קאן ער מיר געבען, זאגט ער, איין אנווייזונג צו בארבאש'ען קיין אדעס. זאג איך: לאז זיין אדעס, אבי געלד. זאגט ער מיר נאך א מאל: אויף וואס דארפסט דו אזוי געלד? זאג איך איהם: מסתמא דארף איך; איך זאל ניט דארפען, וואלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרעהט זיך אהין־אהער, עס האט איהם אבער געהאלפען, ווי א טוידטען באנקעס; איך, אז איך זאג געלד, איז געלד! געהט ער און נעמט ארוים צוויי וועכסלעך צו ת"ק קערבלעך אויף סך־הכל פינף חדשים, און אויף שי"ן קערבלעך גיט ער מיר איין אנווייזונג צו

וואָג? פרעג מיך בחרם וואָס דאָס איז, און מיט וואָס מע עסט דאָס! היינט פערשטעה איך ניט, דו זאָגסט, אז אָט האָסט דו אייגנעקויפט סחורה, און אָט איז שוין דאָ ריוח. וואָס איז דאָס פאר א מין סחורה, וואָס וואכסט ביי דיר אזוי גע'שמעיה'דינ? „פּעטשעריצעס, זאָגט די מאַמע, בעדאַרפען אויך א רעגען!"... און אז ס'איז דאָ ריוח, פאר וואָס פערקויפסט דו ניט? אויף וואָס וואַרטסט דו? אויף א יקרות? און פאר וואָס שרייבסט דו ניט, וואו דו שטעהסט איין און וואָס עסט דו? עפּים גלייך, ווי איך וואָלט דיר זיין א פרעמדע, ניט קיין ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, נאָר עפּיס א פּאָליובאָוויצע, להבדיל, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבן: „אז א קוה געהט אַוועק אין טשערעדע, פערגעסט זי דעם זיי־געזונד". מיר דאַכט, דו זאָלסט מיך וועלען פאָלגען, וואָלסט דו געזעהען אויסהאַנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אהיים מיט'ן ביסעל מזומנ'ס, וועסט דו דיר געפינען שענערע געשעפטען, ווי אָט דאָס דאָזיגע... איך זאָל אזוי וויסען פון קדחת, ווי איך וויים ווי מע רופט עס! און זיי געזונד, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

II.

שיינה־שיינדל פון כחריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדל איז אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז עס האָט זיך מיר וויעדער אָנגערופען די אמאָלעדיגע ספאזמע, אויף דיין פעטער מנשה געזאָגט געווארען, וואָס האָט דיר געמאכט אזא שענעם מחק פון די פופ־צעהנהונדערט קרעפלעך נדן, אזא יאָהר, אזא מזל! ווי זאָגט די מאמע מיינע זאָל לעבען: „געשיקט דורך דער קאַץ שלח־מנות"... וועכסעלעך וואָלט איך ביי איהם נעמען! קרענק וואָלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הלוואי איך זאָל ליגען זאָגען, נאָר כ׳האָב מורא, דו וועסט די איבעריגע קערב־לעך נישט אָנקוקען, ווי דו קוקסט ניט אָן די אויהערען דיינע, וואָס דו האָסט זיי פערטראָגען אזוי אהין קיין אדעס. דיין גליק, וואָס די מאמע ווייסט ניט פון קיין וועכסעלעך; עס וואָלט זיך געטהאָן חושך! און דאָס, מענדעל, וואָס דו שרייבסט, אז דו פערדיענסט, דאנקען גאָט, געלד, איז ביי אונז אלעמען אוודאי זעהר אָנגענעם. נאָר וואָס דען? האָב דיר אכציג שווארצע יאָהר, מיינע שונאים, אז דו שרייבסט שוין יא, שרייב זשע ווי א מענש! פאָר וואָס זאָלסט דו ניט אַרויסשרייבען אקוראט, וואָס איז דאָס פאָר א מין סחורה אָט דאָס, וואָס דו האנדעלסט מיט דעם? ווי טייער לייזט מען דאָס איין ארשין? צי אפשר פערקויפט זיך עס אויף דער

רונען געוואָרען. נאָר דו ווייסט דאָך ניט מסתמא, וואָס הייסט „מא־כען א סטאַלאָוש", — בעראַרף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל, מע גיט אַוועק א פופציגער פאַר א טאָג, און יענער „שטעלט א קורס", קאָנסט דו דיר מאַכען פונ׳ם „סטאַלאָוש" „צוויי זייטען", היינו: צוויי „בעסטן", אָדער צוויי „האָסטן", אָדער גאָר בלייבען שטעהן און פערקויפען יענעם א „בלינדערעכט" ביז נאָך „שלום" („שלום" הייסט ביי אונז אין אָדעס פאַר־נאַכט, ווי ביי אייך בין מנחה למעריב). איז ווי באַלד דער קורס „שטעהט אָפּ", איז כּפרה דער גאַנצער פופציגער — הייסט דאָס געמאַכט א „סטאַלאָוש". זאָלסט אָבער גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה! דער־לעגען א פופציגער איז דאָ פון די קלייניגקייטען. השם יתברך וועט העלפען, עס וועט „אַוועקגעהן די רעכטע זייט", וועל איך, אם ירצה השם, פערדיענען געלד, און א סך! און וואָס דו זאָגסט מכח דעם פעטער מנשה׳ס וועכסעלעך, האָסט דו א גרויסען טעות. דער גוטער יאָהר האָט איהם ניט געגומען, ער איז נאָך א שענער בטוח! לאָם איך נאָר וועלען אַראָפּגעבען א „סקידקעלע", קאָן איך זיי פערצור־קערען. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאַרפען געלד, האָב איך גענוג: איך קאָן פערהאַנדלען א פּאָר „האָסלעך", אָדער א פּאָר „בעסלעך". נאָר איך בין קיין בעלן ניט דערויף. איך קאָן בע־שטעהן בעסער צו קויפען נאָך א „סטאַלאָוש". וואָס מעהר „סטא־לאָושען" איז אלץ בעסער. אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט א „סטא־לאָוש", שלאָפט זיך גאָר אַנדערש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט מיך, וואו איך שטעה איין און וואָס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך וויים

III.

מנחם־מענדעל פון ארעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס איז מיר קיין חידוש ניט, וואָס דו פערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאָנדאָן", וואָרום אז ווי באלד אידען סוחרים, אידען מיט בערד, ווייסען ניט ווער עס האָט זיי געשלייערט, היינט לא כל־שכן א אידינע! על כן וועל איך דיר קלאָר מאכען, זאלסט פערשטעהן דאָס געשעפט אקוראט. הנה זיי וויסען, אז דאָס „לאָנדאָן" גופא איז אַיין איידעלע מאטעריע. פערקויפען פערקויפט זיך עס אויפ'ן וואָרט, און זעהן זעהט מען דאָס ניט. אלע מינוט בייט זיך עס: אט איז דאָס טייער, אט איז דאָס וואלוועל, אט איז „האָס", אט איז „בעס", דאָס הייסט, דאָס קערבעל דארט אין בערלין אדער עס הויבט זיך, אדער עס פאלט, עס וועגדט זיך אין בערלין; ווי אזוי בערלין זאגט, אזוי איז דאָס. עס לויפען די קורסען אויף און אף משוגענערווייז, עס פליהען דעפעשען אהין און צוריק, און אידען לויפען ארום ווי אויף א יריד, מאכען געשעפטען און ווערען גליקליך, און איך אויך בתוכם. עס איז א טומעל, א בהלה, מע קאן דא פערדולט ווערען. אט, למשל, האָב איך נעכטען געמאכט א „סטאלאוש", מיך געקאסט א פופציגער, איז ער היינט אין דער פריה, פונקט זייגער צוועלף, אויסגע־

IV.

שיינהשיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב דיך אנגעקוקט טאקי נאר ווי א משוגענעם! לאם איך אזוי וויסען, אויף א פולער וואך ניט אויסגערעדט זאל זיין, פון דער שטאדט אדעס, ווי איך הויב אפילו אן צו וויסען, וואס דו פלאפעלסט מיר אין דעם בריעף „העם" און „באם" און „דעלעזשאנס", דער שוואַרצער יאהר וויסט אייך דאַרטען! עס פליהען ביי דיר פופציגערס, ווי האלעשקעס, עפים איז ביי דיר דאַרטען געלט — שמעלט, הפקר ציבעלעס! אוודאי קאן מען געהן אין גאלד ביי אזעלכע פרנסות! איך פערשטעה ניט, חאטש נעם מיר אראפ דעם קאפ, וואס איז דאס פאר א מין סחורה, וואס מע זהטט זי ניט? א קאץ אין א זאק!?... הערסט דו, מענדעל? מיר געפעלט דאס ניט. איך בין ביי מיין טאטען נישט געפרובט נעווארען צו אזעלכע לופטיגע פרנסות, לאז מיך נאט היטען אויף וויטער אויך. ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פון לופט חאפט מען א דעלעזשאנס, שלאפט זיך נאר בעסער"... „אז מע לעגט זיך שלאפען מיט א דעלעזשאנס, שלאפט זיך נאר בעסער"... וואר לעגט זיך עס שלאפען מיט א דעלעזשאנס? עפים מאדנע דבורים, טערקיש לשון! און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו קאנסט פערצוקערען דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, איז טאמער וועל איך אין

אליין ניט אויף וואס פאר א וועלט איך בין. די שטאדט אדעס איז אונגעהייער גרויס, און אלסדינג קאסט דא טייער, און די ייזער זענען דא הויך ביז'ן הימל, מע דארף קלעטערן אויף אייזערנע טרעפ א האלבע שעה, ביז מע קומט אהיים, אוש אונטער'ן הימל, און א פענסטערל איז א קליינס, ווי אין א טורמע. איך בין זיך מחיה, אז ס'וועלן טאג און איך קאן מיך ארויסהאפן פון דער טורמע אהין אין גרעצק אריין, און דארטען טאקי עם איך שטעהענדיג, דאס הייסט, מע חאפט איבער וואס גאט גיט, ווארום וועט האט צייט זיך אוועקזעצען עסען, אז מע דארף אלע מינוט געוואהר ווערען די קורסען פון בערלין? דערפאר איז דא פרוכטען בזיל הזול. ווייטרויבען עסט מען דא נישט ווי ביי אייך אין כתריל־עווקע ראש השנה אויף שההיינו, — דא עסט מען ווייטרויבען אלע טאג, און אין מיטען גאס, מע שעמט זיך גאר ניט.

הנ"ל.

V.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז עם געהט אַציגד א מוראַ־דיגער „בעס", האָב איך מיך אַנגעקויפט מיט „לאַנדאַן" ווי א פויק, און איך האָב מיך בעוואָהרענט מיט זיעבעצעהן „בעסען" און מיט אכט „סטאַלאַושען". היינט בעדאַרף איך אַפּנעמען „דיפערענצען" עט־ליכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאַכען „בעסען". זאַלסט אַנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי עס ווערען דאָ געמאַכט געשעפטען אויפ'ן וואָרט, וואַלסט דו פערשטאַנען, וואָס הייסט אדעס; א שאקעל מיט'ן קאַפּ איז דאָ פונקט ווי געמאַכט א קאַנטראַקט. איך גיה מיר ארוים אין גרעצק, קום צריין אין א „קאַפּיי", זיץ מיך אַניידער ביי א טישעל און שאַף מיר א גלעזעל מיי, צי קאַווע, צי עפּיס אַנדערש; קומט צו גיהן איין מעקלער, דער אַנדערער, דער דריטער; מע דארף נישט האָבען נישט קיין קאַנטראַקט, נישט קיין קוויטעל, קיין איינגעטונקענע פּען אפילו! יעדער מעקלער האָט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיפטעל, נעמט ער ארוים דאָס ביכעלע און פערשרייבט, אז איך האָב ביי איהם צוויי „בעסען", און איך נעם ארוים און צאָהל איהם אַפּ די עטליכע קערבלעך — מחיה! און שפּעטער מיט א פּאָר שעה, אז גאָט הייסט, מע וועלט גיין אוואָהר דאָס „טאַקסירעכץ" פון בערלין, קומט צו לויפען

דעם נ י ט גלויבען, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפיקורס'טע, ווי די מאמע זאגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלסט ניט איבער"... ווייסט דו וואס, מענדעל? פאלג מיך, א ווייב, טהו א שפיי אויף דעם אדעם, און קום בעסער צו פאהרען אהיים, קיין כתרילעווקע. פופצעהנהונדערט קערבלעך האסט דו, א דירה גיט אונז דער טאטע זאל לעבען, קלייטען פערדינגען זיך, היינט וואס פעהלט דיר נאך? צו וואס בעראף איך ליגען ביי יענעם אין מויל, און שונאים זאלען מומלען, אז דו האסט זיך אוועקגעלאזט קיין אדעם און מיך האסט דו אוועקגעוואלפען, ניט דערלעבען זאלסט דו דאס! דערווייל מעג נאך דיין אדעם זיין די כפרה פאר אונזער כתרילעווקע מיט אלע דיינע הויבע מויערען מיט די אייזערנע טרעפ, וואס מע דאף זיך דראפען אויף זיי משוגענערווייז! טאקי כדאי צוליעב דעם זיך קאלי מאכען דעם מאגען, — וואס איז? ס'איז א זול אויף וויינטרויבען! וויינטרויבען דארף מען פרעסען, פלוימען איז ביטער? ס'איז ביי אונז היינט א גערעט אויף פלוימען, א גילדען איין עמער! נאר עס נעהט דיר שטארק אן וואס ביי אונז אין דער היים מהוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער, וואס זיי מאכען. האסט שוין גאר פערגעסען, אז דו ביזט א טאטע פון דריי קינדערלעך זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „דאלי אטשע, דאלי כערדצע"... אזא מכה זאל זיך דיר זעצען, ווי זי איז געוועכט! דערווייל בלייב געזונד און פיעל גליקליך, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

אונז אין אַדעס, „אין בעסטען אַרדענונג"! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די שפּעטעריגע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלס־דינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און אַלעמען גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. ביי אונז אין אַדעס זענען די היצען אַזוי גרויס, אַז מע וועדר פערברענט, און ביי נאַכט וועדר מען צעגאַנגען, אַזוי ווי וואַכס. דעריבער אַז סע קומט פאַר־נאַכט, וועדר די שטאַדט פּוסט. דער עולם צעפאַהרט זיך אויף די פּאַנטאַנען, אויפ'ן גרויסען פּאַנטאַן, אַדער אויפ'ן קליינעם פּאַנטאַן, אַדער גאָר אויפ'ן „לאַנד־זשעראָן". דאָרטען קריגסט דו וואָס דו ווילכט, וואָס דיין האַרץ גלוסט, און קאַנסט זיך באָדען אין ים, און קאַנסט הערען מוזיק, און דוקא אומזיסט, אָהן א גראָשען געלד!

הנ"ל.

טאקי דער אייגענער מעקלער און ניט שוין א פינפאונצוואנציגער פון אויבען, און נאך שפעטער, אז מע ווייסט שוין „אנפאנג" אויך, שטופט ער א פופציגער, און אז גאט וויל צו „שלום", וואכסט אן א גאנצער הונדערטער, און א מאל קאן געמאכלט זיין, אז טאקי צוויי הונדערט, און א מאל דריי הונדערט אויך, פאר וואס ניט? דערויף איז דאך עס א בערזע! א בערזע איז א שפיעל, א גליק־זאך. און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט נישט אינ׳ם פעטער מנשה׳ס וועכסלער, קאן איך דיר אנזאגען א בשורה, אז איך האב זיי שוין פערצוקערט. א סימן האסט דו: וואו האב איך געזומען געלד אויף אזוי פיעל „בעסען" מיט אזוי פיעל „סטאלאושען"? „סטאלאושען" איז ניט, ווי דו רופט עס אן, „דעלעושאנסען". דעלעושאנסען איז דאס, וואס מע פאהרט אויף דעם קיין ראדא־מישל און קיין זשיטאמיר, און „סטאלאוש" איז א שטיקעל פא־פיער, וואס יענער שרייבט אן און חתמ׳עט זיך אונטער, אז ס׳וועט קומען „אולטימא", דאס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אזוי פיעל און אזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און ביי דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואס דו ווילסט — דאס טהוסט דו: ווילסט דו, ג י ם ט דו, ווילסט דו, נ ע מ ס ט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאלאוש"? וועז גאט העלפט רעכטע „וואריאציעס" אויף „לאנדאן", און מע טהוט, למשל, א שמועס אויף די בלעטער מכח מלחמה, פאלט דאס רוסישע קער־בעל אראפ אין דער ערד אריין, און דאס „לאנדאן" טהוט זיך מיט א מאל א רוק, אז מע דערקענט נישט דעם פלאץ. אט האט מען געשמועסט יענע וואך פון דער איינגעלשער מלכה, אז זי איז עפים נישט אין בעסטען געזונד, איז באלד געפאלען דאס רוסישע קערבעל, און „סטאלאושען" האבען זיך געגעבען א הויב־אויף העכער הייזער! איצט שרייבען די גאזעטען, אז ס׳איז איהר בעסער, האט זיך דאס רוסישע קערבעל אויפגעהויבען, און מע קאן שוין קויפען „סטאלא־זשען" וויפיעל מע וויל. הכלל, זאלסט גאר ניט זארגען, זונתי היקרה, עס וועט, אם ירצה השם, זיין אלסדינג, ווי מע זאגט ביי

וואָס? זעה נאָר, אז פון די אַלע גדולות זאָלסט דו חלילה דאָס נדן־געלט נישט אָנריהרען, וואָרום טאָמער וועלסט געמינערט א גרא־שען פונ׳ם נדן, וועט דיר דעמאָלט מעהר נישט אָפגעהן פון דער מאָמע זאָל לעבען!... ער זאָל זיך עס אפילו דערמאָנען, מיר דאָכט. דו וועסט נאָנץ גוט, אז איך בעדארף האָבען א זיידען מענטעלע ווי אין לעבען אריין, און וואָלענם אויף א קלייד, און א צוויי שטיקלעך מאָראָזוע׳ם זאָנע. א מינדסטע נאָרישקייט בעדארף איך איהם אָנזאָגען, אַליין וועסט ער נעבאָך ניט, דער מוח איז איהם אויסגעדארט געוואָרען, ווי די מאָמע זאָגט: „וער סע שטויסט זיך ניט אַליין, דעם גיט מען אין זייט אריין"... ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

VI.

שיינה־שיינדל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב שוין וויעדער צו טהון מיט די צייהן, אויף דיינע אדעסער „דראָנזשיקעס" געוואָגט געוואָרען. איך דאַרף זיך רייסען דאָ אויף די צייהן און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער — גאָרניט, לעבט זיך אפּ, ווי גאָט אין אדעס, פאָהרט ארום רייטענדיג אויף „דראָנזשיקעס", באָדט זיך אין „קאָראָטקי וויק" און כלי־זמר שפּיעלען איהם צו. וואָס פעהלט איהם, אשטייגער? ווי זאָגט די מאמע: „רייטענדיג וואָלט ער געפאָהרען ביי מיר אויף א בעזעם, ניט אויף קיין דראָנזשי־קעס!"... ממה נפשך, ביזט דו א סוחר און האנדעלסט מיט דער שענער סחורה דאָרטען, וואָס מע רופט זי „לאָנדאָן", טא האָב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האָב בעסער אין זינען דיין ווייב, האָסט א ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר מיט קינ־דערלעך דריי, זאָלען געזונד זיין, ווי זאָגט די מאמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און וואָס דו שרייבסט מיר פון דיינע גליקען, זאָג איך דיר דעם אמת, עם דרעהט זיך מיר אוש דער קאָפּ! עם גלויבט זיך מיר עפּים ניט, חאָטש קוילע מיך, אז אָט אזוי פליהען דאָס הונדערטערם גלייך אין די הענד אריין! וואָס איז דאָס פאר א מין כשוף דאָרטען, א פערבלענדעניש, צי

אָפּ, אַנטלויפען, בעהאַלטען זיך אוים ווי ווייט מעגליך, און אז ער האָפּט איינעם, טראָגט ער איהם אָפּ, ווי איין אבן־טוב, גלייך אין אוטשאַסטאָק אַריין, ווי איינער רעדט: „אָט האָב איך אייך געברַאכט א אידען"... און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט ניט אין גרויסע „וואריאַציעס" מיט „דיפערענצען", איז א סימן, אז דו ביזט שוואַך אין פּאָליטיקע. אָט, למשל, זיצט איינער ביי אונז אין קאָפּיי, ביי פּאַנקאָע'ן, רופט מען איהם „גאַמבעטע", טאָג ווי נאַכט רעדט ער פון פּאָליטיקע און נאָר פון פּאָליטיקע! ער בעווייזט אוים מיט טויזענד ראיות, אז סע שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אָלע נאַכט האַרמאָניע שיסען — ניט דאָ, דאָרטען, ביי די פראַנצויזען. די פראַנצויזען, זאָגט ער, וועלען נישט פערגעסען אָט דעם ביסמאַרק'ען וויל זיי וועלען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, אַרויסשפּרינגען אין גיכען א מלחמה. עס קאָן נאָר אַנדערש ניט זיין! האָרכען גאַמבעטע'ן דרש'ענען, בעדאַרף מען פערקויפען וואָס מע האָט, די קאָפּאָטע אויסטהון און קויפען „סטאָלאָזשען" און „בעסען", „בעסען" — אָהן א שיעור „בעסען"! און וואָס דו שרייבסט מיר מכח א מענטשלע, אז איך זאָל דיר קויפען, האָב איך פון דיינעטוועגען, זוגתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט א שענערע זאַך, דהיינו: א זייגערל א גילדענם מיט א מענדעלייאָן און מיט א גילדען קייטל מיט א בראָש, און בראַנזשעלייטען האָב איך געזוהען אין פענסטער, טאקי ניט ווייט פון פאַנקאָני'ן — זאָג איך דיר: פרימא שבפרימא! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט גוזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. די שפּע איז דאָ, קיין עין־הרע, גרויס און אידען זענען דאָ אזוי פערטהאָן אין פרנסה, אז מע פערגעסט פון

VII.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארבען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האלט שוין ווייט, היינו, איך האב מיך גוט אריינגעהאפט אין „בעס" אריין און געה שוין אציגד מיט „פעסט־לאנדאן", דאס הייסט, איך טהו שוין א געב אדער א נעם מיט א מאל צעהן טויזענד פונט, צוואנציג טויזענד פונט, נא־טירליך, מיט א „דעפא". איך האב שוין גרויס קענטשאפט אין די קאנטארען, און עס קאמפענירט מיר שוין זיצען ביי פאנקאנ'ן אין דער קאפיי גלייך מיט אלע גרויסע שפּעגעלאנטען ביי וויסע טישלעך פון מירמעלשטיין, און היים זיך געבען א פארציע מא־דאושענע, מחמת ביי אונז אין אדעס איז א מנהג, ווי באלד מע זעצט זיך נאר אנידער, אזוי קומט צו א מענש מיט א פראק און היסט, מע זאל היסען געבען מארושענע. קאן מען ניט זיין קיין דבר־אחר און מע מוז הייסען געבען; און אז מע עסט אויף די פארציע מארושענע, היסט ער, מע זאל היסען געבען נאך א פארציע, און אז ניט, טאר מען ניט זיצען און מע בעראף זיך ארומדרעהען אויף דער גאס, איז עפּיס ניט שען פאר א שפּע־געלאנט, און אגב שטעהט דארט א גאראדאוואי און לאקערט, מע זאל זיך ניט ארומדרעהען אויף דער גאס... אידען בעראפען דאך אבער זיך יא ארומדרעהען, קליגען זיי זיך מיט איהם, נארען איהם

VIII.

שיינה־שיינדע פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך פערשטעה ניט, וואָס איז די גדולה, וואָס מע דארף זיצען ביי פראנקאָניין, ברענען זאָל זי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביז אויף דער נאכט דער רוח ווייסט וואָס? אבי אויסברענגען געלד? און וואָס איז דאָס פאר א משוגענער דארטען ביי אייך אין ארעם, וואָס סע חלומ'ט זיך איהם, אז מע שיסט, געשאָסען זאָל ער ווערען פון גאָט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאָגט די מאמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואסער"... ניל־דענע זייגערלעך מיט בראנזעליעטען האָסט דו דערזעהן אין די פענסטער אין ארעם? א גדולה אויף דער באבע! וואָס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו זעהסט זיי דורכ'ן פענסטער? ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „קרעפלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפלעך, נאר א חלום"... דו חאפ זיך אריין בעסער אין א קלייט אריין און קויף מיר א שטיקעל ווענבעל אויף וועש, און מארעפאלען אויף ציכלעך, און א פאר בייענע קאלדרעס, און א ביסעל זילבער אין שטוב אריין, און עפיס נאך. מאהל דיר, אז בלוימענזלא־טע בעראף זיך שוין אקענען מיר בלאָזען (אויפבלאָזען זאָל עס זי, ווי א פאחיר!). וואָס איז? זי טראָגט א האלז פערעל, זאָל עס

שבת און פון יום־טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס מעגען פאלען שטיינער פון׳ם הימל, מוז איך מיך שבת דורכגעהן אין שוהל אריין. די אדעסער שוהל מעג מען געהן אנ־קוקען. ערשטענס, רופט מען דאס „באר־שוהל", מחמת אויבען נעהט זי מיט א קאלפעק, און קיין מזרח איז ניטא. אלע זיצען מיט׳ן פנים א ה י ן. און דער חזן (פיני היימט ער, שוין איין מאל א חזן!) געהט דוקא גענאלט די באָרד, נאר עברי קען ער א ביסעל בעסער פון אייער אלטען דראנג משה־דוד! זאלסט זעהן, אז סע קומט צו „בריך־שמיה־דמרא עלמא", נעמט ער איין א מיתה־משונה! זיין „מזמור־שיר־ליום־השבת" מעג מען הארכען אויף בי־לעטען. אלע זינגערלעך שטעהען אויסגעשטעלט ארום איהם, אנ־געטהאן אין קליינע טליתים׳לעך — מחיה! ס׳וואל זיין צוויי מאל אין וואך שבת, וואלט איך צוויי מאל אין וואך געגאנגען הערען פיני׳ן דאוונען. איך פערשטעה ניט די היגע אידען, פאר וואס זיי געהען ניט דאוונען. און אפילו די, וואס געהען דאוונען, דאוונען אויך ניט; זיי זיצען ווי די טאקען אין די צילינדערס, מיט די פעטע אויסגעפאשעטע פנימ׳ער, מיט די קליינע טליתים׳לעך, און — שא! טאמער ווי׳ל א איד א דאוון טהון א ביסעל העכער, קומט־צו צו איהם דער שמש מיט די קנעפ, און זאגט, ס׳וואל זיין שטיל, — מאדנע אידען אין דעם אדעם!

ה נ"ל.

IX.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט גראָבע טויזענדער! אז גאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימאָ" וועט אפּ־לויפען גלאָט, וועל איך מאכען א הויפּט־טרעפער. איך וועל איינ־קאסירען מיינע אלע „דיפערענצען" און וועל זיך דורכפאָהרען אהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, ארויסנעמען אהער, קיין אדעס. א דירה וועלען מיר דינגען אויף דער „רישעליו", איינקויפען שען מעבעל און וועלען לעבען, ווי מע לעבט דאָ ביי אונז אין אדעס. דערווייל האָב איך צו טהון, ניט פאר דיר געדאכט, מיט'ן מאָגען; אפּנים, דאָס מאראָזשענע האָט מיר פערשאדט... אז איך קום צו פאנקאני'ן, עס איך שוין ניט קיין מאראָזשענע. וואָס דען? איך היים מיר געבען אזא געטראנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך א שטרוי; ס'איז אי זים, אי ביטערליך, אזוי ווי א מין סאלץ מיט לאקריץ, און מע קאָן דאָס מעהר ניט פערדייען ווי צוויי, העכס־טענס — דריי גלעזער. מוז מען זיך די איבעריגע צייט ארומדרעהען אויף דער גאס און האָבען צו טהון מיט'ן גאראָוואי, און דאָס איז זעהר נישט אנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון א צייט, נאָר מיט חסד, גאָט האָט מיך ביז אהער אויסגעפיהרט, איך אנטלויף פון איהם אלע מאָל און בעהאלט זיך אוים. וואָס טהוט דען ניט א איד

איהר מאקי נאָר פערשטעהרט ווערען! זי האָט דאָס א דאָלי ביי איהר מאן! לייט האָבען גליק צו אַלסדינג; נאָר איך אייגע בין עפּיס אין אזא פינסטערער, ווייסטער שעה געבאָרען געוואָרען, אז א מינדסטע זאָך בעדאַרף איך איהם דערמאָנען! לאָז זיך דיר דאָכ־טען, עלעהיי דו האָסט געקויפט נאָך א „העס" מיט נאָך א „באָס" מיט נאָך א דער שוואַרץ יאָהר ווייסט אייך דאָרט, ווי דו רופסט עם אָן. איך זאָג איהם: פערקויף דאָס, וואָס דו האָסט, און צעהל געלד, נעהט ער און קויפט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? וועסט ניט קריגען די סחורה נאָכדעם? איך זעה שוין ארוים, וואָס דאָס איז פאר מסחרים און וואָס דאָס איז פאר א שטאָדט אדעם, אז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט א געגאָלטער מאָרדע, מיינע וועהטיגען אויף זיין קאָפּ! מיר דאָכט, אז פון אזא שטאָדט און פון אזעלכע מענשען דארף מען לויפען, ווי פון איין עפּוש, צום סוף לייגט ער דאָרט און וויל ניט ארויסקריכען, ווי זאָגט די מאמע: „דער וואָרעם לייגט אין חריין און מיינט, אז ס'איז גאָר קיין זיסערס נישטאָ"... לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט בערעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אדעם, ס'זאָל אויף דעם קו־טען א שרפה, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

יא! זאָג נאָר, מענדעל, וואר איז אָט די „פראַנקאָני", וואָס דו שרייבסט מיר אלץ, אז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאכט? ס'איז איין „ער", צי א „זי"?...

„ער" און ניט קיין „זי". ס'איז אזא קאפיי, וואס מע טרינקט דאָרט קאווע און מע עסט מארָאזשענע און מע מאכט געשעפטען אויף „לאָנדאָן". לאָם איך דאָם פערמאָגען חאָטש האלב, וואָם דאָרט ווערד געמאכט אין איין טאָג!

ה נ"ל.

צולעב פרנסה? דער אויבערשטער זאל העלפען, אז די „ראלי־זאציע" זאל אפלויפען בשלום, וועל איך דיר, אם ירצה השם, אלס־דינג קויפען בכפל־כפלים, א סך מעהר ווי דו קאנסט זיך נאר פאר־שטעלען. און וואס דו זאגסט, אז דער גאמבעטע איז א משוגענער, האסט דו א טעות; ער איז נאר א ביסעל א „ספיקולאטיווער". גאט זאל היטען, עמיצער זאל איהם א זאג טהון אין פאליטיקע ניט אזוי, ווי ער וויל! ער איז דעמאלט קאפאבל יעגעם צעריסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אז היינט־מארגען מוז עפים ארויסשפרינ־גען, און דאס, זאגט ער, וואס ס'איז איצטער מיט א מאל שטיל געווארען, איז ערשט א בעווייז, זאגט ער, אויף מלחמה. „פאר א בורע איז תמיד, זאגט ער, שטיל"... איך האב נעכטען געקאנט פער־קויפען עטליכע „בעסלעך" מיט א צווייי־דריי „סטאלאושען" און פערדיענען שען געלד, האט מיך גאמבעטע נישט דערלאזט. „איך וועל אייך, זאגט ער, דעם קאפ צעשלאגען, טאמער לאזט איהר ארויס אין אזא צייט א שטיקל סחורה פון דער האנד!" עס געהט, זאט ער, א צייט, וואס א „סטאלאזש" פון א פופציגער וועט ווערטה זיין רי"ש קארבען, און שי"ן, און ת"ק, און טויזענד, און פאר וואס ניט קיין צוויי טויזענד?... עס זאל זיין ווי גאמבעטע זאגט, חאטש האלב ווי ער זאגט, — וואר איך נתעשר! איך האף, אז איך וועל, אם ירצה השם, תיכף נאך דער „ראליזאציע" זיך געבען א קעהר־איבער צוריק אויפ'ן „האס" און וועל אנהויבען קויפען קערבלעך און געבען „לאנדאן" אויף וואס די וועלט שטעהט! איך וועל זיי בעווייזען, וואס הייסט „לאנדאן" און וואס הייסט קערבלעך! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו פרעגסט זיך נאך אויף פאנקא־ני'ן (ניט ווי דו רופסט דאס אן „פראנקאני"), איז דאס ניט קיין

טאָמער האָסט דו זיך געוואָרט? פּאַר יענעם דאָס גליק! און וואָס דיין משוגענער גאָמבעט (איך זאָג דיר פּאָרט, אז ער איז א משוגענער!) לאָזט דיך ניט פערקויפען, פערשטעה איך ניט, וואָס געהט עס איהם אָן? וואָס איז זיין באָבע'ס דאגה? שפּיי איהם אָן א פולען פּנים, וואָס ער וועט דיר דערצעהלען מלחמות! פאָלג מיך, מענדעל, שנייד־אָפּ, פערקויף אויס, ווי גאָט איז דיר ליעב! האָסט פערדיענט עטליכע קערבלעך? גענוג! ביז וואָנעט איז דער שיעור צו חאָליען דאָרטען? נאָר גאָרניט, משטיינס געזאָגט, איך האָב דען עפּים אויך א ווערטה? איך בין דאָך ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל, ניט ב ל י ו מ ע־ז ל א ט ע; ב ל י ו מ ע־ז ל א ט ע, אז זי טהוט נאָר א פּיפּס דעם מאן איהרען, ווארפט דאָס מיט איהם דאָס נייענייהריגע קדחת! למען השם, מענדעל סערדצע, פערקויף און פּאָק זיך אין וועג אריין. פערגעס נאָר נישט א טוץ געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגען, סאָמעט אויף א מלבוש פון דער מאָמעס וועגען — לאָז זי אויך גערענקען, וועז דער איידעם איהרער איז געווען אין אַדעם און נהאָנדעלט מיט משוגעים, — ציץ א שטיקעל פון היינטיגע מוסטערען, און, אז עס וועט קריכען אין טשעמאָדאַן אריין, א ביסעל גלאָווארג, און דאָס איבעריגע דאָרטען, ווי דו פערשטעהסט, און קום צו פאָהרען אהיים, לאָז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שווארצען דאָס פּנים, און לאָם איך זעהן, אז דו זאָלסט מיך ניט פאָלגען, אזא מכה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיך פאָלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיפען הארצען

דיין באמת געטריַיע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

X.

שיינה־שיינדל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדל איז אדעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז די קינדער מאָלען אלע דריי, און איך שלאָף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דאָרטען קובעבע מיט לאקריץ! וואָס געהט איהם אָפּ, איך בעט אייך, קאָפּ־וועהטיג? ער האָט זיך עס אביסל צעהעצקעט! קיין אדעם ווילּ ער מיך אַרויסנעמען! ער מיינט, אז ער וועט מיר זאָגען א ד ע ס, פליה איך באלד! הערסט דו, מענדל, זאָלסט דיר אַרויסשלאָגען פון קאָפּ, מענדל, וועסט מיך אהינצו ניט פערנאַרען. זיי רוהיג! מיין באבע'ס באבע איז דאָרטען קיינמאָל ניט געווען און האָט זיך בעגאַנגען אָהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אָהן דעם בעגעהן. דו וועסט מיך ניט אַיינערעגן, מענדל, אז איך זאָל דיר אַוועקווארפען מיין טאַטע־מאַמע מיט אלע ליעבע פרויינד און זיך אַוועקלאָזען אין דעם וויסטען אדעם, ברענען זאָל עס דיר אויפ'ן פייער! מעגסט זיך זאָגען, מענדל, וואָס דו ווילסט, ד י י ן א ד ע ס הויבט מיר נישט אָן צו געפעלען. איך האָב עס פיינט, איך וויים ניט פאר וואָס. נאָך מיין שכל נאָך קומט אויס, אז דו בעראַרפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספערקויפען און מאַכען דערפון געלד, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „פון אלע מילכיגע מאכלים איז דאָס בעסטע — א שטיקעל פלייש"... אי, וואָס?

סמ׳טע מייז; עפּיס א מהומה אויף איטלּיכען בעזונדער! אלע שרייען „לאַנדאַן"! וואו איז מיין „לאַנדאַן"? גיב מיר דאָס „לאַנדאַן"! „לאַנדאַן", „לאַנדאַן"! נאָר וועט מיר „לאַנדאַן"? וואָס מיר „לאַנדאַן"? עס פלּיהען פּעטש, פּייגען, אין טאַטענס טאַטען, און איך אויך בתוכם... דער שפּיץ — ס׳איז, אפּנים, נאָר נישטאָ קיין „לאַנדאַן" אין ערגיץ ניט! — הכלּ, זוגתי היקרה, ס׳איז בי־טער און פינסטער, איך האָב אוועקגעגעבען דאָס גאַנצע פערדיענסט, מיט׳ן קרן, מיט׳ן ציערונג, וואָס איך האָב דיר אייגנגעקויפט, אפילו די קאַפּאָטע, י שבת־דיגע אויסגעטהאָן און פערזעצט — און דאָס איז אלסדינג אריין אהין... און איך געפּין זיך איצט אין אזא טרוי־ערניגער לאַגע, וואָס איז אין לשער, און אהיים בענג איך אזוי, אז ממש עס געהט מיר אויס דאָס חיות! איך פערשעלט מיר דאָס געביין הונדערט מאל א טאָג. בעסער וואלט איך זיך אויסגעברא־כען א פוס, איידער איך בין געקומען אהער אין אדעס, וואו א מענש האָט קיין שום וועדע נישט; א מענש קאָן דאָ גאָהענדיג שטאַרבען אין מיטען גאָס, און קיינער וועט זיך אפילו ניט אָפּשטע־לען א קוק טהון. וויפיעל מעקלּערס האָבען געלּעבט אַרום מיר, אָפּ־געלּעקט א ביינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין נאָר ניט! פריהער האָב איך דאָ גאהאט א נאָמען „דער כתריל עוו־קער בלּיכדער", און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק, טאַקי די מעקלּערס אלּיין. זיי זאָגען, באשר איך פערשטעה ניט דאָס געשעפט. „לאַנדאָן, זאָגען זיי, בעדאַרף מען פערשטעהן". וואו זענען זיי געווען פריהער, די חכמים? — מע רעדט שוין נאָר קיי־נער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואלט נאָר געווען א געשטאַרבע־נער! הלואי וואלט איך טאַקי געשטאַרבען, איידער אזעלכעס דער־לעבען! און ווי אויף־צו־להכעיס, זיצט אָט דער גאַמבעטע, ימח שמו זאל ער ווערען, און הערט ניט אויף צו גראַגערען אין די אויהע־רען מיט זיין פּאלּיטיקע: „הא, זאָגט ער, האָב איך אייך געזאָגט א בעם?" — „וואָס קומט מיר ארויס, זאָג איך, פון אייער בעם, אז מע גיט מיר ניט, זאָג איך, קיין לאַנדאָן?" לאכט ער און זאָגט

XI.

מנחם־מענדעל פון אַרעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ד א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס „אולטימאַ" איז אַנגעקומען, און ס'איז געווארען איין איבערקעהרעניש, זאל גאָט שומר ומציל זיין! פון דער גרויסער „ווארשאַויע", וואָס איך האָב אויף איהר אַרויסגעקוקט ווי אויף משיח'ן, האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. ביסמאַרק, שמועסט מען, האָט זיך צוגעקיהלט, בעקומען דעם קאַטער, — איז אין דער פאָליטיקע געווארען א מהומה, מע וווייסט ניט וואָס סע טהוט זיך. „לאָנדאָן" איז טאקי געווארען מיט גאָלד גלייך, און דאָס קערבעל איז טאקי געפאלען אין שאוֹל תחתיה אַריין, און ס'איז אַוועק א מורא'דיגער „בעס"! וועסט דו דאָך פרענען: וואו זענען מיינע „בעסען" מיט מיינע „סטאלאושען"? איז דער תירוץ: די „בעסען" זענען ניט קיין „בעסען", די „סטאלאושען" זענען ניט קיין „סטאלאושען". קיינער ווייל ניט נ ע מ ע ן, קיינער ווייל ניט ג ע ב ע ן — און רוף מיך קנאַקניסעל! און ווי אויף־צו־להכעים, האָב איך געשטעקט מיט מיין סחורה אלץ ביי אזעלכע מענשלעך, וואָס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט געווארען. הכלל, עס איז א שרפה, א מגפה, גאָר נישט צו דערקענען דעם פלאַץ! אוי, וועז איך קעהר זיך איבער מיט איין טאַג פריהער! נו געה, זיי א נביא! אלע לויפען ארום, ווי די פער־

האנדעל טהון אויפ'ן לאמבארד און אומקעהרען מיין היזק אפשר נאָך מיט א סמיטשיק... נאָר נעה מאָך! אָהן נעלד זאָל מען נאָר־ניט געבאָרען ווערען אויף דער וועלט, און טאָמער איז מען געבאָרען געוואָרען, זאָל מען בעסער שטאַרבען... איך קאָן מעהר ניט שרייבען. שרייב מיר פון דיין געזונד, און וואָס מאכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און גרים שווער און שוויעגער און אַלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ה נ"ל.

מיר: „וואר איז אייך שולדיג? די בערוע, זאגט ער, דארף מען פערשטעהן, און אז מע קאן ניט האנדלען מיט „לאנדאן", דארף מען, זאגט ער, האנדלען מיט אתרוגים"... איך זאג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אזוי נמאס אט דאס אדעם, מיט דער היגער בערוע, מיט דעם פאנקאני, מיט די אלע מענשלעך! איך וואלט געלאפען אין דער וועלט אריין! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די וויטערע בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און גרים די קינדערלעך אלע און שוואר און שוויעגער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש נ ח ת י. דא אין דעם אדעם איז א מנהג, אז עמיצער דארף א נמילות־חסד, געהט ער נישט צו א שכן, צו א קרוב אדער צו א בעקאנטען, ווי, למשל, ביי אונז אין כתרילעווקע; נישט מחמת מע פוילט זיך געהן, נאר פשוט, מע ווייסט פריהער, אז יענער וועט ניט שטעקען; מע נתנ'ט ניט — און שוין! וואס זשע טהוט מען פארט, אז מע דארף? איז געמאכט געוואָרען א „לאמבארד", וואס גיט ארוים געלד וויפיעל דו ווילסט, אבי נאר דו ברענגסט א רעכטען משכון: גאלד איז גאלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און א מלבוש, און א סאמאוואר, און א בענקעל, און אפילו די בהמה, אז דו ברענגסט צו פיהרען, גיט מען דיר אויך ארוים אויף איהר געלד. דער חסרון איז נאר, וואס זיי שאצען אלסדינג זעהר וואלוועל, בחצי חנם! דערפאר האבען זיי א מעלה: פריצענט נעמען זיי געשמאקע, בייסענדיגע, אזוי, אז דאס פריצענט עסט אויף דאס קרן; מוז מען אלע צוויי וואכען מאכען דארט א „לעסיטאציע", דאס הייסט, מע פערקויפט אוים די איבערגעבליבענע משכונות, און מענשען האנדלען מציאות, מאכען דערפון א שען קערבעל. וועז איך בין איצטער ביי געלד, וואלט איך געקאנט א

טענה'ט מיט מיר כסדר, אז א מאן טאָר מען נישט נאָכגעבען די שמה, אז מע בעדאַרף א מאן האַלטען אין די הענד אזוי, אז ער זאָל פ י ה ל ע ן , אז ער האָט א ווייב! נאָר געה, אז ס'איז ביי מיר אזא טבע, איך קאָן ניט זיין אזוי גראָב, ווי בליומע־זלאָטע; איך קאָן זיך ניט שעלטען, אַרײַנלעגען א מאן אין דער ערד אַריין, אזוי ווי זי, איך קאָן ניט! זאָלסט האָבען בליומע־זלאָטע'ן, ניט דער־האַרען זאָל זי, פאָר א ווייב, וואָלסט דו שוין געוואוסט וואָס פאָר א גאָט מיר האָבען! און וואָס דו זאָגסט מכח שטאַרבען, חכם אײַ־נער, ביזט דו א גרויסער נאַר: א מענש נעמט זיך ניט אַליין דאָס לעבען, א מענש נעמט זיך ניט אַליין דעם טוידט. און אז מע ווערט אָן דאָס נדן, בעדאַרף מען זיך שוין טאָקי א מעשה אָנטהון? דו נאָר איינער, וואו שטעהט דאָס דען אָנגעצייכענט, אז מנחם־מענדעל בעדאַרף האָבען געלט? און מיט געלט איז מנחם־מענדעל דען ניט דער אייגענער מנחם־מענדעל, וואָס אָהן געלט? שוטה! דו ווילסט געהן קעגען גאָט? זעהסט דאָך, אז ע ר הייסט ניט, היינט וואָס פילדערסט דו? א שענע ריינע כפרה! לאָז זיך דיר דאַכטען, עלעהיי גזלנים האָבען דיך בעפאַלען אין מיטען וואַלד, אַדער ביזט קראַנק געלעגען און חלילה פערקרענקט דאָס נדן צו אַלדי שווארצע יאָהר! דער עיקר, זאָלסט ניט זיין קיין אידינע, מענדעל! פערלאָז דיך אויף דעם וואָס לעבט אייבig, ער איז א זן ומפרנס. קום צו פאָהרען אהיים, וועסט דו זיין, אם ירצה השם, א גאסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדעל, זאָלסט נישט געהן אויף קיין „לעסטאַציעס" און נישט האַנדלען מיט קיין אַלטע שמאַטעס, — נאָך דאָס געהט דיר אָפ! למען השם, באַלד ווי דו וועסט בעקומען מיין בריף מיט'ן געלד, זאָלסט דו זיך אויפזעצען און אָפגעזעגענען זיך מיט אַדעס, און ווי באַלד דו וועסט נאָר אַרויספאָהרען פון שטאַדט, אזוי זאָל עס זיך אָנצינדען פון אַלע פיער זייטען, און עס זאָל ברענען און

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווישטענס שרייב איך דיר, נאריישער לעקיש, זעה ווען דו האסט געטהאן! וועלכער רוח האט דיך גאר געטראגען קיין אדעם? וואס האסט דו דארטען אנגעשמעקט אזעלכעם? געברא־טענע פויגעלעך האט זיך איהם פערגלוסט! „לאנדאן"! מארשוש־נעווע! קובעבע מיט לאקריץ! האסט דערהערט, אז מע זעצט דיר אן אינ'ם „לאנדאן" ארויף, פאר וואס זשע האסט דו ניט געזעהן בעצייטענס אפצוועקען אויף פריצענטען, דו בהמה, ווי עס פיהרט זיך צוויישען סוחרים? וואו איז מענשען? וואו איז א רב? אין גאטעם ווילען, וואס איז דאס פאר א תירוץ אולטימא־שמולטימא? האסט געקויפט סחורה, וואו איז די סחורה? ! אוי, אזא־נ־אומגליק! דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, אז פונ'ם אדעם, ברענען זאל דאס, וועט קיין גוטס ניט ארויס! איך שרייב איהם: פאהר אוועק, מענדעל, טהו א שפיי אויף זיי מיט זייער „לאנדאן", עס זאל אויף דעם קומען א חלירע, רבונו של עולם! אנטלויף, זאג איך איהם, אנטלויף, מענדעל, ווי זאגט די מאמע: „ארעמער דאך, וואס קנאקסט דו?"... ניין, הערט ער מיך ניט, וואהרום איך בין דאך שיינה־שיינדעל, אז אך און וועה איז מיר, ניט בליו־מע־זלא טע. אוי, די מאמע מיינע איז טאקי א חכמה! זי

פאפיערלעך

יעהופעצער בערזע.

נעשריבען אין יאהר 1896.

פלאקערען, שרפה'נען און פער'שרפה'ט ווערען, ס'זאל פון דעם ניט בלייבען קיין שריד ופליט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

סוף פון'ם ערשטען בוד.

פּאַפּיערלעך

(יעהופּעצער בערזש).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

גהשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין ניט אין ארעם, איך בין אין יעהופּעץ (אויך א שענע שטאדט, לאם איך האבען אזא יאהר!), און האנדעל שוין מעהר נישט מיט קיין ווינד, מיט קיין לופט, מיט קיין „לאנדאן" — איך האב שוין היינט, ברוך השם, אביסעל א לייטישער געשעפט אין האנד, א קראנטנע געשעפט, א פּאפּיער־געשעפט, דאם הייסט, איך האנדעל מיט „פּאפּיערלעך" האנדעל איך. וועסט דו דאך מיך פרענען, ווי קום איך קיין יעהופּעץ? דארף איך דיר דערצעהלען, זוגתי היקרה, א גאנצע מעשה, און בעטען דיך, זאלסט קיין פּראביעל ניט האבען, וואם איך האב דיר אזא צייט קיין בריף ניט געשריבען. ס'איז פּשוט ניט געווען וואס צו שרייבען. און חוץ לזה האב איך גערעכענט, אט־אט פּאהר איך אהיים, און גאט איז יודע דעם אמת, ווי ווייט

קויפט א פאָר פרישע פרעמיעס, און האָב וויערער געהאפט פון אויבען און האָב מיך אַרויפגעשלאָגען אויף שענע עטליכע הונדערט קערבלעך, און דוקא מזומנ'ע. האָב איך מיך מיישב געווען: דאַרף איך צאָהלען יענעם „פרעמיעס", אמעהר איך וועל מיר אליין „אייגנאזשירען" מזומנ'ע „פאפּיערלעך"! און בין אַוועק דורך א קאָנטאָר קיין פייטערבאָרג און האָב מיר צענויפגעשטעלט א „פאָרטעפעל" פון כל מאמינים שהוא: „פוטיווילי" מיט „טראָנספאָרט", מיט „וואָלגע", מיט „מאָלצעווער", וכדומה אזעלכע אקציעס, וואָס הויבען זיך, און דאָנקען השם יתברך, איך וואכס! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך אלע און שוויגער און שוויעגער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דו וועסט מיר שרייבען, זאלסט דו מיר שרייבען אויף מיין נאָמען קיין ב ו י ב ע ר י ק, מחמת אין יעהופּעץ טאָר איך ניט זיין... דרעה איך מיך אַרום דעם גאנצען טאָג אויף „קרעשטשאטעק" ביי דער בערזע, און קומט ביי נאכט, חאפּ איך מיך אַראָפּ קיין בויבעריק. דאָרט זיצט די גאנצע חברה „שפּענגלאָנטען" אויף די דאָטשעם און מע שפּיעלט א גאנצע נאכט אין קאָרטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אַווי איז דאָ דער מנהג...), און גאנץ פריה לויפען אלע קיין יעהופּעץ, און איך אויך בתוכם.

ה נ"ל.

עס האָט מיך נעצוויגען אהיים, נאָר ס׳איז, אפנים, מן השמים מיר אָנגעצייכענט נעווארען, אז איך זאָל מגולגל ווערען קיין יעהופּעץ און זאָל האנדלען מיט „פּאפּיערלעך". איך שוועך דיר, זוגתי היקרה, ביי מיין לעבען, אז איך בין שוין נעזעסען אין וואגאן צו פּאהרען קיין כתרילעווקע, בעדאַרף איך מיך בעגעגענען מיט איינעם אין אדעסער שפּעגעלאַנט, וואָס פּאָהרט קיין יעהופּעץ. וואָס טהוט ער, פרעג איך איהם, אין יעהופּעץ? זאָגט ער מיר: ער האנדעלט מיט פּאפּיערלעך. וואָס הייסט דאָס פּאפּיערלעך? גיט ער מיר צו פּערשטעהן, אז „פּאפּיערלעך" איז ניט קיין „לאָנדאָן", וואָס העננט אָפּ פון בערלין און פון ביסמארק׳ען און פון דער איינגעלשער מלכה. פּאפּיערלעך — דאָס איז אזא מין געשעפּט, וואָס וועגדט זיך נאָר אין פּייטערבאַרג און ווארשא. היינט האָט דאָס נאָך א מעלה: ס׳איז א זאָך, וואָס מע קאָן דאָס זעהען, אָנטאָפּען מיט די הענד, נישט אזוי ווי „לאָנדאָן", וואָס ס׳איז נאָר א דמיון, א מין חלום. היינט האָט ער מיר געזומען אָפּלויבען די שטאָרט יעהופּעץ מיט די יעהופּעצער שפּעגעלאַנטען אין טאָג אריין: ס׳איז גאָר לא זו הדרך, זאָגט ער, איידעלע מענשען! ער וועט ניט אוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן אויסגעפּאשעטע אדעסיטען פּאר איין יעהופּעצער שפּעגעלאַנט! הקיצור, דער פּארשוין האָט מיך אזוי צענומען, אז איך בין א בעלן געווען, איך פּאָהר דאָך במילא פּארבי פּאסטאָוו, וועל איך מיך אראָפּהאָפּען שוין קיין יעהופּעץ אויף א טשיקאָוועסט, אָנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפּעגעלאַנטן. און, ווי גאָט פיהרט, בעדאַרף איך אָנטרעפּען אקוראט אויף אזא צייט, וואָס עס נעהט א מוראדיגער בעם אויף פּאפּיערלעך, און „פּרעמיעס" פער־קויפען זיך בחצי חנם. קיין סך געלד אריינלעגען דארף מען נישט, האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל מיך א שפּיעל טהון, אולי ירחם, א קשיא אויף א מעשה, טאָמער וועל איך חאָפּען פון אויבען, וועל איך האָבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבער־שטער האָט רחמנות געהאט, „פּאפּיערלעך" האָבען זיך א הויב נע־טהאָן, און איך האָב מיין פּרעמיע פערקויפט מיט רוחים און גע־

אידען זאָלען נאָר האַנדלען רער שוואַרץ יאָהר ווייסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פּאַפּיער!... איך לייגן דיין בריוועל, בעלי היקר, און קלער מיר בשעת מעשה: לייבער פּאַטער, האַרציגער געטרייער! צי דו ביזט חלילה משוגע, צי איך בין ניט ביי אלע געדאַנקען? עפּים רעדסט דו מיט מיר טאַטערש: „פּאַפּיערלעך"... „פּייטערבאַרג"... „קרעשטשאַטיק"... „פּאַרטיפּעל"... עפּים א קליפּה, א ניט־גוטער האַט זיך אין איהם אריינגעהאַפּט! ביי טאָג איז ער אין יעהופּיע, און ביי נאַכט איז ער אין בויבעריק, מיט די מאַנסביליען און מיט די ווייבער אינאיינעם... וואָס טהוסט דו ביי נאַכט אין בויבעריק? וואָס טראַכסט דו זיך? ממה נפשך, ווילסט מיך ניט, קום צו פּאַהרען און גט מיך אָפּ; אלא ניט, פּאַהר שוין בעסער אוועק צו אלדי שוואַרצע יאָהר קיין אַמעריקע, ווי יוסיל לייב־אַהרן'ס, און לאָם איך חאַטש ניט וויסען וואו דיין געביין איז אהינגעקומען, אויב ס'איז מיר שוין יא בעשערט צו בלייבען איין אייביגע עגונה מיט קליינע קינדער פיסקליאַטעס! נאָר אזוי לאַנג קרענקען מיינע שונאים! דיין טרפה'נע הצלחה, וואָס איך קאָן אַצינד צו דיר ניט פּאָהרען; איך בין, משטיינס געזאָגט, אזוי גע־שטראָפט, אז איך מוז נאָר ליגען צום בעט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל געזונד זיין: „אז מע האַט ניט קיין פינגער, קאָן מען קיין פייג ניט שטעלען"... אניט, וואלט איך באַלד נאָך דיין שענעם בריף אראָפּגעפּאָהרען צו דיר קיין יעהופּיע און וואלט דיך שוין אראָפּגע־בראַכט אהיים! איך וואלט דיר געוויזען, אז א ווייב איז א ווייב! אי וואָס, איך חאַפּ זיך אַרוים א מאל מיט א האַרב וואָרט? איז דאָס נאָר מחמת גריזאָטע, און ניט אויף לאַנג. ווי זאָגט די מאַמע: „א שוועבעלע צינדט זיך גיך אָן און ווערד באַלד פערלאָשען"... ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

II.

שיינה־שיינדע׳ס פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ן איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדע׳ן נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעכטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מיינע שונאים זאלען אזוי כח האבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האב כח שוין צו שרייבען דיר אפילו א בריוועל, אז קוים־קוים וואס איך פלאנטע מיט די פים; ס׳איז גאר א סברא, אז איך וועל דארפען א ״רעפעראציע״, אזוי זאגט דער נייער דאקטאר, געזאגט זאל איהם ווערען צרות מיט פרעה׳ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאפען קערבלעך! און פון וואס, מיינסט דו, איז דאס מיר נעקומען? נאר פון גריזאטע, נאר פון הארצוועהטיג. סטייטש, איך שיק דיר ארויס אויף הוצאות און זאג דיר אן, זאלסט קומען אהיים. נעמסט דו און פאהרסט אראפ קיין יעהעפעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאל דיך בעגראבען א לעבעדיגען? היינט דער בזיון! די חרפה פאר דער וועלט! ווי זאגט די מאמע: ״שנייץ די נאז, שמיר דאס פנים״... מסחרים! געשעפטען! איך האב אלץ נעמיינט, אז דאס שענע ״לאנדאן״ האט שוין יא איינגענומען א מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפגערעכט ווערען, און ער וועט קומען אהיים חאטש מיט׳ן לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מיינער. וואס לאזט זיך אויס דער סוף? א נייער חלום, א וויסטער, א פינסטערער ״יעהופעץ״! ״פאפיערלעך״! נא דיר אזא משא־ומתן!

אויף פּראָנצויזיש און מע שפּיעלט פּיאָנע, מע עסט אייגנעמאכטס און מע טרינקט ווישניק, א קערבעל איז א ממזר, ס'איז חי געלעבט און איין עק, און אלץ פון די „פּאָפּיערלעך"! אז עס קומט דער טאָג, זאָלסט דו זעהען וואָס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאטעק": פּול און פיל מיט אידען! נאָר וואָס איז דאָס חידוש? אז פון די קאָנטראָרען טרייבט מען, און אויף דער גאָס לאָזט מען ניט שטעהן, ווילט זיך איטלעכען וויסען וואָס פריהער — איז חושך! חושך! אָט איז היינט אָנגעקומען פון פּייטערבאָרג „פּוטיווילי" הונדערט אכט און זיעבעציג, — נו, ווי אזוי קויפט מען נישט קיין „פּוטיווילי"? צי, למשל, „מאלצעוואר", זאָגט מען, זענען אָנגעקומען שוין דרייצעהן הונדערט פופציג, — זאָל מען ניט קויפען קיין „מאלצעוואר"? אז אלע טאָג, אלע טאָג שפּרינגט עס ארויף! אויף מיין „פּוטיווילי", ברוך השם, שטעהט מיר איצטער צו פערדיענען שענע עטליכע הונדערטער! נאָר אזוי לאַנג שמייסט מען זיי, ווי לאַנג איך וועל זיי פערקויפען! אדרבה, איך רעכען נאָך צוקויפען א ק"ן שטיקלעך „פּוטיווילי" מיט א פינף „מאלצעוואר" מיט נאָך אביסעל „וואָלגע", און אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען — צו קויפען אביסעל „טראָנספּאָרט", מחמת מע שרייבט פון פּייטערבאָרג, מע זאָל למען השם קויפען „טראָנספּאָרט"! אלע האָבען דאָ טראָנספּאָרט: איזדען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעלימלאכות — ווער האָט ניט קיין „טראָנספּאָרט"? דאָ, אז א איד בעגעגענט זיך מיט א אידען, איז דער ערשטער ברוך־הבא: „ווי אזוי איז היינט „טראָנספּאָרט"?" קומסט אריין אין א רעסטאָראציע, בעגעגענט דיך די בעל־הבית'טע: „ווי טייער איז היינט „טראָנספּאָרט"?" געהסט דו קויפען א פעקעל שוועבעלעך, פרעגט דיך דער קרעמער: „ווי טייער איז היינט „טראָנספּאָרט"?" הכלל, יעהופּעץ איז טאקי א מקום פרנסה. אלע שפּעגעלירען, אלע וואכסען, אלע פערדיענען געלט, און איך אויך בתוכם! נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות.

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווטץ.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער ענין פון פאַפיערלעך איז ניט, ווי דו מיינסט, טאקי פאַפיער ממש. עס רעדט זיך נאָר אזוי פאַפיער, מיינען מיינט מען גאָר אקציעס, פייטערבאַרגער אקציעס, למשל: „פוטיוויל", „טראַנספּאָרט", „וואָלגע", „מאַלצעוועד" וכדומה. דאָס זענען אזעלכע פאַבריקעס, וואָס עס ארבייטען זיך דאָרטען אייזענבאַהנען אויף אקציעס, דאָס הייסט, מע לאָזט ארויס אקציעס אויף א הונדערטער און מע צאָהלט פאַר זיי דריי, וואָרום מע גיט „דעוועלאפּמענט"; וואָס מעהר „דעוועלאפּמענט", איז אלץ בעסער. נאָר כפי אזוי ווי עס ווייסט קיינער נישט פאַר'ן יאָהר, וואָס פאַר א „דעוועלאפּמענט" מע וועט ארויסגעבען, לכן געהט מען בלינד און מע קויפט און מע קויפט; און דערפון ווערד א „האָס", דאָס הייסט, פאַפיער שטייגט, און אידען פערדינענען געלד, און איך אויך בתוכם. זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי קליינע מענשעלעך, מעקלערס, אָרעמע לייט זענען פלוצים מיט א מאָל אויסגעוואַכסען, געוואָרען גבירים ארירים! מע זיצט שוין אויף דאַטשעס אין בויבעריק, מע פאָהרט זיך באָדען קיין אויסלאַמד, זייערע דאָמעס געהען איינגעטונקען אין גאָלד און אין סאָמעט, די קינדער פאָהרען ארום אויף לעסעפּעדען, אין שטוב האָלט מען גובערנאַנטקעס, מע רעדט

IV.

שיינה־שיינדע׳ פון כתריס׳עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדע׳ נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ביי אונז האָט זיך געטראָפען איין אומגליק מיט א גליק אינאיינעם. אונזער משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען א קאָפּיקע! איך בין געקומען פונ׳ם מארק, פרייטאָג איז דאָס געווען, געקויפט פיש, פרישע, צאַפּעלדיגע, זיך נאָך געווארפען, און דאָס קינד שרייט, ווערד צעריסען! איך שלאָג דאָס, איך הרג׳ע דאָס — עס האלט אין איין שרייען! „וואָס ווילסט דו? שלים־מזל! באַשעפעניש! נא דיר צרות מיינע! נא דיר א קאָפּיקע! נא דיר בויכוועהטיג!“ קוים מיט צרות אנשוויגען געווארען. אין עטליכע מינוט ארום, איך טהו מיך א חאַפּ: „משה־הערשעלי! ווא איז די קאָפּיקע?“ „ניטא טאָפּעטע!“ — מאכט ער צו מיר און ווייזט מיט׳ן הענטעל אין מויל אריין. איינגעשלונגען? א צרה איז מיר! א שלאָק איז מיר! איך נעם דאָס קינד, איך קוק דעם אין מויל אריין, וועה און ווינד איז מיר! „משה־הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאל זיין פאר דיינע בייניעלעך! זאָג, ווא האָסט דו אהינגעטהאָן די קאָפּיקע?“ איך טרייסעל איהם, איך שלאָג איהם, קניפּ איהם, מאך איהם ברוין און בלוי — ער שרייט אין איין קול: „ניטא, האָם טאָפּעטע, האָם!“ בקיצור, איך האָב איהם געבראכט צום דאקטאָר, האָט ער געהייסען,

לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס אלע־מען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו פרעגסט, וואָס טהו איך ביי־נאכט אין בויבעריק, האָב איך דאָך דיר שוין געזאָגט, אז יעהופּעץ איז א שטאָדט, וואָס א איד טאָר דאָרט ניט זיין, סיידען א „פּער־וועגעלדיע". אז איך וועל זיך אָפּווייקלען מיט מיין „פּאָרטעפּעל" און וועל זעהען די אונטערשטע שורה, וועל איך אריינטראָגען „גענלדיע", וועל איך מעגען זיין אין יעהופּעץ גלייך מיט אלע. לעת־עתה מוז מען זיך אויסבעהאלטען, און קיין בעסערע בעהעלטענישׂ, ווי בויבעריק, איז ניטא. ס'איז אויך ערטעל פון דאטשעס. פּארהאן א כך דאטשניקעס. די דאטשניקעס לויפען, לויף איך אויך — היינט פער־שטעהסט דו שוין?

הנ"ל.

אזוי ווי איך דאַרף מיט איהם געהן מיט ווייכע רערעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה א קרום ווערט, צי אויסשעלטען אמאל פאר די בזיונות, וואָס איך טראָג דאָ איבער פאר דיר, אז איך דאַרף נאָך פאר איטלעכען בעזונדער מאכען א פריילעך פנים, ווי זאָגט די מאמע: „א קניפּ אין באק, די פארב זאל שטעהן"... נאָר גוואלד, מה אנו מה חיינו? איך וועל אזוי לאנג צאנקען און צאנקען שטיי־לערהייד, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן, ווי א ליכט מיינע שונאים, אדער אזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאטע, צעזעצט און צעשפרונגען זאלען ווערען אלע דיינע יעהופּעצער קנאקערס, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל פונ'ם טיעפּען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

שא, בערעל דעם פעטער מנשה'ס האָט שוין אויף זיך א נייעם אומגליק: ער איז יענע וואָך אָפּגעברענט געוואָרען, ארוים ווי די מאמע האָט איהם געהאָט. און איצט האָט ער נאָך דאָס לויפענייש — שונאים האָבען איהם גע'מסר'ט: אזוי ווי ס'איז ביי איהם געווען „געסטרעעוועט" אלסדינג דרויי מאל אזוי פיעל, האָט ער דאָך מסתמא אליין געמאכט „בורא מאורי האש". האָט מען איהם ערי־פען צום סליעדאוואטעל. בערעל איז אבער אויך ניט פון די וואָס צעהן א דרייער; שטעלט ער ערות, וואָס געהען שוועדען, אז ער איז יענע נאכט גאר ניט געווען היע. דערווייל האָט מען איהם איינגעזעצט, און זלאטקע איז פאר שרעק געלעגען געוואָרען און גע־האָט א זיעבעלע. מזל טוב!

מע זאָל איהם געבען קאַרטאָפֿלים. צוויי טאָג האָט מען דאָס קינד נעבאָך נעמוטשעט, געשטאָפּט מיט גוואַלד, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואַסער, נאָר קאַרטאָפֿלים, נאָר קאַרטאָפֿלים, — איך האָב נעמיינט, ס׳איז אַיין עק פון מיין קינד! ערשט אויפֿן דריטען טאָג, איך נעם אויפֿראַמען די שטוב, איך טהו א קוק אין בעט אונטער׳ן קישען — לינט ניט די קאָפּיקע? דאָקטוירים זאָלען אַזוי ווי־סען פון זייער נעזונד, ווי זיי ווייסען, ווער עס האָט זיי געשלייערט! נא דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג, ווי זאָגט די מאָמע: „א רעשטעל צו די צרות“... איך דאַרף האָבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאָקטוירים, מיט רוחות און מיט שרים, און ער, דער גאָלדשפּינער, גאַרנישט, פֿליהט ארום פון אַרעם קיין יעהופּעץ, פון יעהופּעץ קיין בויבעריק! וואָס איז? א גדולה אויף איהם, א היץ: „פּאַפּיערלעך!“ „טראַנספּאָרטען!“ „פּאַרטעפּעל־ען!“ האָט זיך איינגערעדט, אז מע קאָן ווערען אין אַיין שמע־ישראל א נגיד! „אַיין אייגערעדניש, זאָגט די מאָמע, איז ערגער פון א קרענק“... נאַרעלע, וואָס וועסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פזמונות: „אַקציעס, שמאַקציעס, דעוועלאָפּמענט, מעדעוועלאָפּמענט“ — ס׳איז ווערטה אַיין אויסגעבלאָזען איי! מיט פינף פינגער ווערד מען ניט רייך. „אז מע לעגט אַריין, זאָגט די מאָמע, קרחת, נעמט מען ארוים א קרענק“... פערשרייב דיר, מענדעל, וואָס איך זאָג דיר, אז אַלע דיינע יעהופּעצער לייט, וואָס דו שרייבסט, אז זיי זענען מיט א מאָל בעגליקט געוואָרען, וועלען אם ירצה השם אין גיכען וועלען צוריק די אייגענע קבצנים, וואָס פריהער, נאָך מיט מעהר פּרישקייט. וואָרום איך גלויב אַזוי אין דיינע „טראַנספּאָרטען“ מיט דיינע „שמאַלצעווער“, ווי אין דעם אַרעסער „לאָנדאָן“; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין א סך מעהר, ווי אין אַלע דיינע יעהופּעצער „פּאַרטעפּעל־ען“. אוי, א הונד זאָל אויפֿעסען מיין האַרץ, וואָלט ער משוגע געוואָרען, אז איך זעה ביי לייטען וויבער האָבען אויך א שטיקעל דעה ביי זייערע מאַנען, מישען זיך אריין אמאָל מיט א וואָרט, טהוען א גערייי, א הוק, אז עס וואָרפט מיט׳ן מאָן דאָס נייעניעהריגע, נישט

אויף אונזער לשון הייסט דאָס ביז ראש־חודש. עס וועט קומען ראש־חודש, וועסט דו דעמאָלט האָבען די ברירה: צי נעמען די פּאָפּיערלעך, צי ניין. נאָר וואָר וועט דיך לאָזען וואַרטען אויף ראש־חודש? דערויף האָט דאָך גאָט בעשאַפען מעקלערס אויף דער וועלט, זיי זאָלען נישט לאָזען דורכגעהן די גאַס: „אפשר האָט איהר „לילעפּוטען"? אפשר האָט איהר „וועגעלעך"?" אזוי לאַנג, אזוי בריים, ביז זיי געבען דיר עפּיס „פּון אויבען" און נאַרען־אויס ביי דיר דיינע פּאָפּיערלעך. אָט האָבען זיך ערשט נעכטען צוגעטשעפּעט צו מיר צוויי אַדעסער מעקלערס; איין מאָל פּאַר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאַסיאַדעט, איך זאָל זיי אָפּגעבען מיינע „לילעפּוטען" מיט מיינע „וועגעלעך". געפּונען דעם אָרט, וואו אויס־צונאַרען סחורה! „בריידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב ניט. איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!" הקיצור, איך האָב מיך מיט זיי אזוי לאַנג גערַאַנגלט, ביז זיי האָבען פּאַרט אויסגע־נאַרט ביי מיר מיינע פּינף „לילעפּוטעלעך" מיט די פּינף „וועגעלעך". נאָר וואָס דענן? איך האָב זיי אָבער אויך גוט אָפּגעטאָן. איך האָב מיך באַלד „אָפּגעדעקט", איך האָב „אריבערגעשמיסען", און צו גאָט אַ האָפּענונג, איך וועל, אם ירצה השם, חאָפּען אַ פּון־אויבען, וואָרום עס געהט מיר, קיין עין־הרע, די לעצטע צייט אזוי, אז וואָס איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טהייערער; אלע זאָגען, אז איך בין אַ מוצלח! לאָז גאָט געבען, דאָס „אולטימאַ" אין וואַרשאַ זאָל אָפּלויפען גלאַט, ווערד ביי מיר פריי דער גאַנצער „פּאָרטעפּעל", דעמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אנדער קאַנטאָר, וואָרום אין דער קאַנטאָר, וואָס איך אַרבייט אַצינד, איז פאַרהאַן, קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען, אז מע ווייסט ניט וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער אַרויס אַ גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פּעטש, דאָס הייסט, איינער פון אונז האָט געחאַפּט אַ פּאַטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען ברירה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זייז ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך געה שוין קיין ווארשא. וועסט דאָך מיך וועלען פרעגען מסתמא, אז ווי באַלד אז איך זיץ אין יעהופּעץ און האַנדעל מיט פּייטערבאַרג, היינט ווי קום איך קיין ווארשא? זאָלסט דו גאָר קיין יסורים ניט האָבען: ווארשא איז אויך א שטאָדט! ווארשא האָט אויך פאַפּיערלעך, און נאָך וואָסערע פאַפּיערלעך! אויף ווארשא זענען שפּעגעלאַנטען גליקליך געווארען! ווארשא איז ניט פּייטערבאַרג; ווארשא שמייסט מיט הונדערטערם! ווארשא איז זיך מיישב ערשט יענע וואָך אין הויבט־אויף „לילעפוטען" פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איך דיך, געה זעץ זיך אַנידער און קויף ניט אזא פאַפּיערעל! צי, למשל, „וועגעלעך". געשטאַנען אָט ערשט, פריהער מיט א וואָך דריי, פערצעהן הונדערט. וויפּיעל, מיינסט דו, שטעהען זיי היינט? צוויי טויזענד. און דוקא אָהן דעם קאַפּאָן!! מע דאַרף דאָך זיין, דאַכט מיר, א רוצה, מע זאל ניט אַוועקגעהן קויפען קיין „וועגעלעך"! היינט האָט דיר ווארשא גלאַט א מעלה: זי פאַדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „רעפּא". דו ווילסט האָבען „לילעפוטען", „וועגעלעך"? צאָהל איבער א פּאָר הונדערט רובעל אויפ'ן קורס און מאַך דיר א „פּרעמיע" אויף „אולטימא":

VI.

שיינהיישיינדע פּוז כתריעוקע צו איהר מאז מנחם־מענדע אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פּון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך האלט, אז דו ביזט שוין חלילה פּאַרמאַלנע משוגע, מעגסט שוין באלד אַנהויבען לויפען אין די גאַסען. קאַרג פּאַר איהם וואָס מע קען איהם אין אַדעם, אין יעהופּעץ, אין בויבעריק, בעראַרף ער נאָך האָבען, אז אין וואַרשא זאל מען אויך וויסען, אז ס'איז דאָ אויף דער וועלט אַ מנחם־מענדע, וואָס פּערנעמט זיך מיט הענדע; אמאל האָט ער געהאַנדעלט מיט „לאַנדאָן", און היינט האַנדעלט ער מיט אלטע פּיר־קאָוועס, אַפּגעשלאָגענע הושענות, עפּים „פּאָפּיערלעך", „פּאַרטעפּע־לען", „וועועלעך", „פּיפּערנאָטערס", וואָס מע דאַרף נאָך געהן זוכען עס אוש אין וואַרשא, און זיך נאָך שלאָגען איבער דעם. הלואי, רבונו של עולם, זאל זיך געפינען אַ חכם, וואָס זאל דיר אַרויסשלאָגען דעם נאַר דיינעם, זאלסט ניט אין זינען האָבען דאַרטען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט וואָס, בעת דאָ אין דער היים האָסט דו אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט צו טהון מיט די קינדער זיינע טאָג ווי נאַכט, טאָ דאָס, טאָ דאָס! ערשט נעכטען שיער אַפּ־געקאָכט אַ קינד מיט זודיג וואַסער פון אַ דורכשלאָג. אַ גליק, וואָס ניט אויפ'ן גאנצען קעפּעל, ווי זאָגט די מאמע: „צום שלים־מזל דאַרף מען אויך האָבען מזל!"... און ער—נאָרניט, שפּאַציערט דאָרט

מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אלעמען בעזונדער גאָר פריינד־ליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מיר מכח בערעל דעם פעטער מנשה'ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע כתרי־לעווקער פרנסות קאָן זיך קיין סוחר אנדערש נישט אויסהאנד־לען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעהופעץ קאָן זיך שוין אזא מעשה נישט טרעפען. ראשית, איז דאָ איטליכען בעזונדער, קיין עין־הרע, זעהר גוט; והשנית, אז עס מאכט זיך דאָ חלילה א שרפה, לעשט מען דאָ נאָר אנדערש, היינו: נאָך איידער עס הויבט אָן צו נעצען, לויפט שוין די קאָמאנדע מיט די מעשענע קיווערס, שפרינגען אין פייער אריין און שפריצען מיט דער קישקע. דו וואָלסט געמענט זיך פערגינגען אנקוקען אין יעהופעץ א שרפה!

ה נ "ל.

דאָס שוין מעהר ניט אויסהאלטען! איינס פון די ביידע: אָדער קום צו פּאָהרען וואָס גיכער אַהיים און זיי א מענש גלייך מיט אַלע־מען, אָדער לאָז קומען א מיתה משונה אויף מיינע שונאים, און לאָז דאָס האָבען אַיין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

ארום אויף שרפות, א גדולה אויף איהם: יעהופּעץ ברענט, פּער־ברענט און פּער'שרפה'ט זאל דאָס דיר ווערען כּיט ווארשׁא און מיט פּייטערבאַרג אינאיינעם, לייבער גאָט! ווער עס האָט נאָר גאָט אין האַרצען, דער באַדט זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכ־געהן די גאַס אפילו? יעדער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אָט געהט זי, מנחם־מענדעל'ס פלוניתי־טע פון יעהופּעץ!" א שענער נאָמען, אז אך און ווע איז מיר! לעבען זאל טאָקי די מאַמע מיינע. זי טענה'ט איינס: „א מאַן, זאָגט זי, טאָר מען ניט אפלאָזען אויף קיין מינוט, דען, זאָגט זי, אז דער טעסער זיצט אויף די שפּענער, זענען די שפּענער — שפּענער... איך האָב, זאָגט זי, פּריהער געוואוסט, אז קיין גוטער סוף וועט דערפון נישט ארויס; א געלד־שרוך, זאָגט זי, האָט זיך מיר פערגלוסט, ווי זאָגט מען: חזיר, האָסט געלד? זיי מיין מחותן!... א שמאַלץ־גרוב, זאָגט זי, די שמאַלץ רינט אוים, די גרוב בלייבט איבער. בריוולעך, זאָגט זי, וואָלט איך איהם געשריבען? פון קדחת וואָלט איך איהם געשריבען! ווער עס פערשטעהט ניט אויפ'ן וואונק, זאָגט זי, דעם גיט מען מיט'ן שטעקען... איך וואָלט איהם, זאָגט זי, אויף א בעזעם אראפגעבראכט אהיים! אויף א קאָטשערע!"... זאָג אפשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס זאל איך טהון, אז איך בין, משטיינס געזאָגט, אזא ציעג, אז וואָס מע זאָגט מיר איז רעכט, און וואָס מע וויל פּועלט מען ביי מיר! איין אנדערע אויף מיין ארט, למשל, ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, וואָלט שוין לאַנג געווען אין יעהופּעץ ביי אלע רבנים און דייגים, דיך אָנגעפאַלען אין גאַס און געגעבען דיר א ווייסטען, א פינסטערען סוף, אז דו וואָלסט פערגעסען אפילו, צי דו הייסט מנחם־מענדעל, און צי דו האַנדעלסט מיט פּיפערנאָטערס... מאָהל דיר, דיינע גילדענע געשעפטען מיט די גליקען, וואָס דו האַפּסט דאָרטען, זעהט מען שוין ארויס פון די מתנות, וואָס דו שיקסט מיר איבער פון יעהופּעץ; די דימענטען מיט די בארליאָנטען, מיט די געשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפּטע קאָלדרעס, א קלייניגקייט? איך זאָג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאָן

רעל פון א פּאַבריקע, וואָס מע אַרבייט דאָרטען אייזענבאַהנען און מע גיט דערויף „דעוועלאָפּמענט". די אייזענבאַהנען זענען אין סימ־ביר, די פּאַפּיערלעך זענען אין וואַרשאָ, און די קונים זענען אין יעהופּעץ, — היינט פערשטעהסט דו שוין? דאָס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך", מיט „פּוטיוויל" און מיט „טראַנספּאָרט". נאָר דו קעהרסט מיינען, אַז מע קויפט פּאַפּיערלעך, קוקט זיי עמיצער אָן אין די אויגען? האָסט דו וויעדער א טעות. מע מוז דיר קלאָר מאַכען אַקוראַט, זאָלסט פערשטעהן דאָס געשעפט. למשל, עס פער־גלוסט זיך דיר קויפען „טראַנספּאָרט"; געהסט דו אַריין אין א קאַנטאָר, טראָגסט אַריין אין קאַסע עטליכע קערבלעך א „דעפּאָ", און דו הייסט דיר פערשרייבען אַביסעל סחורה, און מע גיט דיר אַרויס א בריוועל, אַז מע האָט אייננעקויפט פון דיינעטוועגען אַזוי פיעל און אַזוי פיעל „טראַנספּאָרט", אויף אַזא און אַזא מקח מיט אַזא און אַזא „דעפּאָ", און באַם חלילה עס פאַלט אַראָפּ, ביזט דו מחויב צוטראָגען נאָך געלט; — נאָר ס'איז בלאָטע, ניט אַזוי גיך פאַלט דאָס אַראָפּ, און מע בעדאַרף ניט צוטראָגען קיין געלט; אַדרבה, עס הויבט זיך גאָר אויף! אָט אַזוי ארבייט איך כסדר און מאַך, ברוך השם, הלואי ווייטער ניט ערגער. גאָט זאָל העלפען, איך זאָל מיך קאָנען אָפּריסען אויף א פּאָר טאָג, וואָלט איך זיך אראָפּגעהאַפּט קיין וואַסילקאָוו און וואָלט אַרייגעטראָגען „געלדיע"; דעמאָלט וואָלט איך פערשפּאָרט זיין נע־ונה, ביי־טאָג א יעהופּע־צער און ביי־נאַכט א בויבערייקער. אָלע מעקלערס זענען היינט גע־וואָרען „קופּיצים". זאָלסט זעהן וווי מע לעבט, ווי מע עסט! היינט די דאָמעס זייערע מיט די דימענטען און באַרלייאַנטען — איך האָב מיך צעפרעגט, וואו קויפט מע דאָ באַרלייאַנטען, און האָב בעטראַכט פון דיינעטוועגען דאָרטען א פּאָר זאַכען, זאָג איך דיר, אַז ניט נאָר ביי אייך אין כתרילעווקע, אפילו ביי אונז אין יעהופּעץ וועט דאָס אויך אָנמאַכען א רעש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען ברייף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט געבען

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך קנאק און פליה, איך ברען, איך שפרינג אין פייער, איך וואכם, איך וואכם! א סך זענען מיר מקנא, וואָרום וואָם איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טייער. „וועגעלעך" האָבען זיך א רוק געטהאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובעל, און מיינע „ליעפוטען" שטעהען שוין, ברוך השם, אויף יענער זייט דריטהאלבענטויזענד; נאָר מיר לויבט נאָך נישט צו פערקויפען, ווייל אלע זאָגען, אז עס וועט נאָך געהן און געהן. ס'איז נאָר א סברא, אז „אויסלאָמר" האָט זיך א וואָרף געטהאָן אויף אונזערע פאָפיערלעך. מע מאכט א „סענדעקאָט", דאָם הייסט, יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען עד לפ"ק, נישט איבערלאָזען אפילו אויף א רפואה! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: פאר וואָם? גאָנץ פשוט! געלט, פערשטעהסט דו מיך, איז היינט פאָרהאָן ביי דער וועלט אָהן א שעור; עס וואלגערט זיך אין די גאסען; פריצענט איז בזיל הזול — פיער־פינף לשנה איז פאר אונז איבערגענוג; היינט אז עס טראָגט נאָר צעהן־פופצעהן, איז דאָך דאָם טאקי א גליק! און וואָם דו זאָגסט „ליעפוטען" (נישט, ווי דו רופסט עס אָן, „פיפערנאָטערס"), האָב איך דיר שוין געשריבען, אז דאָם איז אזא מין פאָפיע־

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופּעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, „אז פון א חזיר'שען עק, זאָגט די מאמע, קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאַכען"... איך שמועס עס קענען דיין שענער שוועגערין, קענען דיין יענטלעז מאקי, ברענען זאָל זי דיר אויפ'ן פייער! זי איז זיך מיישב יענע־וואָך און לאָזט ארויס א קלאנג איבער דער גאנצער שטאָדט, אז דו ביזט אוועק קיין אמעריקע און מיך האָסט דו, ניט דערלעבען וועט זי דאָס, אוועקגעווארפען איין אלמנה חיה. פון וואנען, זאָגט זי, האָט זי דאָס גענומען? שרה־נחמה האָט געהערט פון לייזי־הערשקע־אברהמ'ס מויל, אז ברוך־בן־ציונ'ס האָט אליין געזאָגן ביי משה־שמואל'ן א בריוועל, וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט איהם פון אמעריקע. לויף איך דאָך אוועק צו משה־שמואל'ן: וואו איז דאָס בריוועל? פרעגט ער מיך: וואָסער בריוועל? זאָג איך: וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט אייך פון אמעריקע. זאָגט ער: ווער האָט אייך געזאָגט? זאָג איך: ברוך־בן־ציונ'ס. זאָגט ער: ווי האָט אייך געקאָנט זאָגען אָט דער שקרן, אָט דער כזבן אזא מעשה, אז איך רעד ניט מיט איהם שוין העכער א יאָהר? לויף איך דאָך אוועק פון דאָרטען צו ברוך־בן־ציונ'ס מיט א צעיושעטען קאָפּ. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז ער איז גאָר נישטאָ אין כתריעלעווקע שוין די דריטע וואָך. פליה איך דאָך פון דאָרטען אוועק מסתמא צו

מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. דו מיינסט, אפנים, זונתי היקרה, אז איך בין איינער אויפ'ן ירידה, וואָס איך האַנדעל מיט פּאַפּיערלעך? בראָצקי האַנדעלט אויך דערמיט. דער חילוק איז: איך, אז איך גיב קויפען פּאַפּיערלעך, בעדאַרף איך פריהער אויסרעכענען ווי־פיל מיין מאָגען קאָן פערדייען, און בראָצקי, אז ער טהוט א קויף פּאַפּיערלעך, קויפט ער מיט א מאָל טויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צעהן טויזענד שטיק. דו שפּיעלסט זיך מיט בראָצקין? יענער, אז ער פאָהרט דורך אין דער קאַרעטע, ציטערט דער „קרעש־טשאַטעק", און אַלע אידען נעמען אַראָפּ די היטלען, און איך אויך בתוכם. שען וואָלט זיין, וען איך וואָלט אמאָל א בראָצקי!... אז גאָט וויל, נאַרעלע...

הנ"ל.

מיינע: „חאָפּ אויס די יאַרמעלקע מיט ניס אָן אַנטלויף"... נאָר געה רער מיט א משוגע'נעם! אָט האָט זיך איהם פּלוצים פערוואָלט ווערען א קופּער, און נאָך א וואַסילקאָווער דערצו! ער ווייסט שוין גאָרניט וואָס אויסצוטראַכטען פאַר גרויס ראָסקאָש! וואָס איז דיר עפּעס געפּעלען געווארען וואַסילקאָוו? נאָר וואָס איז דאָס חידוש: אז ביי־טאָג איז מען א יעהופּעצער, ביי־נאַכט א בויבערי־קער, און געהן געהט מען קיין פּייטערבאַרג און קיין ווארשא, מע מען שוין זיין נישט נאָר א וואַסילקאָווער נכתב — אפילו פון האָצע־פּלאָץ. מענדעל, זעה נאָר, אז פון אַלע גליקען זאָל איך דיר נישט דאַרפען חלילה ארויסשיקען פון דאנען נאָך א מאָל אויף דער הוצאה, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

איך דאַרף דיר, בעלי היקר, אָנזאָגען א בשורה, און נישט קיין פרייליכע: דיין ברודער בערעל־בנימין איז געבליבען איין אַלמן... שוין אז דער בריף איז געווען פער'חתמ'ט איז מען געקומען און מע האָט אונז געזאָגט, אז יענטעל איז געשטאָרבען. פון א קימ־פּעט איז דאָס איהר געקומען, זי האָט געהאַט א צווילינג. דאָס צווילינג לעבט, און זי איז געשטאָרבען. דאַכט מיר, עס וואַלט געמעגט זיין דאָס אייגענע קאָפּויר? ווי זאָגט די מאַמע: „גאָט איז א גרויסער צו־לחכעים'ניק"... לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון מיר. דיין שוועגערין איז תמיד געווען מיט מיר קידער־ווידער, לאָז זי מיר מוחל זיין, נאָר אויף מיין ערד איז זי דאָך ניט געמאַנגען. וואָס וואַלט מיך אהרען, אז זי זאָל לעבען נאָך הונדערט יאָהר און נישט איבערלאָזען קיין זיבען יתומים'לעך, איינס קלענער פונ'ם אַנדע־רען? ביי דער לויה בין איך דוקא געווען און האָב מיך דוקא אזוי אָנגעווויינט, אז איך בין קוים געקומען א לעבעדיגע אהיים. ווי זאָגט די מאַמע: „אז מע דערמאַנט זיך אינ'ם טוידט, איז מען ניט זיכער מיט'ן לעבען"...

לייזי־הערשקע־אברהמס און גאב איהם אוועק א פּאַרציע, ווי עס געהר צו זיין, למאי האָט ער דערצעהלט שרה־נחמה'ן אזא פּזמון מיט א בריוועל, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפּלויגען? קוקט ער מיך אָן, ווי א משוגענע: וואָסערע פּלוימען? לאָזט זיך אויס א מעשה, אז דאָס האָט זי טאַקי אליין, דיין יענטעל הייסט עס, די כּפרה זאל זי זיין פּאר אונז ביידען, אויסגעטראַכט פונ'ם קאָפּ. א הולטייקע קאָן! נאָר עס קריכט דיר שטארק אין קאָפּ ארויין אודאי וואָס איך שרייב דיר, אז דיר ליגען נאָר אין זינען מסתמא דיינע יע־הופּעצער דאמעס, צע'דמ'ט און צעבלוטיגט זאלען זיי דיר ווערען מיט זייערע בארלאיאנטען! הערסט דו, מענדעל! איך קאָן ניט הערען זייער נאָמען אפילו, אזוי פיינד האָב איך זיי! עס איז מיר שוין נמאס אפילו די מתנה דיינע, וואָס דו ווילסט מיר דאָרטען קויפען! איך זאָג דיר פּריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט מיר עפּעס קויפען, זאלסט דו מיר קויפען אזעלכעס, וואָס מע טראָגט דאָרט ניט; איך דאַרף ניט, דו זאלסט מיך פערגלייכען צו עמיצען, לאָזען זיי דיר זיין מיין כּפרה היינטיגען טאָג! נאָר לאָמיך שוין דערלעבען זעהען טאקי עפּעס פון דיר אויף דער רעכטער אמת, ניט אויף פּאפּיער, ווי זאָגט די מאמע: „ווינציגער מיט א וואָרט, מעהר מיט א ביסען"... וואָס טויג דיר אפּלענגען אויף מארגען, נארעלע? ביי אזא געשעפּט, אז מע רייסט נישט אפּ מיט גוואלד, האָט מען ניט! נאָר מענסט דיר זאָגען וואָס דו ווילסט, ביז איך וועל נישט זעהען אליין מיט מיינע אויגען, וועל איך דיר נישט גלויבען; נישט מחמת איך האלט דיך חלילה פּאר א ליגנער, נאָר דערפּאר ווייל אלסדינג, וואָס די יאהופּעצער פיינע מענשלעך דערצעהלען דיר, מיינסט דו, אז ס'איז תורת לאָקש. וואָס גלייכסט דו זיך צו בראָצ־קי'ן? האָסט מיט זיי אינאיינעם חזירים געפּאשעט? מע גיט דיר פּאר דיינע פּאפּיערלעך עפּעס געלד — נעם! וואָס מאכסט דו אנ־שטעלען? די אדעסער שארלאטאנעס האָבען געטראָפּען צו דיר קיין בויבעריק אוש, געוואָלט אויסנארען ביי דיר דעם טייערען אנ־טיק? — מיט מזל ברכה! פּאר זיי די מציאה! ווי זאָגט די מאמע

ביי מיר אויס צום זמן, — און אויסקויפֿען וועט מען זיי דאָך גע־ווים — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פֿערדיענסט נאָך אַלע הוצאות אַ רובל פֿיער־פֿינף טויזענד. חוץ לזה, האָב איך אַ פֿאָר צעהנדלינג „האָסלעך" אויף „פֿוטיוויל" און אויף „מאַלצעוועך", פֿרי־מאַ בריוועלעך, — רעכען איך חאַפֿען אויף זיי אויך אַ רובל זיבעצ־צעהן־אַכטצעהן הונדערט. האָסט דו שוין כמעט גוטע זיבעצן טוי־זענד רובל. אויף די פֿינף „מאַלצעוועך" מזומן רעכען איך אויף טרפֿות פֿיער טויזענד רובל, ווּאָרום עס וועט דאָך זיין אַ חרפֿה, אַ בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיכצן, צום וועניגסטנס, צוויי טויזענד רובל אַ שטיק, חאָטש אפֿילו זיי האָבען זיך די לעצ־טע טעג אַ קאַפּעלע אַראָפּגערוקט; נאָר דאָס איז נישט מעהר ווי אַ מאַניפּאַרגעלע פון די פֿייטערבראַרגער „בלאַנקיסטען", בכדי זיי זאָלען זיך קאָנען „אָפּדעקען"! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיע־גל: איך מיין די „לילעפֿוטלעך" מיט די „וועגעלעך"; דאָ איז אַ ריינער חשבון, ווי גאָלד: ביז „אולטימאָ" האָבען מיר נאָך אַזוי גרויס ווי אַכטצעהן טאָג, און אַזוי ווי די „לילעפֿוטלעך" הויבען זיך אויף הונדערט רובל אַ טאָג, האָסט דו אַ קיימא־לן פון אַכט־צעהן מאָל הונדערט געכפֿלט אויף פֿינף, בעטרעפֿט דאָס פֿונקט נייען טויזענד רובל. און די „וועגעלעך"? זיי שפּרינגען דאָך אויף ק"ן רובל אַ טאָג, — האָסט דו אַכטצעהן מאָל ק"ן געכפֿלט אויף פֿינף, — בעטרעפֿט דאָס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פֿינף הונדערט רובל? היינט וואָו איז עפּים „וואָלגע"? „דניעפּר"? „דאָן"? און שאר ירקות? הכלל, נאָר קיין גרויסען בייטעל נעמ איך מיר נישט, נאָר איך רעכען אַלסדינג, שוין נאָך אַלע הוצאות: „קאַרטאָזש", „גנבה'וש" אַרום און אַרום, — קרוב צו פֿערציג־פֿופֿציג טויזענד! השם יתברך זאָל העלפֿען, דאָס „אולטימאָ" זאָל נאָר אָפּלויפֿען גלאַט, וועל איך, אם ירצה השם, „ראַליזירען" אַלע מיינע פֿאַפּיערלעך און וועל מיך „איבערקאָהרען אויף דער אַנדערער זייט", דאָס הייסט, איך וועל נעהן „א־לא־בעס", וועלען אַ מוכר אויף אַלסדינג, און וועל פֿערדיענען גאָלד אויף דער „לינקער זייט"; נאָכדעם וועל איך

IX.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל איז כתריעלעוועקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין א גאנצע וואָך געלעגען אין בויבעריק, דאָס הייסט, חלילה נישט מסוכן, נאָר א פאסקודנע שלאפקייט: איך בין געפאלען אויפ'ן רוקען, קאָן זיך נישט איבער־קעהרען אויף דער אַנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האָב געמיינט די גאנצע וואָך, אז איך וועל אַראָפּ פון זינען: א קלייניגקייט, אכט טאָג כסדר זיין אָפּגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האָט זיך מיר נאָר אויסגעוויזען, אז דאָרט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מאָרגען־איבערמאָרגען פאָהר איך שוין געווים אין שטאָדט אַריין. דערווייל שרייב איך דיר א בריוועל, עס ווילט זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אגב דיר געבען א ריכטיגען חשבון, ווּאו איך האַלט, זאָלסט נישט מיינען, אז איך „פלוטעווע", אז איך בין חלילה פערדרעהט אַדער איך בין געגאָרט. מיין „פאָר־טעפעל" בעשטעהט אַצינד סך־הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פוטיוויל", הונדערט שטיקלעך „טראנספאָרט", פינף „מאלצעווער", פינף „ליליפוטלעך" און פינף „וועגעלעך", א חוץ „פרעמיעס". מילא, „פוטיוויל" און „טראנספאָרט" איז ביי מיר פערקויפט אויף שפעטער (מיט א דרייערל האַנדגעלד); ווי באַלד מע קויפט זיי

בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר שרויבן אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאָט געבן מיט געזונד און מיט הצלחה. קוש די קינדער און גרי״ם שוועסטער אין שוויצערלאנד בעזונדער גאָר פריינדלי׳ך. און בערעל־בנימינ׳ען זאלסט דו זאגען פון מיינעטוועגען, אז ער זאל זיך אזוי ניט נעמען צום קע״, אין „אקע״ אדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל״.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מיר מכח וואסיל־קאָוו, האָסט דו, אפּנים, גארנישט פערשטאנען, וואָס איך מיין. אזוי ווי מחמת איך טאָר דאָ ניט זיין, וויל איך וועלען א היגער קו־פּעץ, קאָן מען אנדערש נישט אויספיהרען, סיידען מען איז פריהער האָטש א האלב יאָהר א וואסילקאָווער נכתב. און קוים וועט איך א היגער, דינג איך, אם ירצה השם, א דירה אויף פּאדאָל און נעם דיך ארויס אהערצו מיט די קינדער אין א גוטער שעה. און וואָס דו ביזט אזוי אויפגעטראָגען אויף יעהופּעץ, איז נאָר דערפאר, ווייל דו קענסט נאָך נישט די שטאָדט מיט די היגע מענשען; מילא די שטאָדט אליין, שמועסט מען נישט — ס׳איז א צאצקעלע, און די מענשען די היגע זענען ממש גאָלד און זילבער; וויים איך, ווי קומט דאָס צו אדעם? די היגע מענשען זענען אלע אזוי מילד, אזוי צוגעלאָזט, סאי די מאנסביל׳ען, סאי די נקבות... איין שטיקעל חסרון האָבען זיי דאָ, וואָס זיי האָבען ליעב א קערטעל; קומט די נאכט — נעמט מען זיך צו דער ארבייט און מע זיצט צוועק ביז טאָג און מע שרייט: „פּאָס!״ די גרויסע שפּיעלען אין אזא שפּיעל, וואָס הייסט „פּרעפּעראַנץ״, און די קליינע שפּיעלען אין „סטוקעל־קע״, אין „אקע״ אדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל״.

ה נ ״ ל.

מיך א וואָרף טהון צוריק „א־לא־האָם" און וויעדער א מאָל חאָפּען א גראָבּס. אזוי, אז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די פופציג טויזענד ווערען מאה אלף, פון די מאה אלף — רי"ש אלפים, פון די רי"ש אלפים — ת"ק, און אזוי ווייטער, ביז א מי־ליאָן. ווי אזוי זשע דען, נאָרעלע, וועלסט מען א מיליאָנשטשיק, א בראָצקי? און וואָס, מיינסט דו, איז בראָצקי? א בשר־ודם, וואָס עסט און טרינקט און שלאָפט. איך האָב איהם אליין געזעהן, איך זאָל אזוי זעהען אלדאָם גוטס!... הכלל, זאלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, איך האָב מיך גוט צוגעקוקט צו דער שפּענעלאָציע און בין געוואָרען אויף דער בערזע אזא חריף, אז מע קומט שוין א מאָל צו מיר, נישקשה, מיט איין עצה; מיט גאָטס הילף, איך פערשטעה דאָס שפּיעל! און וואָס דו גלויבסט נישט און הייסט מיר אָפּשניידען, איז ביי מיר קיין חידוש ניט. למאי חינקים? פּארהאָן ביי אונז א שפּענעלאָנט, חינקים רופט מען איהם, זעהר א הייסער שפּענעלאָנט און א מורא'דינער קאָרטענשפּיעלער; ביי־טאָג שפּיעלט ער אויף דער בערזע, און ביי־נאַכט שפּיעלט ער אין קאָרטען. האָט זיך געטראָפען מיט איהם א מעשה ערשט יענע וואָך. עס האָט זיך איהם ביי־נאַכט גע'חלומ'ט א שלעכטע קאָרט, — א סימן אויף א „בעס" — איז ער אוועק קיין פּייטערבאַרג און קיין וואַרשא און האָט אָפּגעשניטען אין איין טאָג דעם גאַנצען „פּאָרטע־פעל"; אודאי רייסט ער איצט נעבאָך אויף זיך די האָר! א מצוה אויף איהם! לאָז ער ניט גלויבען אין חלומות! איך קוק שוין ארויס אויף מאָרגענדיגען טאָג, נעוואָהר וועלען די קורסען. איך האָב מיך בעשלאָסען, תיכף ווי באַלד איך קום אין שטאָדט אריין, זיין ביי'ם יובעלירער נאָך דיין „בראָש" מיט די באַרליאַנטענע אויהרינגלעך, און אז איך וועל נאָר האָבען צייט, חאָפּ איך מיך אראָפּ אויף „פּאַראָל" אייגקויפען דיר אביסעל וועש, טישטיכער, האַנדטיכער, און די קינדער אויף העמדלעך, און נאָך עפּים אין בעל־הבתישקייט אריין, נישט ווי דו זאָגסט, אז איך האָב דיך חלילה פערגעסען. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס

קנאַק! פּליה! שפּרינג אין פּייער! איך וועל צו דיר נישט פּאַה־רען, איך זאָל וויסען, אז דו ליגסט דאָרט אויפֿן טוידטען בעט! און דיינע פּופּציג טויזענד שרעקען מיך אויך קאַרג וואָס. ערשטענס, ביזט דו מיינער מיט די פּופּציג טויזענד, אזוי ווי אָהן די פּופּציג טויזענד. און, צווייטענס, האָבען ביי מיר דיינע פּופּציג טויזענד א ממש, פּונקט ווי א שמעק טאַבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „בל זמן דאָס געלד איז אויף פֿאַפּיער, איז דאָס פֿאַפּיער"... איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אז דו האָסט איצט ביד איבערצוצעה־לען עטליכע קערבלעך און ווילסט וואַרטען ביז עס וועט ווערען דוקא פּופּציג טויזענד, ביזט דו אַדער א משוגע'נער, אַדער א גזלן, א רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר און אויף דיינע קינדער. עס געפעלט מיר, ווי ער האָדעוועט מיך מיט „זאַוטריקלעך": מ א ר ג ע ן וועט ער זיין ביי'ם גאָלדוואַרגער, מ א ר ג ע ן וועט ער מיר קויפען וועש — אלץ אויף מאַרגען. נאָר איינער! פֿאַר מאָרגען לאָז זיך גאָט זאָר־גען! דו קויף בעסער היינט. ריים אָפּ, חאַפּ אַריין, עס וועט זיין גלייך ווי געפּונען! די מאַמע מיינע, זאָל לעבען און געזונד זיין, זאָגט נאָנץ קלוג. זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאַכטער, מתנות, טישטיכער, האַנדטיכער? געלד, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער מלאך־המות, זאָגט זי, פּרענגט נישט, צי דער מת האָט תכריכים"... איך וועל וואַרטען נאָך א פּאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פיהלען אין גאַנצען געזונד, דעמאָלט זעץ איך מיך אויף און פאָהר, אם ירצה השם, אַראָפּ צו דיר אהינצו, און דעמאָלט בין איך דיר ניט מקנא! איך וועל דיר דאַרטען נאָכגעהן פּיס־טריט, איך וועל דאַר־טען זיין אומערום. איך בין דיר ערב, אז דו וועסט אַנטלויפען פון דאַרטען אין מיטען האַלבע נאַכט, ווי עס ווינשט דיר פון טיפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט נאָר נישט איבערטראכטען חלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מזל־טוב: דער בראטישעק דיינער, דיין בערעל־בנימין, האָט שוין חתונה געהאט, אין א גוטער שעה, א מזל'דיגער! ער האָט קיין צייט ניט געהאט צו ווארטען אפילו נאָנצע צוויי חדשים: ער איז אוועקגעפאָהרען קיין בארדיטשעוו, פון וואנען מע בעציהט אויף דער נאָנצער וועלט שטיפמאמעס, און האָט אראָפגעבראכט פאר זיינע קינדער א מאמע, און דוקא א מיידעל פון א יאָהר נייענצעהן! אזא יאָהר, אזא מזל אויף אלע מאנסביל־עלן, וואָס פאר א פנים דאָס האָט! ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „בעסער זאָלען מיר בלייבען נאָך אייך אלמנות, איידער איהר זאָלט מאכען אונזערע קינדער פאר יתומים!"... איך שטעל מיר פאר דיינע טרערען, מענדעל, וועז דו זאָלסט מיך, אשטייגער, חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאָלען דאָס די יעהופעצער דאמעס! זיי וואָלטען דיך בעפאָלען, ווי די ביענען, איין אויסחאפענישׁ וואָלט אויף דיר געקומען נאָך פאר שלשים! עס וואָלט געווען ביי דיר, ווי די מאמע זאָגט: „א כשר'ער טאָפ מיט א כשר'ען לעפעל". וואָלסט שוין דעמאָלט געקאָנט בליבען א יעהופעצער אויף אייבינ! דו קנאקסט, זאָגסט דו, מענדעל?

אַנדערע פּאָפּיערלעך. נאָר דאָס אַלסדינג איז נאָך גאָלד קעגען וואָר־
שׁא. אין וואַרשׁא איז גאָר אַיין אומגליק! זינט די וועלט שטעהט
איז נאָך אַזא שחיטה נישט געשעהן, ווי אין וואַרשׁא. וואַרשׁא איז
זיך מיישב און טהוט א שמיץ די „לילעפוטען" פון צוויי טויזענד
פיער הונדערט פופציג גאָר אויף זעכס הונדערט צוואַנציג! היינט
„וועגעלעך"! די זענען שוין געשטאַנען אַזוי שען, אַזוי פיין; מיר
האָבען געמיינט, אָט־אָט זענען זיי דריי טויזענד קאָרבען! וויפיעל,
מיינסטו, שטעהען זיי היינט? וועסט גאָר נישט טרעפען: פּיער־
הונדערט שמאַרדאָוועגצעס! ווי געפעלט דיר א קורס? ס'איז עק
וועלט! אַז אָך און וועה איז וואַרשׁא, זיך שען אויסגעפיינט: גע־
טריבען, געטריבען, און פּלוצים אין מיטען דרינען — נא דיר א
התונה! פון וואַנען נעמט זיך דאָס איבערקעהרעניש — וווייסט
קיינער נישט. דער זאָגט דאָס, דער זאָגט דאָס. עס וואַככט פון
געלד, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס עס איז נישטאָ קיין געלד. אויף
דייטש רופען זיי דאָס אָן: „געלד־מאַנגעל", און אויף אונזער לשון
הייסט דאָס פּשוט: „נישטאָ א פרוטה". וועסט דו דאָך מסתמא
פרענגען: סטייטש, עס האָט זיך דאָך ערשט נעכטען געוואַלגערט אין
אַלע גאַסען? תיקו, בלייבט א קשיא! נאָר ווי אַזוי די מעשה איז,
שפּעגעלאַנטען זענען געוואָרען אָפּגעקאָכט, און איך אויך בתוכם.
איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, אויף פּייטערבאַרג פערדריסט מיך ניט
אַזוי, ווי אויף וואַרשׁא. מילא פּייטערבאַרג — גאָרנישט, געהט זיך
פּאַוואָלינקע, אַלע טאָג פּאַלט דאָרטען צוואַנציג־דרייסיג רובעל און
געגוג; ס'איז חאַטש, ווי זאָגט ער, מעשה סוחר. וואַרשׁא — קיין גו־
טער איר זאָל דאָס ניט קענען! דאָס איז עפּים א מין סדום, רחמנא
לצלן! נישטאָ דער טאָג וואַרשׁא זאָל ניט געבען א רים מיט ק"ן,
מיט רי"ש, מיט שי"ן קערבלעך נידעריגער, א פּאַטש נאָך א פּאַטש,
אַזוי, אַז מיר זענען דאָ אַלע געבליבען פּריהלישעט, גאָר קיין צייט
נישט געהאַט אפּילו זיך אַרומצוקוקען! מיליאָנען קאָסט אונז אפּ
אָט דאָס וואַרשׁא, מיליאָנען! גוואַלד, וואו איז געווען אונזער
שכל? הלואי וואָלט איך דיך געפּאַלגט, זוגתי היקרה, וואָלט איך

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, כיע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס טהוט זיך חושך! היינט, עס איז אָנגעקומען פון פּייטערבאַרג אַזעלכע קורסען, אז ס'איז אוגט אַלע־מען פינסטער געוואָרען אין די אויגען! ווי אַ דונער האָט דאָס אוגט דערשאָגען, ווי אַ באָמבע! עס איז געוואָרען פינסטער אין אַלע קאַנטאָרען, ערד־ציטערניש אויף „קרעשטשאַטעק"! און תיכף נאָך פּייטערבאַרג האָט אויך וואַרשאָ געגעבען אַ זעץ איהרע קורסען! ס'איז געוואָרען אַ לויפערייי, אַ בהלה, אַ פּחד, אַ מהומה! די שפּע־געלאַנטען זענען זיך צעלאָפּען, אויסגעטריקענט געוואָרען, און איך אויך בתוכם. אויס בערזע! די קאַנטאָרען זענען געבליבען פּוסט, די באַנקירען פערזאָרגט, ס'איז חורבן בית־המקדש! שטעל דיר פאָר, זוגתי היקרה, אז די „מאַלצעווער", וואָס איך האָב זיי גערע־כענט אויף טרפות צוויי טויזענד קערבלעך, האָבען זיך מיישב גע־ווען און האָבען זיך אַראָפּגערוקט ביז נייענהונדערט פופציג! צי, למשל, „פּוטיוויל": גיכער וואָלט איך זיך גערעכט אויף זיי אַ כּפּלה, איידער זיי זאָלען ווערען פון הונדערט אכציג צוריק זיעבען און זעכציג! פון „טראַנספּאָרט" שמועכט מען נישט; „טראַנס־פּאָרט" איז גאָר אין דער ערד, קיינער נעכט דאָס נישט אין די הענד אַריין! דאָס אייגענע איז מיט „וואָלגע", מיט „דאָן" און מיט אַלע

גען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת־עתה זאָל נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און ווי געהט דיר אין געזונד, און גרים שוועגער און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די וועלט זאָגט אַ ווערטעל, אַז נאָך אַ שרפה ווערד מען רייך. איך מיין, אַז נאָך אַזאַ מפלה, ווי מיר האָבען דאָ אַצינד, קאָן מען ערשט מאַכען גאָלדענע געשעפטען. וואָרום ס׳איז אַלסדינג געוואָרען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאַכען „האָס־לעך" מיט „פּרעמיעס" אויף די בעסטע „פּאַפּיערלעך" כמעט אָהן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שווערען, אַז ווער עס וועט איצט אַוועקגעהן קיין פּיטערבאַרג אָדער קיין וואַרשאָ עפּים קויפען, וועט ער גליקליך ווערען! וואָרום נאָך אַלע מעשות קאָן איך מיך בעריהמען, אַז איך פּערשטעה דאָס שפּיעל אין תוך אַריין. צו דער שפּענגלאַציע בעדאַרף מען האָבען נאָר דריי זאַכען: ש כ ל מ ז ל און ג ע ל ד. ש כ ל איז, ברוך השם, פאַרהאַן ביי מיר אַזוי פיעל, וויפיעל ביי אַלע היגע שפּענגלאַנטען. מ ז ל איז ביי נאָט. און ג ע ל ד? — געלד איז ביי די בראָצקים.

הנ"ל.

איצט אַרויסגעשטעלט דער וועלט דריי פּייגען; בראָצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא היסט גאָט אַזוי; ס'איז, אַפּנים, נאָך נישט געקומען די רעכטע צייט... א שטיקעל גליק, וואָס מיין באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאַהנט מיך חאָטש נישט די עטלעכע קערבלעך, וואָס איך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאַנטאָר. אַדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו, אַז עס וועט זיך אַביסעל פּערבעסערען די צייטן, וועט ער אפשר זעהן מיר „צושאַרען", איך זאָל אַרום איהם קאָנען א מאָל פערדיענען א קערבעל... נאָר דערווייַלע איז נישטאָ וואָס צו טהון. עס געהען אַרום אויף דער בערזע מתים, נישט קיין שפּענגלאַנטען. מעקלערס דרעהען זיך אַרום פּוסט און פּאָס. ס'איז ביטער און פינסטער אַרום און אַרום. די שפּענגלאַציע, זאָגט מען, איז אָפּגעשטאָרבען, קאָן שוין תחית־המתים נישט אויפשטעהן. נישטאָ צו וואָס זיך צו נעמען. איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פּאָרט יאָקאָש דורכגעשלאָגען, איבערגעוואָרט די שלעכטע צייט. דער הימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפאַלען. נאָרישקייטען! דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, גאָט לעבט און יעהופּעץ איז א שטאַדט; אַז נישט דאָס, איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קלינגערס? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע האָט נישט קיין פּינגער, קאָן מען נישט שטעלען קיין פּייג"... איך האָב מיך געפּרובט אָנמוטען א פּאָר מענשלעך מכח א גמילות־חסד'על אויף א קליינער צייט, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אַז אין שטאַדט איז איצט ענג אין געלה, אַפילו נאָר ביי די גרויסע איז ענג, ממש מע פאַלט מיט'ן פּנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אוים פּאָר א גראָשען... השם יתברך זאָל עפּיס א נס טהון מיט מיר: גזלנים זאָלען אויף מיר אָנפאַלען און מיך הרג'ענען, אָדער איך זאָל אַזוי שטאַרבען געהענדיג אין גאָס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! סטייטש, סטייטש! אַזוי פיין, אַזוי שען געשטאַנען אויפ'ן פּלאַץ! געהאַט, ווי מע זאָגט, א פּולע היטעל — און פּלוצים נא דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָ־

זאָל מיך פּאַר זיי אויסציהען א גמילות־חסד, געבען זאָל זיי גאָט גרינגע קרענק מיט מאיאָווע קרחת אויף א גאַנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „בעסער אָנקומען צו עלינו, אייִדער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר א חידוש, מענדעל. דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען", — היינט וואָס רעדסט דו נאַרישקייטען? ס'איז אַלס־דינג פון גאָט. דו זעהסט דאָך, ווי דער רבונו־של־עולם פיהרט מיט דיר, עס זאָל זיך דיר נישט גלוסטען קיין גרינגע פויגעלעך אין יעהופּעץ! א איד בעדאַרף האָרעווען, פּערשוואַרצט ווערען און געבען א ווייב ברויט! אָט איז נחמיה אויך א לייטישער יונגער־מאַן, א יודע־ספר — לאָם איך האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אזוי ער ווערד אויסגעריסען, פאָהרט אויף אַלע ירידים, געהט צו־פוס, קריכט אין דער ערד אַריין, האָרעוועט ווי איין אייזעל. עס קאָן זיין, ער וואָלט אפשר אויך געוואָלט, אזוי ווי דו, אַרומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופּעץ, אויך נישט טהון קיין האַנד אין קאַלט וואַסער, אויך האַנדלען מיט שמות, אויך שליטלען זיך קיין בויבעריק און אויך קוקען, ווי די יעהופּע־צער דאַמעס שפּיעלען דאָרטען אין דער גוטער שפּיעל „פערדעל־מערדעל". האָט ער אָבער זיין אייגענעם א ווייב, וואָס זי הייסט ב ל י ו מ ע־ז ל א ט ע. ב ל י ו מ ע־ז ל א ט ע, אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָס לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפּן וואונק. אָנו, לאָז איהם גאָט געבען אזא זין, ער זאָל קומען, למשל, פון יאַרמעלינעץ און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאָנטיקעל, מיט צרות, מיט שלעק איהר אין האַרצען?! וואָס זשע? אזוי ווי איך קום אָפּ נאָר דערמיט, וואָס דו שרייבסט מיר אַלע מאָל: אָט קויפּסט דו מיר דאָס, אָט קויפּסט דו מיר דאָס, און ביז עפּים וואָס — לאָזט זיך אוים א בוידעם! נאָר דו מיינסט אודאי, אז איך געה־אוים נאָך דיינע מתנות? איך דאַרף זיי אויך כּפּרות, דיינע בראָשען

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גלעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף וויטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז, אייגענטליך, וואָלט איך דיר בעדארפט שרייבען גאָר א סך, נאָר איך האָב דיר נישט וואָס צו שרייבען, עס האָט זיך שוין אויסגעלאָזט ביי מיר שטאָף. וואָרום וואָס וועט מיר ארויסקומען, אז איך וועל דיך שוין אריינלעגען אין דער ערד ארײן, חלילה, לעבעדינגערהייד, עס וועט מיר דען עפּעס העלפען? איך בין דאָך ניט בלויז מעז־זלאטע, וואָס האָט ליעב „עסען מאַן"; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאָגען קיין קרום וואָרט, נישט איבערקעהרען די צונג אפילו. נאָר איין זאך וועל איך ביי דיר פרעגען, א שלאָק זאָל אריין אין מיינע שונאים'ס ביינער אריין: זאָג, צי האָב איך דיר נישט געזאָגט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאָג, צי האָב איך דיר נישט געשריבען די גאנצע צייט: אנטלויף, זאָג איך, מענדעל, ווי פאר פייער! וואָס טויג דיר, זאָג איך, שמאטעס, פאפיערלעך? ווי די מאמע זאָגט: „זיץ אין דערהיים, וועסט דו נישט רייסען קיין שטיוועל"... פאלגט ער מיך נישט! עס האָט איהם צוגעקאָווועט צו יעהופּעץ! ער איז נאָר די כפרה נאָך די דארטיגע פיינע מענשלעך, די כפרה מעגען זיי שוין זיין פאר דיר און פאר מיר און פאר אונז אלע און פאר כל ישראל, נישט איך

מיליאנען

סותרים, טעקלערס און „שפּיגעלאַנטען"

געשריבען אין יאָהרען 1899—1900

מיט דיינע בארליאנטען! אבי לאָם איך דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד! עס גלויבט זיך מיר נאָר ניט, אז דו לעבסט! היינטיגע נאכט האָט זיך מיר נע'חלום'ט די באבע צייטעל, עליה השלום, פונקט אזוי ווי זי איז נעווען, נישט געמינערט. דעריבער וואָלט איך שוין געוואָלט דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד, און וואָס פריהער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם צווייטען בוך.

מיליאָנען

(סוחרים, מעקלערס און „שפּעגעלאַנטען").

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ושנית זיי וויסען, אז איך בין שוין אויס שפּעגעלאַנט. כ'האָב א שפּיי געטהאָן אויף דער שפּעגעלאַציע, קיין איד זאל זי ניט קענען! זי האָט מיך אויסגעמוטשעט ווי א קדחת, מיך געמאַכט גרוי און אַלט! א ווערטעלע אויסצורעדען, וואָס מיר האָבען דאָ איבערגעטראָגען! עס איז געוואָרען א תל פון יעהופּעץ, איין איבערקעהרעניש אויף דער בערזע, חושך אין אַלע ווינקעלעך, ווי נאָך א מלחמה, נאָך ערגער ווי, ניט היינט געדאַכט, אין אַדעם! עס איז געקומען אויף אַלעמען א מפלה, א בהלה. דער עולם האָט אַנגעהויבען שטאַרק צו באַנקראָטירען, און איך אויך בתוכם. אַלע טאָג האָט זיך געלאָזט הערען א נייער אַנזעץ. אַנזעצען — איז נאָר אַריין אין דער מאָדע! וואָס דאַרפסט דו מעהר? גרויסע באַנקירען,

מע קאָן זאָגען א לינגען, און דערצו, אז מע איז נאָך א שטיקעל עזות־פנים אויך, קאָן מען שוין זיין א מעקלער; און אדרבה, וואָס מעהר לינגער און וואָס מעהר עזות־פנים, איז אלץ מעהר מעקלער! מעגסט מיר גלויבען, פֿאַרהאַן דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס קאָטאָרי ביי אייך אין כתריעלעווקע וואָלט זיי אָנגעשטאָנען זיין בעהעלפֿערס אָדער בעלי־עגלות, זיי קאָנען זיך קוים חתמ'ענען, און פון דעסטוועגען — זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאמע דיינע: „אז גאָט וויל, שיסט א בעזעם"... מע בעדאַרף נאָר אָנטהון א וויים העמר מיט א שענעם קאָפּעליש, קריכען, שמעקען, חאָפּען א וואָרט, א לויף אהער, א שפרונג אהין — „פּאָזשאָלעטי קאָרטאָזש!" „קאָר־טאָזש" הייסט מעקלעריי, „שחיטה־געלט". אי איז דאָס א זיסער גראָשען, אָט דאָס „קאָרטאָזש"! אָהן קאָפּ־דרעהענישׂ, אָהן בויכ־וועהטיג! אָט האָב איך געהאַפּט ערשט נעכטען א פופציגער „קאָר־טאָזש" — זאָל מיך אזוי וויכען א בייזע וועטשערע מיט דיר איכ־איינעם, ווי איך וויים פּאַר וואָס! איך האָב געמאַכט צעהן טוי־זענד פּוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער ווי אויסרויכערען א פּאַפּיראָס. דאָס הייסט, געמאַכט האָבען אנדערע, נאָר איך בין אריינגעשפּרונ־גען אין מיטען. הקיצור, איך האָב מיט גאָט'ס הילף געהאַפּט א פופציגער! אז גאָט העלפּט, עס געהט אוועק אזוי איין האָלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פיס און וועל דער אייגענער ווי פריהער, וואָרום ביי אונז אין יעהופּעץ שפּיעלט דאָס געלד די גרעסטע ראָלע! דער מענש אליין איז בלאָטע, יחוס וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין וועל דו ווילסט און וואָס אין דער קאָרט — אָבי געלד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען לעבען, און שוועל און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

בערעז, האָבען אָנגעהויבען צו מאכען פּליטה. דעם ערשטען פּע־
טשאטעק האָט געמאכט יענער באַנקיר, וואָס דורך איהם פלעגען
מיר אַלע געהן מיט אונזערע „פּאַפּיערלעך" קיין פּייטערבאַרג און
קיין ווארשא. אין א שענעם פּריהמאָרגען קום איך אַריין אין
קאַנטאָר, איך האָב געהאט ביי איהם צו שטעקען מיט א פּאָר
„מאַלצעווער" און מיט עטליכע „פּוטיווילעווער" אקציעס, וואָס
ס'איז א י ה ם אַרויסגעקומען פון מ י ר א קלייניר דיפערענץ.
איך הויב מיך אָן נאָכצופרעגען, וואו איז ער ערגיץ, דער פּריץ?
זאָגט מען מיר: הלך לעולמו — ער איז שוין לאַנג אין אַמעריקע!
הקיצור, ס'איז געווארען א גוואַלד! מע האָט זיך באַלד א נעם
געטהאָן צו דער אייזערנער קאַסע און מע האָט געפונען דאָרט א
פלעשעל טינט מיט איין אַלטען אָפּגעריבענעם גילדען, און נאָך
מיט א לעכעל דערצו. דער אַנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער
אייזערנער שאָפע א נאַנצען פּאַק מיט אַלטע לוחות אויף עברי־
טייטש פון שנת ת ר ל"ג ביז היינטיגם יאָהר, און איז אַוועק
קיין ארץ־ישראל. דער דריטער, נאָר א גרויסער באַנקיר, האָט נישט
באַנקראָטירט, נאָר גלאַט ניזוק ונהרג געווארען מיט עטליכע מיליאָן
אין איין וואָך און איז געבליבען ביי'ם נאָמען. נאָר די בראָצקים
זענען עפּים מיט נסים אַרויסגעשפּרונגען גליקליך. איין מאָל פּאָר
אַלע מאָל — איך האָב אַרויסגעזוהען, אז סאיז ניט בעשערט, העלפּט
נישט קיין חכמות! א שטיקעל גליק, וואָס איך האָב מיך בעציי־
טענס אַרומגעקוקט אוֹן האָב מיך א וואַרף געטהאָן אויף איין אַנדער
פּרנסה, א בכבוד'ע פּרנסה, היינו: איך בין איצט געווארען א
מעקלער, פּשוט א מעקלער, טאקי דאָ אין יעהופּעץ אויף דער
בערזע. פּאַרהאָן אין יעהופּעץ מעקלערס, קיין עין־הרע, אזוי פיעל,
ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערגער פון זיי? דאָכט
זיך, איך האָב אויך הענד און פיס און א נאָז מיט אויגען גלייך מיט
אַלע אידען, און אזעלכע מיוחסים ווי איך איז דאָ א סך, — פון
דעסטוועגען שטעהט זיי אָן נעמען דאָס שטעקעל אוֹן גיהן מעק־
לערען. די גרויסע תורה, וואָס מע בעדארף דאָ האָבען? אבי

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונה, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער גיט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין זים לעבען, א מיתה־משונה, א חלירע אויף מיינע שונאים! דו רוצח, דו טיטום, דו נזלן איינער! דו ווייסט, אז דיין ווייב איז געלעגען טוידט־קראנק, נאָך דער רעפעראַציע, וואָס דער שענער דאקטאָר האָט מיר געמאכט, אויף דיינע יעהופעצער בעלי־בית'טעס געזאָגט געוואָרען, אז קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פיס, און די קינדער דיינע האָב איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, דיפטעריט, מיט שלעק, מיט צרות אויף מיינע שונאים'ס קעפ! ווי אזוי שווייגט מען אפ אזא צייט און מע שרייבט נישט אריין קיין בריוועל? ממה נפשך: ביזט דו געשטאָרבען — שרייב, אלא דו לעבסט נאָך, בעראַרפסט דו דאָך אודאי שרייבען! נאָר געה טענה זיך אויס מיט א חושים, ווי זאָגט די מאמע מיינע זאל טאקי לעבען און געזונד זיין: „גיכער וועט זיך א שכור אויסניכטערען, איידער א נאָר וועט קלינגער ווערען"... מאהל דיר, אז אָך און וועה, אז שיינה־שיינדעל־ברוך־הערש־לאה־רוואָסים בעראַרף האָבען א מאן א מעקלער! נאָר ס'איז אָבער אלץ כדאי: זיין א מעקלער, א

עיקר שכחתי. שרייב מיר, איך בעט דיך, וואָס האָרכט זיך עפּיס ביי אייך, צי געהען רעגענס, און וואָס מאכען די בורע־קעס, און צי ס'איז פּאַרהאַן עפּיס אַ סך זשוקלעך? איך בעדאַרף דאָס זעהר נויטיג וויסען, און וואָס גיכער!

ה נ"ל.

אויף דער הוצאה. דערמאָן דיך, אז דו האָסט א ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר און קליינע קינדער, וואָס קוקען ארויס אויף דיר אלע טאָג, און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פּנים, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

יאָ, פאַר וואָס פרעגסט דו ניט, וואָס הערט זיך עפּים אין דער היים? אפּנים, עס אהרט דיך ווינציג־וואָס, וואָס די מאַמע מיינע האָט אָפּגעלאָזט דעם שדוך מיט מיין שוועסטערעל? דו מיינסט, איבער געלד האָט זיך דאָס צעגאַנגען? געלד איז א חוץ א מעשה. נאָר געוויסען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מחותן איז דאָ געווען אויף שבת, האָט זיך מיט איהם די מאַמע צעווערטלט, איהם גע־זעבען אָנצוהערעניש, אז ער שטאַמט פון קצבים, געזאָגט א ווער־טעל, אז פון איין אָכס קאָן מען מעהר ווי אָכסענפלייש ניט פער־לאַנגען, וכדומה אזעלכע שטעכווערטלעך; איז ער געקומען אהיים, א מכה איהם, און האָט אָפּגעשיקט די תנאים, און דערווייל איז נעבאָך נחמה־ברריינדעל דאָס דריטע מאָל „אוים כלה און ווידער א מויד".

ביינעל־טרענער, א הונט־שלעגער — אבי אין יעהופּעץ, איינגעוונ־
קען זאָל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר, אז דו האָסט גע־
חאַפּט א פופציגער ביי דער איצטיגער שענער פּרנסה דיינער, און
דו האָפּסט, אז דאָס חאַפּסט דו אַלע טאָג א פופציגער. נישט אַלע
מאָנטאָג איז פּורים. דו מיינסט, ס'איז דיר דאָס אמאָליגע אַדעסער
„לאָנדאָן", מיט די „פּאַפּיערלעך", מיט די „פּיפּערנאָטערס", מיט
די אַלע איבעריגע גליקען דיינע, וואָס ליגען מיר נאָך ער היום אין
טעם? נאָר איינער, עס וועט דיר פופציג מאָל ארויס די אויגען
פונ'ם קאָפּ, איידער דו וועסט דערלעבען זעהען דעם אַנדערען פופ־
ציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּיס גלאַט ניט אין די יעהו־
פּעצער פּערדיענסטען, וואָס הויבען זיך אָן תמיד מיט א גליק און
לאָזען זיך אויס מיט א בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אז
דו ביזט גליקליך, וואָס דו ביזט ניט אַראָפּ פונ'ם זינען, זאָג איך
דיר, אז פון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט ארויס; עפּיס רעדסט
דו מיר ניט צו דער זאַך. דו פּרעגסט זיך נאָך אויף בורעקעס, און
צי עס געהען ביי אונז רעגענס? וואָס דען האָבט דו געוואָלט —
עס זאָל זומער־לעבען שיטען א שניי? און וואָס געהער זיך אָן
מיט א מאָנסביל בורעקעס? און וואו האָסט דו היינט בורעקעס?
ביי אונז קאָבט מען א בארשט פון ראָסעל, אַדער פון שטשאווועל;
בורעקעס איז ערשט העט־העט ארום סוכות! היינט פרעגסט דו
זיך עפּיס נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאַר זשוקלעך אויף דיר?
נא דיר נאָר זשוקלעך! קארג האָט מען פון די וואָנצען, דארפען
מיר נאָך זשוקלעך! נו, פרעג איך דיך אליין: אין יעהופּעץ זיצסט
דו, צוקער מאַכסט דו, פופציגערס חאַפּסט דו, — פּעהלט דיר נאָר
בורעקעס, רעגען און זשוקלעך! ביזט עפּיס א מבין דערויף? נאָר
די מאַמע, זאָל טאַקי לעבען און געזונד זיין, זאָגט זעהר גלייך:
„א משוגענער שלאָגט פּרעמדע פענסטער, נישט קיין איי־
גענע"... לכן פאָלג מיך, מענדעל, וואַרף אוועק די נאַרישע
וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּיס פונ'ם פופציגער, נעם און
קום צו פאָהרען אהיים, און אויב ניט, וועל איך דיר ארויסשיקען

פּלעגט טהון אין אַרעם, דאָם הייסט, מע „קאָמפּעזירט" מיט פּעטש... היינט פּערשטעהסט דו שוין דעם ענין המעקלעריי? נאָר די גרעסטע מעקלערס פון אַלע זענען די צוקער־מעקלערס, וואָרום אַלע צוקערען גהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאסף ממון, פאָהרען מיט אייגענע קאַרעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאַטשעס, שפּיעלען אין קאַרטען און האָבען „סאַדערוושאַנקעס מיט שאַנשע־נעטקעס"... הכלל, איך האָב ארויסגעזהען, אז מעקלעריי איז דאָס בעסטע גשעפט, וואָרום וואָס האָט אַ מעקלער אייגצושטעלען? ממה נפשך: האָב איך גענוג פּאָפּען, וועט יענער פּערדיענען גלה, אלא ניט — וועלען מיר ביידע ליגען אין דער ערד! אמת, דו ביזט גערעכט, נישט אַלע טאָג חאָפּט מען פּופּציגערס. איך האָב פון דעם ערשטען גשעפט אָן לעת־עתה מעהר ניט גענאָכט נאָר־נישט, און דער פּופּציגער איז צעקראָכען גוואָרען אין איין כהרף־עין, וואָרום אַ בעל־חוב בין איך גוואָרן, אז די האָר זענען נישט מיינע, און אַ פּאָר קערבלעך האָב איך צעטיילט גמילות־חסדים, און איך זיץ שוין וויעדער אָהן אַ גראָשען. נאָר וואָס דען? איך האָף, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט'ן אויבערשטען'ס הילף, מאַכען אַ גשעפט אין גיכען, און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אַנווייזונג. און וואָס איך פרעג דיך מכח רעגענס, איז אַ פּשוט'ער שכל: וויל צוקער, פּערשטעהסט דו, מאַכט מען דאָך פון בורעקעס, און בורעקעס בעראַרפען האָבען רעגען, אַנדערש קאָנען זיי ניט וואַכסען. לכן פרעג איך דיך, צי עס גהען ביי אייך אָפּטער רעגענס. נאָר הלוואי זאָל גאָט גבען, אז קיין רעגען זאָל בעסער נישט גהען, און די זשוקלעך זאָלען עסען די בורעקעס אויף וואָס די וועלט שטעהט, וואָרום ווי באַלד אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט דאָך ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין מיט גאָלד גלייך, וועלען די שפּיגעלאַנטען מאַכען גשעפּטען, די מעקלערס וועלען פּערדיענען גלה, און איך אויך בתוכם. און מחמת איך בין פּער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. לעת־

III.

מנחם־מענדל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל איז כתריעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דו האסט ניט רעכט צעקייעט וואס איך האב דיר געשריבען. זאלסט נאר קיין יסורים ניט האבען, וואס איך בין געוואָרען פון א שפּעגעלאַנט א מעקלער — ס'איז גם זו לטובה. איך בין נישט איינער אין יעהופּעץ. פארהאן ביי אונז, קיין עין־הרע, א סך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון אקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון געלד, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאשינעס, פון בערלינעס, פון קלעצער, פון פאבריקעס, פון זאוואָדען, פון באהנען, און וואס א מויל קאן אויסרעדען און וואס דאס הארץ פערגלוסט — איז דערויף דא א מעקלער... עס ווערד דא נישט געמאכט קיין שום געשעפט אהן א מעקלער. און יעדער מעקלער קומט־אן צום אנ־דערען מעקלער, וואָרום ד ע ר מעקלער האט א קונה, און י ע נ ע ר מעקלער האט א מוכר, קומט דאס אוים אינאיינעם א זיווג; היינט מאכט זיך אפט, אז צו איטליכען מעקלער טשעפען זיך צו נאך צוויי־דריי מעקלערס, טיילען זיי זיך אלע מיט'ן „קאָרטאָוש" חלק כחלק, און אז מע קאן זיך ניט איינטיילען מיט די חלקים, איז אדער מע פערלאָזט זיך אויף מענשען, אדער מע טהוט, ווי מע

IV.

שיינה־שיינדע׳ פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדע׳ נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז טיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואס עס האט זיך מיר גע־חלומ׳ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א גאנץ יאהר — זאל אויסגעהן צו מיינע שונאים׳ס קעפ! א גרולה אויף דער באבע — אז עס וועט ניט געהן קיין רעגען, וועט ניט זיין קיין בורעקעס, און אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ער דעמאלט פערדיענען געלד! פונקט די מעשה מיט׳ן ציגייגער און מיט׳ן בער! און וואס וועט זיין, מענדע׳, אז איך וועל דיר אנזאגען א בשורה, אז ביי אונז גיסען אלע טאג שלאקס־רעגענס, און די בורעקעס וואכסען מיט רוחות, און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטא, חוץ וואנצען מיט טאראקאנעס — וועט דיר שוין זיין גרינגער? גאט זאל מיר טאקי אזוי העלפען, ווי איך האב דאס געוואוסט פריהער, אז פונ׳ם פופציגער האסט דו שוין א גוט־אויג, נישט קיין געלד. איך האב געוואוסט פריהער, אז דו וועסט גיכער צעטרענצלען די עטליכע קערבלעך אויף גמילות־חסדים, איידער נעמען אויפ׳ן קאפ, אז דו האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר. גמילות־חסדים? קרענק וואלט איך זיי געגעבען מיט צרות מיינע, ווארום אז דו

עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־
דערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מכח דיין שוועסטערעל,
איז אויב זי איז נאָך נישט קיין כלה, האָב איך פון איהרטוועגען
א חתן, איין אַנטיקעל, טאַקי פון היע, און דוקא א בחור, חאָטש
אפילו נישט קיין יונגער, טאַקי רעכט אין די יאָהרען, שוין מיט
א גרויליך בערדעל. קיין גביר איז ער ניט. נאָר א מלאכה אין
דער האַנד האָט ער, היינו: ער איז א מעקלער און רייבט זיך
ארום צוקער. אָט דער שידוך איז פאָר איהר אַנגענאָסטען, ווייל
דער בחור איז זעהר א שטיליער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר
אויפ'ן מוח, קלאָפּ מיר א דעפּעש, אָדער שרייב מיר אַריין איין
אַטקריטקע, וועל איך מאַכען, מע זאָל זיך צענויפפאָהרען.

ה נ"ל.

אונזער קאָפּעל האָט זיך וויעדער א מאָל נעזאָגט דעם פסוק, אָנגעזעצט אפשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין וויעדער א בטוח אין שטערטעל. און בערעל דעם פעטער מנשה'ס האָט וויעדער א מאָל געטראָפען איין אומגליק — ער איז אָפּגעברענט געוואָרען אפשר אויף א הונדערטער און נעמען נעמט ער דריטהאַלבען הונדערט קאַרבען. נאָר מיר דאַכט, אז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס'איז א סברה, אז די חברה „יאָקער" האָט שוין אויפגעהערט סטריכירען אידישע הייזער מיט אידישע קלייטען אין כתריעווקע. און מרים־בוילה האָט זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהר א פּאַריק? א מעהר וועט זי געהן פּאַרמאַלנע מיט די האָר! גלייבט זיך צו אונזער גביר'ס שניר, א מכה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לייט אין קאַרטען. נאָר איך האָב פיינר יענעם צו בערעלן, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און שרייב מיר, למען השם, וואָס הייסט דאָס „שאַרעזאַנקעס" מיט „שענזעשעטקעס"? וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

וועסט בעדארפען צו זיי אנקומען מיט א גמילות־חסד, וועסט דו זעהן, אז קיינער וועט ניט זיין אין דער היים, ווי זאגט די מאמע: „א נעמערא ווערא איז ניט קיין געבערא ווערא, און א גוטער ברודער איז נאר ביז צו דער קעשענע“... נאר ווער איז שולדיג, וועז ניט איך אליין? א קליניגקייט, מע גיט אזוי נאך א מאן! ער וווייסט דען וואס צו טהון פאר גרוים ראסקאש? ער דרעהט זיך דארט ארום אין יעהופעץ, ווי א גראף, עם פעהלט איהם נאר רעגענס מיט זשוקלעך, און איך ליג דא ווי א הונד בע־גראבען, שלים־שלים־מזל אויף יעדען טריט! געהט א קינד, משה־הערשעלי, ברענען זאל ער, פאלט דאס און האקט זיך איבער א ליפ; האב איך א פינגערעל מיט שפריצלעך, גנבה'ט דאס אוועק ביי מיר די דיענסט — עס געהט, קיין עין־הרע, פון אלע זייטען, ווי זאגט די מאמע: „קומט אן דאס גליק, גיס־אוים די פאמע־ניצע“... נו, בין איך נישט גערעכט געווען, וואס איך האב דיר געזאגט, אז ניט אלע מאנטאג איז פורים, און אז קיין פופציגערם וואלגערען זיך נישט? און מכח דעם שענעם שדוך, וואס דו לעגסט־פיר פאר מיין נחמה־בריינדלען, מעג ער זיצען דארטען אין גע־האקטע וואונדען, דער אלטער בחור דיינער מיט דער גרויער בארד; ניט דערלעבען וועט יעהופעץ, אז מיר זאלען פון דארטען א שדוך טהון! מע רעדט איהר, וווייסט דו, וועמען? טאקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האט זיך מיט'ן ערשטען ווייב געגט, און איצט שרכנ'ט ער זיך וויעדער א מאל צו מיין שוועסטערעל. זי איז איהם, אפנים, שטארק געפעלען, דעם שארלאטאן! נאר, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „גלייבער מיט א היימישען גנב, איידער מיט א פרעמדען רב“... און ווי באלד דער שידוך וועט ווערען, אזוי שטעלט מען באלד א חופה, און לאם איך זעהען, אז דו וועסט ניט קומען צו נחמה־בריינדלען אויף דער חתונה, ווי עם ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

בלאָטע, און דעם שפּענגלאָנט איינדרינגען, אז ער פערשטעהט ניט פון דאָנען אהין, און אזוי לאנג רעדען, ביז עס זאָל איהם נמאס ווערען הערענדיג, און עס זאָל איהם בעשלאָגען א קאַלטער שוויים... איין גאָט איז אָבער יודע דעם אמת, אז איך קאָן דאָס נישט; איך האָב ליעב צו פערדיענען א קערבעל בכבוד. מיט גאָט'ס הילף, איך האָב איצט א געשעפט אין די הענד, וויים איך, אז ס'איז א געשעפט; הייגו: איך נעה ארום נעלד, איך מאך הלוואות, שקאָנטע, דאָס הייסט, איך לייה און פערלייה נעלד אויף ווענ־סעלער, דאָס הייסט, איך שקאָנטיר דער וועלט'ס וועכסלען, און דווקא אויף בעלי־בתישע פּריצענטען, ווי זאָגט ער, ווינציגער פער־דיענט, אבי געשלאָפען רוהיג. דאָס איז אזא מין עסק, וואָס מע גיט דיר אָפּ כבוד פון אלע זייטען, וואָרום אז מע בעדאַרף האָבען די קלינגערס, וועדר מען ווייך ווי טייג, מע קריכט אין דער ערד אריין און מע זאָגט־צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אָט האָט מיר גאָט צוגעשיקט איינעם א געוועלטשניטער פון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם בעקענט אויף דער אכסניא, וואו איך שטעה — א זעלטענער יונגערמאן מיט א גילדענעם כאראקטער. ער זאָגט מיר צו, אז אויב איך מאך איהם היע א קרעדיט פון א צענען־פופ־צעהן טויזענד קערבלער, וועט ער מיך אזוי שען בעפריעדיגען, אז איך וועל פערשפּאַרען זיין א מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אהער קיין נעלד נאָך נישט געקריגען, נאָר צו גאָט א האָפענונג, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף געווים קריגען... אלע מעקלערס, וואָס דרעהען זיך דא ארום נעלד, ווערען גליקלעך. פאָהרען ארוים מיט אייגענע פערדלער. איין אייגען פערד־און־וועגעלע, זאלסט דו וויסען, איז א סנולה צו פרנסה, וואָרום דא, אין יעהופעץ, האָט מען פאר א שען פערד־און־וועגעלע א סך מעהר דרך־ארץ, ווי פאר א מענשען... און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

V.

מנחם־מענדל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעלעווקע.

לוזנתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השב יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ושנית זיי וויסען, אז דו האָסט געטראָפען. דאָס צוקער־געשעפט איז פאָר מיר טאָקי קיין געשעפט נישט: ערשטענס, איז פון די גרויסע צוקער־מעקלערס נישט אויסצושטעהן; איידער מע טהוט זיך אַ ריהר, פליהט־אונטער דער גרעסטער פון אַלע צוקער־מעקלערס און חאפּט־אויס פון אונטער די הענד, חאָטש ער איז אַ גרויסער גביר, און געה לאָד איהם צום „ונתנה תוקף"! וועסט דו דאָך פרעגען: היתכן? וואו איז יושר? זאָלסט דו וויסען, אז אַזעלכע קשיות אין יעהופּעץ פרעגט מען נישט; יושר איז דאָ נישט קיין מטבע; קיין „צולעב" מיט קיין „רחמנות" איז דאָ נישטאָ. דאָס איז איין מאָל אַוועק. צווייטענס, פרעג איך דיך, וואָס איז דאָס פאָר איין עסק, אָט דאָס צוקער־געשעפט, אז טאָג־וי נאָכט בעדאַרפסט דו קוקען אויפ'ן הימעל און בעטען גאָט, אז אַ טאָג זאָל געהן אַ רעגען, און אַ טאָג זאָל ניט געהן קיין רעגען? הכלל, איך האָב ארויסגעזעהען, אז דער עסק איז ניט פאָר מיר; מע בעדאַרף זיין אַ גרויסער עזות־פּנים, דעם לוח מאָכען מיט דער

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז פון דיינע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כלעבען, א געשוואלען הארץ, געשוואלען זאלען ווערען די שונאים, ווי א בארג. אָט ערשט ביזט דו, דאכט זיך, געווען א צוקערמאכער, פלוצים — נאָר א בעל־הלוואה! וואו האָסט דו געמומען געלד? און אז גאָט האָט דיר שוין יא אמאל געהאלפען עטליכע קערבלעך, בעראַרפסט דו זיי טאקי צעפלעכטען אין דער גיך? האָסט דאָך מיר אליין ערשט ניט לאנג געשריבען, אז ווי באלד עס פאלט דיר אריין א ביסעל געלד, אזוי חאפסט דו און שיקסט מיר ארוים דורך איין אנווייזונג. וואו זענען דיינע וועכטער? נאָר די מאמע זאל לעבען און געזונד זיין איז טאקי געדעכט; זי זאגט מיר: „טאכטער מיינע, פון דארט קיין געלד זאלסט דו גאָר נישט ווארטען, וואָרום פונ'ם בית־עולם צוריק טראגט מען נישט, ובפרט, זאגט זי, פון דער שענער לייטישער שטאדט יעהופעץ, ברענען זאל זי! איך האָב דיר שוין, זאגט זי, לאנג געזאגט דאָס וועכטעל: „היט מיך, גאָט, פון בארדיטשעווער נגידים, פון אומעניער חסידים, פון קאָנסטאנטינער משרתים, פון מאהליווער אפיקורסים, פון קאמעניצער חאראטאיעס, פון יעהופעצער הולטייעס"... זאג אפשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס נעהט

גרים די קינדערלעך, און שוער און שוויענער, און איטלעכען בעזונדער נאָר פריינדלעך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מכח קאָפּעל'ס אָנזעץ, האָט דאָס בײַ מיר אַ שענעם פּנים קעגען די היגע אָנזעצען! אַ סוחר, וואָס האָט נאָך ניט אָנגעזעצט קיין דריי מאָל, הייסט דאָ גאָר קיין סוחר ניט. אַמאָל פלעגט דאָ זײַן אַ מאָדע, אַז אײַן אָנזעצער האָט געמוזט מאַכען אײַן אָפּטריט; הײַנט איז שוין געוואָרען אויס מאָדע אָנטלויפען. דאָ הייסט דאָס נאָרנישט „אָנזעץ"; דאָ הייסט דאָס „ער צאָהלט ניט", דאָס הייסט, ער וויל ניט צאָהלען — און רוף מיך קנאַקניסעל! — און וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, וואָס בעריַיט „סאָדערזשאַנקעס און שאַנשענטקעס"? אויף לשון־קודש הייסט דאָס „פּילגשים", און בלשון אַשכנז רופט מען דאָס „קעפּסווייבער". נאָר מעגסט מיר גלויבען בנאמנות, אַז עס קריכט מיר אין דער לינקער פּאָה...

ב"נ"ל.

צעזעצטערהייד — און נאָר ניט, און ביי מיר בעראָרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „א שלים־מזל פאַלט אויף גראָז און צעשלאָגט זיך די נאָז“... לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר די הלוואות, האָבען צו טהון מיט באַרדיטשעווער שווינדלערס, אָנ־זעצערס, — נעם צענויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אהיים, וועסט געפינען דאָ אויך א געשעפט, ווי זאָגט די מאַמע: „פאַר געלט קריגט מען אלץ, חוץ קרחת“... ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

ווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדעל? שרייב מיר נישט פון דיינע יהופּעצער שארלאַטאַנעס מיט זייערע קעפּסווייר־בער — איך ווייל נישט האָרכען זייער טרפה'נעם נאָמען אפילו. לאָזען זיי דיר דאָרטען ברענען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען פאַר א מעשה: לוי משה־מענדי'ס זוהנדעלע, „באָריש“ רופט מען איהם, נאָכ'ן זיידען רב בערישעל עליו השאָלעכץ, א טייערער שיגעץ, ער מעג זיין די כפרה פאַר אונזער משה־הערשעלי'ן אלע מינוט, איז זיך מיישב יענע וואָך און קומט אריין מיט צוויי שמשים צו ליבע משה־מרדכי'ס אין קלייט אריין און רופט זיך אָן צו ליבע'ס טעטערעל פייגעלע'ן („פאניטש־קע“ האָט זי זיך נאָר א נאָמען געגעבען!): „פאניטשקע, נשמה מיינע, ווייז נאָר אהער א פינגער!“ געהט פאניטשקע און ווייזט א פינגער. נעמט ער און טהוט איהר אָן א פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמשים: „זייט עדות, רבותים, אז איך האָב זי מקדש געווען כדת משה וישראל!“ איז געוואָרען א גוואַלד, א ליארעם, א געפילדער. ליבע איז געפאַלען חלשות, די נאנצע שטאָדט איז זיך צענויפגעלאָפען אויף זייער בייז וואונדער. עס האָבען זיך אריינגעמישט מענשען, מע איז געלאָפען צום רב. זאָגט דער רב, ער מוז איהר געבען א גט! זאָגט אָבער פאניטשקע, אז זי וויל ניט קיין גט, זי איז אין איהם פערקאָכעט שוין פון לאנג,

איהם אן א ווייב, וואָם געהט איהם אָן קינדער? טאָג ווי נאכט — טאָ דאָם, טאָ דאָם! קאָרג האָט מען געהאט צו טהון פּאר א יאָהר־רען, ניט היינט געדאכט, מיט דער קאָפּיקע, וואָם מיר האָבען גע־מיינט, אז משה־הערשעלי האָט אייגנגעשלונגען, איז ער זיך מיישב יענע וואָך (נאָר א רוח, ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער נישט אָפּ אויף יענער וועלט. געווען געזונד און שטאַרק. פּלוצים — איך זעה, מיין קינד איז אוים קינד; האַלט דאָם קעפּעל אויף א זייט און שרייט נישט מיט זיין קול. „וואָם איז דיר, זוהנעניו, גאָלד מיינער, זאָג, וואָם טהוט דיר וועה?" ווייזט ער מיט'ן הענ־טעל אויפ'ן לינקען אויהער און שרייט. איך שטיק איהם, איך קוש איהם, איך קניפּ איהם, איך האַלז איהם — ער האַלט אין איין שרייען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב איך געבראכט דעם דאָקטאָר. פּרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב איך געקוקט דעם קינד אין אויהער אריין? זאָג איך: נישט נאָר געקוקט, איך האָב שוין אפילו געדרי־עוועט מיט א שפּיזעל, און מע זעהט נישט נאָר־נישט! פּרעגט ער מיך: וואָם האָבען מיר געגעסען היינטיגען שבת? זאָג איך: וואָם עסט מען ביי אידען שבת — רעטאָך, ציבעלקעס, פּעטשאי, קוגעל — וואָם ווילט איהר נאָך? זאָג ער צו מיר: אפשר האָט איהר געקאָכט פּאסאָל־יעס, אָדער ארבעס, אָדער איין אַנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס'א משל! אז מיר האָבען געגעסען ארבעס, דעריבער בעדאַרף דאָם קינד האַלטען דאָם קעפּעל אויף א זייט און שרייען? מאכט ער צו מיר: ווי באַלד איהר האָט געהאט אין שטוב ארבעס, האָט זיך אייער קינד מסתמא געשפּיעלט מיט'ן ארבעס רויערהייד אזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף קאטאָווס אריינגעלעגט זיך איין ארבעסעל אין אויהער אריין, האָט דאָם ארבעסעל אַנגעהויבען ביי'ם קינד אין אויהער צו שפּרא־צען און צו וואכסען... בקיצור, ער האָט געבראכט צו טראָגען א נאַנצע מאשין, אפּגעמוטשעט דאָם קינד נעבאך א האַלבע שעה און האָט ארויסגענומען פּונ'ם אויהער א נאַנצע זשמעני מיט ארבעס! נא דיר נאָך, טאָמער איז קארג! די גאַנצע וועלט פּרעסט ארבעס

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס געלד־געשעפט איז א קבצנ'י־שער עסק. הלוואה איז אפילו נישקשה, נאָר וואָס דען? אז נאָט העלפט מיט אייגען געלד, נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און מע לויפט — און ס'איז ארויסגעוואָרפען! אז אָך און וועה איז שוין דעם, וואָס בעראַרף אָנקומען צו דער לאַסקע פון די היגע בעלי־הלוואות, די אלע באַרדיטשעווער, די וויניצער און די שפאָלער פריצענטניקעס, וואָס וואַכטען אָהן רענען, ווי קראָפיווע... און אפילו די גרויסע שוין, כלומר'שט די באַנקירען, — אויידער אָנ־קומען צו זיי, איז אויך גלייכער שוין זיצען אין דערהיים און שניי־דען „קאָמפּאָנעס"... הכלל, איך האָב א שפיי נעטהאָן אויף דעם געלד־געשעפט און האָב מיך נענומען צו הייזער. וואָס עפּים צו הייזער? ווייל דאָ, אין יעהופּעץ, איז היינט געווארען א נייע שפּענגעלאציע — הייזער. דו קענסט זוודאי מיינען, אז אין יע־הופּעץ קויפט מען א שטוב, אזוי ווי ביי אייך אין כתריעלעווקע? האָסט דו א טעות. דאָ אין יעהופּעץ, אז מע קויפט א שטוב, טראָגט מען זי באַלד אַוועק אין באַנק און מע נעמט אויף איהר געלד; נאָכ־דעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאָך א מאָל געלד; נאָכדעם

א בייז פערליאפעניש ביי זיי, איין אפגערעדטע זאך נאך פון אמאל — וואס זאגסט דו אויף איהר טאטען? זאל ניט זיין מיינע צרות אויף זייער קאפ?

מאן, און דאָס ווייב פון יענעם מאן פערליעבט זיך אין יענער׳ס ווייב׳ס מאנ׳ס ווייב, איך מיין, אין יענעמ׳ס ווייב׳ס מאן — מע פערבייט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס׳איז ניט כתריליעווקע, ס׳איז יעהופעץ...

ב נ"ל.

פערדינגט מען די דירות און מע נעמט וויעדער א מאָל געלט. הכלל, מע קויפט א שטוב אָהן א נראָשען געלד און מע ווערד למזל א בעל־הבית. וועסט דו דאָך פרעגען: ווי באלד אזוי, קאָן דאָך איטלעכער האָבען א שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען איין אדערויף?... אָוודאי ווען גאָט העלפט מיר, איך פיהר־אויס דאָס געשעפט, וואָס איך דרעה מיך אציינד (איך האלט איצט ביי מאכען א פאָר הייזלעך), קויף איך מיר דעמאָלט אליין א הייזעל (אויף דיין נאָמען) פאָר א קערבעל צוואנציג טויזענד, און וועל נישט אריינלעגען קיין דריי צעבראָכענע גראָשענס, וואָרום אָט האָסט דו דעם חשבון אויבען־אויף: פופצעהן טויזענד גיט מיר ארויס די באנק, זעכס טויזענד נעם איך ארויס פון דער צווייטער זאקלאָדנע, בלייבט מיר נישט איבער קיין טויזענד קערבלעך אין קעשעני? האָב איך שוין צו־שטייער אויף הוצאות אויך! היינט וואו איז דירה־געלד און שאר ירקות? פון וואנען דען, מיינסט דו, וואכסט מען אויס א גביר אין יעהופעץ? און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטלעכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו בעשרייבסט מיר די מעשה מיט לוי משה־מענדי'ס זוהנדעל, וואָס ער האָט מקדש געווען ליבע'ס טאָכטער, איז דאָס ביי מיר פון די קלייניע חידושים. דאָ אין יעהופעץ איז מען זיך נוהג נאָר מיט פערליעבעניש; חתן־כלה מוזען פיהרען פריהער א פערליעבעניש, אנדערש איז דער שדוך קיין שדוך ניט. דאָ טרעפט זיך אפט־מאָל, אז א מאן וואָרפט־אוועק א ווייב און פערליעבט זיך אין יענעמ'ס ווייב, אדער א ווייב וואָרפט־אוועק איהר מאן און פערליעבט זיך אין יענער'ס

אויך ווי זי, און אזוי קלוג און ציקאַווע ווי זי אַוודאי, — פּאר וואָס זשע, גוואַלד, פּאר וואָס קומט דאָס מיר, אז איך זאָל האָבען אזא וויסט פּינסטער מזל, און בליומע־זלאָטע זאָל ווערען וואָס א טאָג גרעבער ווי לענגער, איינגעדאַרט און אויסגעדיוועלט זאָל זי ווערען, ליעבער גאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך, אייגענט־ליך, צו בליומע־זלאָטע'ן? אויף מיין ערד געהט זי נישט ארום? לאָז זי זיין נעזונד און שטאַרק און זיך עלטערען מיט איהר נחמיה'ן, און מיר לאָז נאָט העלפען אין מיין שטייגער. ווי זאָגט די מאמע: „בעסער זיך נעווואונשען, איידער יענעם נעשאַלטען"... נישמעהר, ס'איז מיר נאָר א וועהטיג צו זעהן ביי לייטען, ווי מע לעבט און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעראַרף זיצען איין אַלמנה חיה און ארויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטגעבער, טאָמער וועט איהם דאָרט טרעפען דאָס גליק: א גלח וועט פערלירען און ער וועט געפינען, וועט ער מיר מויערען א מויער אין יהופּעץ! נישט דערהאַרען וועט דאָס נאָך יהופּעץ, איך זאָל מיך צולעב דיינע שענע לייט, וואָס בייטען זיך מיט די ווייבער, כפקיר זיין און אוועקלאָזען זיך צו דיר אהינצוצו, אראָפּוואַרפען פון זיך דעם פּאריק און ווערען ביי דיר א קעפּסווייב, — דעם קאָפּ זאָלען זיי ברעבען, רבונו של עולם, אויפ'ן גלייבען וועג, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

„מע בעראַרף ניט זיין שען, זאָגט די מאמע, מע בעראַרף ניט זיין קלוג, מע בעראַרף נאָר האָבען מזל". נעם, אשטייגער, מיין נחמה־בריינדלען און נעם רחל דער מוהמע דבורה'ס. די איז שען, ווי די זון אים תמוז, און יענע איז זויער, ווי עסיג. זיצט נחמה־בריינדל נעבאָך א מיידעל, און רחל האָט חתונה און נעמט א חתן, עפּים א שלים־מזל פון יאמפּעלע, און דוקא א פיינעם, איין עהרליכען, א שטילען, דאָס הייסט, נאַרעשעוואָטע, נאָר פון א גרוי־

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל? איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואו איז דאָס געהערט גע־ווארען אויף דער וועלט, אז א יונגערמאן זאל נעמען און אוועק־וואַרפען ווייב און קינדער, שווער און שוויעגער, און אוועקלאָזען זיך אין א פרעמדער שטאָדט און פערנעמען זיך אלע מאל מיט איין אנדער געשעפט: אָט איז ער א צוקער־מאכער, אָט איז ער א בעל־הלוואה, און אָט ווערד ער נאָר א בעל־הבית פון איין אייגע־נעם מויער אין יעהופעץ אָהן א גראָשען געלד!? ס'איז טאקי כדאי, כלעבען! איידער צו האָבען א שטוב און זיין אויף איהר שולדיג מעהר ווי־פיעל זי איז ווערטה, איז גלייכער זי זאל פריהער פערברענט און פער'שרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אלע הייזער אין יעהופעץ. א גליק ווען מיך טרעפען, אז ער ווען מאכען א געשעפט און ווען פערדיענען נעלד, ווען ער מיר קויפען א הייזל אויף מיין נאָמען. וואָס טויג מיר הייזלעך? דו שיק מיר בעסער געלד, ווי־פיל איך מיר שוין נעפינען וואָס צו קויפען, ווי זאָגט די מאמע זאל געזונד זיין: „גלעב מיר נאָר אהער דאָס ברויט, א מעסער ווי־פיל איך מיר אליין נעפינען"... עס איז נאָר איין אנשיקעניש, א גוט אויג אויף מיר — און נעגוג! דאָכט זיך, איך וויים, איך בין אויך אזא אידישע טאָכטער, ווי בליומע־זלאָטע, און אזוי שען

IX.

מנחם־מענדל פון יעהוּפעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס געשעפט פון הייזער איז בלאָ־טע. איך האָב מיך בעצייטענס א נעם געטהאָן צו אנדערע מסחרים, צו „אימעניעס" (גיטער). אימעניעס — דאָס איז גאָר איין אנדער מין מסחר! ראשית, בעראַרף מען דערצו נישט רייסען קיין שטי־וועל; מע שרייבט אריין א בריוועל, מע שיקט אוועק איין „אָפּיס", יענער פאָהרט זיך דורך, קוקט־אָן די ערד — און עס ווערד מיט גאָט'ס הילף א געשעפט. און והשנית האנדעלט מען ניט מיט קיין זילידנים, מיט קיין קבצנים; מע האָט צו טהון מיט פּריצים, פּאָ־מעשטשיקעס, פּירשטען, גראָפען. וועסט דו דאָך מיך פרענען: ווי קום איך צו גראָפען? איז דרינען א נאנצע מעשה! אזוי ווי דו ווייסט דאָך, אז איך טאָר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך, אז פּאָליציע קומט אמאָל ביי־נאכט אויף דער אכסניא בודק חמץ זיין, ניט אונז די בעל־הבית'טע פריהער א ידיעה, בכדי מיר זאלען זיך בעצייטענס צעגעהן, ווי זאלץ אין וואסער, דער קיין בויבעריק, דער אויף דער דעמעיעווקע, און דער אויף דער סלאָבאָדקע... נאָר א מאָל טרעפט זיך, אז די בעל־הבית'טע אליין ווייסט אויך ניט, וועז עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאָלט זעהר ניט גוט! יענע

סען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, א שוועסטער א משומדת. דער חסרון, וואָס ער איז אביסעל נישט קיין געזונדער, האָט ער אָבער קיין מורא ניט פאר'ן פריזיוו. א פערגעניגען אָנצוקוקען אָט דאָס פּאָרע! זי מיינט, ס'איז נישטאָ קיין קליגערס, און ער מיינט, אז ס'איז נישטאָ קיין שענערס, ווי זאָגט די מאמע: „נישט דאָס איז ליעב וואָס ס'איז שען, נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז ליעב"...

צו אונז אויפֿן בוידעם. און דערווייל טהו איך איהם א טאָפּ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּעס נעמאכט היע מיט אייערע אימעניעם? „ניין, מאכט ער, לעת־עתה נאָך נאָרניט. איך האָב מורא פאר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאָגט מען, גרויסע לינגערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהר וואָרט! אפשר ווייסט איהר א מעקלער פון אימעניעם, נאָר א רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, ניט קיין לינגער?" — אָך, זאָג איך, מיט'ן נרעסטען כבוד! איך אליין, זאָג איך, בין א מעקלער פון אימעניעם, דאָס הייסט, זאָג איך, קיין אימעניעם האָב איך נאָך אויף מיין לעבען ניט אויסנעמעקלט, נאָר נאָרניט, זאָג איך, הלואי זאָל נאָט צושיקען א קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאכען א איפּעניע אויך. „איך זעה, מאכט ער צו מיר, אז איך האָב צו טהון מיט איין אמת'ען מענשען און מיט איין עהרליכען מאן, ניט זשע מיר די האַנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען, וועל איך אייך איבערגעבען אלסדינג, וואו די אימעניעם מיינע לינען, און וואָס ביי מיר נעפינט זיך". הקיצור, מיר האָבען מיט נאָט'ס הילף נעמאכט א נעשעפט, דאָס הייסט, מיר האָבען נעשלאָסען שותפות אויף אלע נעשעפטען: ער לענט ארויף אין שותפות אלע זיינע אימעניעם, און איך לעג ארויף מיינע קונים. נאָר מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. די בהלה, וואָס ס'איז נעווען אויף דער אכסניא, איז נעווען איין אומזיסטע בהלה. דאָס האָט איינער עפּים א שכן על־פי טעות נעקלאָפּט צו אונז אין פענסטער, און

וואָך לינען מיר אַזוי אַלע אורחים און שלאָפען, דערווייל האָרכען מיר, מע קלאָפט. שפרינגט אַראָפּ די בעל־הבית'טע אין איין צי־טערניש און רופט זיך אָן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין שטרו!" — איז געוואָרען א שפרינגעריי מיט א בעהאַלטעריי: וואר אין קעלער, און איך — אויף מיין אַלט אָרט, אויפ'ן בוידעם, און באַלד נאָך מיר נאָך אייגער, א אידעל פון קאַמעניץ. לינענדיג אזוי .אין געהאַקטע וואונדען אויפ'ן בוידעם, הער איך, ווי דאָס אידעל נעבאָך קרעכצט. — וואָס קרעכצט איהר? — פרעג איך איהם שטיל־ערהייר. „אז אָך און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מיינע פאַפּיערען האָב איך געלאָזט צוקאַפּענס! איך האָב כורא פאַר מיינע פאַפּיערען!" — וואָס פאַר פאַפּיערען? — מאַך איך צו איהם. „אוי, מאַכט ער, זעהר נויטיגע פאַפּיערען! טרעפען אָן בלי נוזמא אפשר א האַלבען מיליאָן!" איך האָב דערהערט א האַלבען מיליאָן, האָב איך מיך שטיל־ערהייר צוגערוקט צו מיין אידעל און פרעג איהם: ווי קומט צו אייך אזוי פיעל פאַפּיערען און וואָס איז דאָס פאַר א מין פאַפּיערען? „ס'איז אימעניעם, מאַכט ער צו מיר, איך האָב אימעניעם אין וואַהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעם, מיט די בעסטע רעמאַנענטען, פערד און אָכסען און שאָף אָהן א שיעור, מיט וואַסערמיהלען, מיט גוראַלניעם, מיט הויפען שאַרפע, אויסגעצייכענטע גערטנער, מיט אַלדאָם גוטס!" דערהערט אזעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין אידעל נאָך נעהענטער: ווי קומט צו אייך אזוי פיעל אימעניעם מיט אזא גוטס? „די אימעניעם, מאַכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט געוואַכסען געוואָרען; די אימעניעם זענען פריצישע אי־מעניעם, נאָר איך האָב זיי אויף דער האַנד, דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פערקויפער, דערויף מאַכי בין איך נעקומען אהער צו פאַהרען, געבראַכט מיט זיך אַלע פאַפּיערען, די אָפּיסען פון זיי. ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האָבען קיין שאַדען?" — חם ושלום, זאָג איך, וועד דאַרף דאָס פרעמדס? דער אויבער־שטער זאָל העלפען, מע זאָל חלילה ניט פערקריכען, זאָג איך, אהער

X.

שיינה־שיינדע׳ס פון כתריל׳עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ן איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדע׳ן נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב בעקומען א הוסט, אויף דיינע יעהופעצער „מאדאמען״ געזאָגט געווארען. איך טרינק שוין ציעגען־מילך, איך בין שוין געווען ביי׳ם דאָקטאָר אויך. אין די פאָר יאָהר האָבען די דאָקטוירים ביי מיר אויסגעצאָפט נעלר. זיי מעגען דאָס אויסקרענקען מיט דער אפטייק אינאיינעם! א שטיקעל גליק, וואָס עס האָט זיך געעפענט ביי אונז נאָך איין אפטייק, און מע קאָן זיך דינגען! מזל טוב דיר מיט דיין נייעם מסחר, מיט די אימעניעם און מיט די גראָפען! בראָש וואַרפט ער זיך מיט געשעפטען, אלע טאָג א נייעם. געגוג וואָס ער איז אזא בריה און אזא גרויסער מוצלח, פערעבענדיוועט ער נאָך און זוכט חסרונות, ווי זאָגט די מאמע: „אז דאָס מיידעל קאָן ניט טאנצען, זאָגט זי — די כלי־זמר קאָנען ניט שפיעלען״... איך האָב מורא, מענדע׳ל, דו וועסט אזוי לאנג פרובען מיט געשעפטען, ביז דו וועסט אָנהויבען ארומטראָגען שוועבעלעך צו פערקויפען, אזוי ווי געצעל דער מוהמע סאָסי׳ס, וואָס האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין אמעריקע, געמיינט, אז דאָרט חאפט מען דעם קאָטער, צום סוף שרייבט ער היינט אזעלכע בריוולעך, אז אפילו א שטיין קאָן דאָס ריהרען. ער שרייבט, אז דאָרט, אין אמעריקע, מוז יעדער איינציינער אר־

מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפען. נאָר דאָ זעהט מען ארוים, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט, אזוי איז גוט. למשל, ווען דער שכן זאָל ניט געווען קלאָפען אין פענסטער, וואָלט ניט געווען קיין בהלה, און איך וואָלט ניט געווען אויפ'ן בוידעם, און וואָלט מיך ניט בעקענט מיט דעם קאָמעניצער איד, און וואָלט ניט געוואוסט פון קיין אימעניעס און פון קיין נראָפען. עס פעהלט איצט נאָר איין שטיקעלע הצלחה!

ה נ"ל.

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריפעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האָב אימעניעם אויף אַריבער א מיליאָן. איך האָב אזעלכע אימעניעם, וואָס זענען א חריפות, מע זהטו דאָס גאָרניט! וועסט דו דאָך מיך פרענגן: ווי קומט צו מיר אזא גוטס? וועסט דו הערן: אז איך בין אַרויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאַמעניץ און האָב אויסגעפּויקט, אז איך האָב צו פערקויפען אימעניעם, האָבען זיך א שאָט געטהאָן מעקלערס, וואָס האָבען אויך אימעניעם צו פערקויפען, און מיר האָבען געמאַכט א געשעפט, היינו: מיר האָבען געביטען אימעניעם אויף אימעניעם, דאָס הייסט, מיר האָבען זיי נענעבען „אָפּיסען" פון אונזערע אימעניעם, און זיי האָבען אונז געגעבען „אָפּיסען" פון זייערע אימעניעם. איז דאָך ממה־נפשך: וועלען מיר מאַכען זייערע אימעניעם, וועלען מיר דאָך אוודאי פערדיענען געלד; וועלען זיי מאַכען אונזערע אימעניעם, וועלען מיר וויעדער פערדיענען געלד, — סאי ווי סאי דערלעגען וועלען מיר שוין ניט! הכלל, איך האָב מיך אריינגעחאַפּט אין דער חברה מעקלערס און בין געוואָרען מיט גאָט'ס הילף א מעקלער צווישען די גרויסע, און איך זיץ שוין אינוועניג ביי „סעמעדעני'ן", ווי אַלע, אַרום די ווייסע מירמעלשטיינערנע טישלער, ווי אין אַדעס, און איך טרינק קאַווע מיט פּוטערגעבעקס,

בייטען מיט דער נשמה, אלא ניט — מען ער נעשוואלען ווערען פאר הונגער, וועט איהם קיינער ניט געבען קיין שטיקעל ברויט. א שען לאנד, ברענען זאל דאס מיט דיין יעהופּעץ אויף איין פייער! א מצוה אויף אייך א נרויסע, ווי זאגט די מאמע: „אז מע האט ברויט, זאל זיך ניט גלוסטען קיין צוקערלעקאך"... הלואי זאל גאט א נס טהון, איך זאל האטש ניט הערען פון דיר אין גיכען וואס מע הערט פון נעצעל דער מוהמע סאסי'ס, און נאך מיט מעהר פרישקייט, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

„הימעל און ערד, זאגט די מאמע, האבען געשוואָרען, אז קיין פערפאלענע זאך זאל ניט מעהר זיין אויף דער וועלט!" ס'איז ארַאפּגעקומען צו אונז א טשינאוויניק פון דער גובערניע און זוכט און נישטערט, ער ווי! זיך דערגרונטעווען, וואו איז אהינגעקומען דאס נעלד, וואס משה־מרדכי האט אפּגעזאגט אויף עולמות? שקצים האבען גע'מסר'ט, אז דאס נעלד איז געבליבען ביי'ם גביר, און דער גביר ווייזט א חשבון, אז ס'איז אוועק! וואוהין איז דאס אוועק? מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך... הלואי ער זאל האטש האבען אויף זיך ריסטאנסקי ראטע, ליעבער גאט!...

XII.

שיינה־שיינדע׳ס פון כתריל׳עווסע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גיב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צוויייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע שענע בריוולעך! ס׳איז מיר א חרפה א בושה צו ווייזען אפילו עמיצען וואָס דו שרייבסט מיר, ווי זאָגט די מאמע זאל לעבען: „דער גרעסטער וועהטיג איז דער, וואָס מע קאָן איהם נישט ארויסרעדען"... וואָס איז דאָס פאר איין עובדא, פרעג איך דיך, זיצען נאָנצע טעג ביי סימע־דינה׳ן (וואר איז זי אָט די סימע־דינה, צו אלדי שווארצע יאָהר? ביי אונז איז געווען אמאל סימע־דינה די רופא׳טע, איז זי שוין לאנג אויף דער אמת׳ער וועלט!) און טרינקען קאווע מיט פוטערגעבעקסלעך אין מיטען מיטוואָך שבת־צו־נאכטס? א גדולה אויף איהם, ער האָט „זשעמעניעס" אויף צו פערקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג! וואָרום וואָס געהט איהם אן, אשטייגער, דארטען אין יעהופעץ, וואָס איך האָב דא צו טהון טאָג ווי נאכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאה׳ניו, מיר זאל זיין פאר איהר, צעשלאָגען מיט משה־הערשעלי׳ן, לעבען זאל ער, האָט זי איהם דערלאנגט מיט א גאפעל אין פנים אריין, א גליק וואָס ניט אין אויג! נאָר וואָס העלפט מיר דאָס רעדען מיינס, אז ס׳איז אין איין אויהער אריין, פון׳ם

אזוי איז דאָ דער מנהג, אלא ניט, נעהט־צו א מענש און טרייבט ארוים. דאָ ביי „סעמעדעני'ן" איז די רעכטע בערוז. עס קומען זיך צענויף אהער די גאנצע וועלט מיט מעקלערס. עס איז דאָ שטענדיג א נעשריי, א טומעל, א הו־הא, ווי להבדיל אין שוהל: אלע רעדען, לאכען, מאכען מיט די הענד. אמאל קריענט מען זיך, מע אמפערט זיך און נאכדעם לאָדט מען זיך, מחמת ביי'ם טיילען זיך מיט „קארטאזש" איז תמיד פארהאן טענות מיט פרעטענציעס, מיט פערלאָנישען, מיט קללות, מיט פיינען, מיט פעטש, און איך בין אויך בתוכם. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער זאָלען געזונד זיין, און שוואר און שוויעגער, איטלעכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איין אימעניע האָב איך אין וואָהלינער נובערניע מיט א פאלאץ. איז דארטען פארהאן זעכס און זעכציג חדרים, וואָס די וועגר מיט דער סטעלי מיט די בריקען זענען בסך־הכל דורכאויס פון שפיענעל־גלאָז, מיט א גארטען, וואָס וועדר אנגערופען „האנדזשיריי", און וואָס זומער אוןווינטער וואכטען דארטען לימענעס מיט פאמעראנצען, היינט די פערד מיט די קא־רעטעס, וואָס דארט נעפינט זיך, נעמט אף איין אויג, — און דאָס אלסדינג פערקויפט זיך בחצי חנם! וועז גאָט ברוך־הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, ווער וואָלט צו מיר דעמאָלט נעווען גלייך? ס'איז נאָר איין שטיקעל חסרון, וואָס די מעקלערס פון אימעניעס זענען, צום מיינסטען, נעהאפט אויף דער צונג, דאָס הייסט, זיי האָבען ליעב אמאל מנזם זיין דעם עסק. נאָר וואָס זאָל מען טהון? פון פרנסה וועגען מוז מען א מאל זאָגען א ליגען אויך!...

ה נ "ל.

XIII.

מכתם־מענדעל פון יעהועפעז צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך האַנדעל שוין אַצינד נאָר מיט וואַלד, וואָרום א אימעניע אַליין אָהן א וואַלד איז ווי א שטוב אָהן א קוימען. דער גאַנצער אַנטיק פון יעדער אימעניע איז דער וואַלד. פון וועלדער זענען אידען גליקליך געווואָרען, געמאַכט מיליאָנען! וועסט דו דאָך מיך געווינס פרענגען: ווי קום איך צו וואַלד? הער ווי גאָט פיהרט: אז איך בין דאָ געווואָרען א מעקלער פון אימעניעס און האָב מיך אָנגעהויבען רייבען אַרום מעקלערס, האָב איך אָנגעטראָפען נראַדע צו איינעם פון די גרויסע מעקלערס. פרענט ער מיך: „וואָס האָט איהר פאַר סחורה, אַנו ווייזט?" נעה איך און נעם אַרויס מיין פּעקעל מיט „אָפּיסען" פון אימעניעס אויף א מיליאָן מיט זיעבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, אַלע אייערע אימעניעס זענען ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאַבעקע". פרעג איך איהם מסתמא — פאַר וואָס? מאַכט ער צו מיר: „דערפאַר, וויל ביי אייך זענען אַלע אימעניעס נאַקעטע אימעניעס, ערד און הימעל, און וויעדער א מאָל ערד און הימעל, און אָבער א מאָל ערד און הימעל! וואו איז עפּים וואַלד? וואָס טויג מיר א אימעניע, אז

אנדערען ארויס? אזא רציחה! איך שרייב און שרייב, איך וועל צעזעצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין געהאקטע וואונדען אין יעהופּעץ און טרינקט קאווע, און קוקט ווי מעקלערס פּאטשען זיך אויף דער בערזע! הלואי זאל טאקי עמיצען גאט געבען א זינען, ער זאל זיך מיט דיר אפּרעבענען, ווי דו ביזט וועלטה, וואלסט דו אפּשר קליגער געוואָרען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ם־ש י י נ ד ע ל.

מענסט זיך איבערנעמען, מענדעל, מיט דיינע „סטעקראטען", אזא יאָהר אויף זיי! זאלסט הערען, וואָס סע טהוט זיך ביי אונז אין שטאָדט מיט אונזערע צוויי יונגע דאָקטוירים'לעך, דאָקטאָר קובעבע און דאָקטאָר לאקריץ. זיי רייסען זיך ווי די קעץ. דער דאָקטאָר קובעבע האָט זיך מיישב געווען און האָט איינגעלעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאקריץ, אז דער דאָקטאָר לאקריץ האָט גע'כמ'ט א קינד... איז געגאנגען דער דאָקטאָר לאקריץ און האָט איינגע־נעבען אויפ'ן דאָקטאָר קובעבע, אז דער דאָקטאָר קובעבע האָט אינאיינעם מיט פיוועל דעם אנענט פערסטרעכירט א טוידטען אין דער חברה „יאקער"... איז געגאנגען דער דאָקטאָר קובעבע און האָט איינגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאקריץ, אז דער דאָקטאָר לאק־ריץ — — — נאָר לאזען זיי דיר זיין ביידע די כפּרה פאר מיר און פאר מיין משפּחה און פאר אלע מיינע ליעבע און פאר כל ישראל!

ס׳איז דאָרטען ווינטער שנייען?... הכלל, ער האָט מיך בעשאָטען מיט רעד און מיך נישט געלאָזט אויסרעדען א וואָרט. ערשט אויפ׳ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים? איהר ברענגט מיר בעסער איין אָפּיס פונ׳ם וואַלד, וועלען מיר נאָכ־דעם רעדען". — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך, אָפּיסען? אמעהר, אָט טהו איך א שפּרונג אויף איין פוס און ברענג אייך אַהער צו פיהרען דעם מוכר אַליין, דעם בעל־הבית פונ׳ם וואַלד, איז דאָך בע־סער פון טויזענד אָפּיסען! הכלל, איך לויף אַוועק צו מיין מוכר און חאַפּ איהם און ברענג איהם אַריין גלייך צום קונה אין נומער אַריין. מיין קונה מיט׳ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אָנגעפאַלען א געלעכטער, איך האָב געמיינט, זיי וועלען ביידע דעם שלאָג בעקומען. „אָט דאָס איז אייער בעל־הבית פונ׳ם וואַלד?" מאַכט צו מיר דער קונה. „אָט דאָס איז אייער קונה אויפ׳ן וואַלד?" מאַכט צו מיר דער מוכר. אין דעם עפענט זיך די טהיר און עס קומען אַריין נאָך צוויי אידען, ביידע פון שדה־לבן, און מע מאַכט נישט קיין לאַנגע דבורים, מע בעלעגט דאָס טישעל, מע נעמט אַרויס די קאַרטען און מע זעצט זיך אַוועק אַלע פיער מאַכען איין „אָקע", און דאָס געשעפט האָט מען געלאָזט אויף אם ירצה השם מאַרגען. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען ברעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים שוועד און שוויעגער, און די קינדער זאָלען לעבען, און איטלעכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

זי האָט ניט קיין וואַלד?׳ וואָס שווייגט איהר? וואַלד ניט מיר אַהער, וואַלד!!" בקיצור, איך האָב געמאַכט א שווייג, וואָרום ס׳איז מיר געווען א חרפה א בושה פֿאַר זיך אַליין, וואָס איך טראָג מיך אַרום מיט אַזא מין סחורה, וואָס איז גאָר קיין סחורה ניט! — אז ס׳איז יא אַזוי, רוף איך מיך אָן צו איהם, גיט זשע מיר עפּים א רעכטע אימעניע מיט א וואַלד, איך האָב קונים. „אָך, מאַכט ער צו מיר, מיט׳ן גרעסטען כבוד! איך האָב, זאָגט ער, פּון אייערטוועגען א וואַלד — קיין בן־אָדם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געווען; ס׳איז דאָרטען, זאָגט ער, פֿאַרהאַן בוימער משׁשׁת ימי בראשׁית, פּון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעם הויכע ביז דער חמאַרע, ארזי לבנון, פּון איין זייט א באַהן, פּון דער אַנ־דערער זייט א טייך. נאָר ווי אַזוי מיינט איהר, זאָגט ער, א טייך? אָט איז דער וואַלד און אָט איז דער טייך. א האַק א בוים, א פּליוך אין וואַסער!" — — — דערהערט אזעלכע דבורים, בין איך באַלד אַוועק נאָכשמעקען א קונה אויף דעם דאָזיגען וואַלד, און נאָט האָט מיר געהאָלפֿען, איך האָב געפֿאַקט א קונה. אָנגעשמעקט האָב איך איהם, געווויינטלעך, דורך א מעקלער, און דער מעקלער — דורך נאָך א מעקלער; נאָר עס מאַכט נישט אויס, לאָז נאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל זיין א נעשעפט, וועט זיין געזונ פֿאַר אַלעמען. אז איך בין געקומען צום קונה און האָב איהם פֿאַרגעלעגט, אז איך האָב אזא און אזא וואַלד משׁשׁת ימי בראשׁית, פּון אייז זייט א באַהן, פּון דער אַנדערער זייט א טייך, א האַק א בוים, א פּליוך אין וואַסער, — איז איהם דאָס געשעפט באַלד געפֿעלען געוואָרען; האָט ער מיך באַלד א נעם געטהאָן אויפֿ׳ן צימבעל און האָט מיך אָנגעהויבען צו פֿערהערען אין הלכות וואַלד: ווי אַזוי הייסט דער וואַלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע בוימער וואַכסען דאָרט, וויפֿיעל אַרשין זענען זיי פּון דער ערד, וויפֿיעל האַלטען זיי די הויך און וויפֿיעל די בריים, פּון וואַנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פֿאַר א קאָרע איז אויף זיי, און ווי אַזוי געהען די סלאָיעס אינווענוג, און ווי אַזוי פֿאָהרט מען אַהין, און ווי אַזוי איז דער וועג, און צי

גלייך ווי פון אלע דיינע גילדענע געשעפטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

די גאנצע וועלט טראָגט דיך אויפֿן קאָפּ! יענע וואָך איז זיך מיישב דיין קרובה קרייגדעל, די כּפרה זאָל זי דיר זיין פּאַר מיר, און בעגעגענט זיך מיט דער מאַמע מיינער אין מארק ביי די פיש און הויבט־אָן מיך צו בעוויינען און צו בעקלאָגען, א מכה איהר א גרויסע! פּאַר וואָס, זאָגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר, און איין עק לאָז דאָס האָבען? מאָהל דיר, זי האָט זיך פון דער מאַמע ניט געגאָרט. די מאַמע האָט זיך חלילה מיט איהר ניט געקריעגט, ניט געזידעלט, נאָר גלאָט אזוי דערלאָנגט מיט וועדטער, ווי זי קאָן: „דאָרטען, וואו צוויי זענען אויף איין קישען, טאָר זיך דער דריטער ניט מישען, און אייִדער א נייער שארבען, איז גלייבער איין אלטער טאָפּ... גוטע פרייִנד זענען ווי קראָפּיווע, וואכסען אָהן רעגען... פּאַר וואָס קוקסט דו בעסער ניט אויף א נעהענטערען?... איט־ליכער דערהערט, ווי יענער האָט געגעסען קנאָבעל... איין אכס האָט א לאַנגע צונג און קאָן קיין שופר ניט בלאָזען"... וכדומה אזעלכע וועדטלעך האָט איהר די מאַמע דערצעהלט אזוי לאַנג, ביז קרייגדעל איז אוועק, עס האָט איהר אפּגענומען דאָס לשון.

XIV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־טענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גאָב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאָגט די מאמע: „איידער אזוי צו פאָרשטעלען, אז אָך און אז וועה, ווער דיינע סוחרים זענען, אז מע קומט זיך צענויף רערען פון א וואלד, וואָס טרעפט אָן „מילי מיליאסען", וואַרפט מען אַוועק האָק און פאָק און מע זעצט זיך אַנידער אויף א גאַנצער נאכט שפּיעלען אין „אָקע", עס זאָל אייך אזוי אָקען אין קאָפּ, ווי עס אָקעט מיר אין הארצען, בשעת דער וויסטער פינסטערער הוסט קומט מיר אָן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט, אז מיין מאן, וואָס האָט קיינמאָל ניט געווואוסט קיין צורה פון קיין קאָרט, זאָל ער אציינד רערען פון קאָרטען! עס גאָהט דיר מאהר ניט אָפּ, מענדעל, צו דיינע זיידענע קליידער, אז דו אליין זאָלסט נאָך ווערען א קאָרטיאָזשניק אויף דער עלטער! נא דיר נאָר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האָסט דען נעזעהען אמאָל, ווי א בוים וואכסט? ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „ווי קומט א רב האנדלען מיט חזירים?"... איך האָב מורא, אז פון דיינע וועלדער זאָל זיך ניט אויסלאָזען א בוידעם,

דען, טראָגען ניליענע זייגערס, רעדען דייטש, האָבען שוין גאָר „מאָגען־קאָטאָר", שיקען זייערע וויבער אין די בעדער אַריין, געוואָרען מורא'דיגע סטיקראָטען! הכלל, איין געשעפט איז היינט געבליבען אין יעהופּעץ אויף דער בערזע — זאָוואָדען! אָלע מעקלערס מאָבען זאָוואָדען, און איך אויך בתוכם. וועסט דו דאָך מסתמא וועלען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אַזא פונדאָמענטאָלנע געשעפט, וואָס איך וויים גאָר ניט מיט וואָס מע עסט דאָס? וועסט דו האָרבען, ווי אַזוי גאָט פיהרט מיט אַ מענשען: שוין פון אַ צייט, אַז איך האָב אויפגעהערט געהן צו סעמערענ'ן (ניט, אַזוי ווי דו רופסט איהם, סימע־דינה! ס'איז גאָר אַ זכר, ניט קיין נקבה, און נאָך אַ רשע דערצו!). און אויפגעהערט צו געהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריגט, נאָר פּשוט, ווייל ס'איז מיר נמאס געוואָרען די קאָוונ מיט די בולקע־לעך, און אנב האָב איך טאָקי ניט ביי זיך קיין קליין־געלד, האָב איך מיך אָנגעהויבען ארומדרעהען גלייך מיט אָלע אידען אויף דער גאַס. אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז איך האָב מיך בעקענט מיט איינעם א מעקלער פון זאָוואָדען, וויזוי אויס, א גאַנץ עהרליכער און האָט גרויס קענטשאפט. ער קומט אַריין, זאָגט ער, צו אָלע גרעסטע, אפילו צו די בראָצקים. „פון וואַנען, מאכט ער צו מיר, איז א איד?" — פון כתרילעווקע, זאָג איך. אַליין בין איך, הייסט דאָס, א יאַמפּעלער, זאָג איך, א נכתב בין איך אין מאָזעפּעווקע, איין איידעם בין איך פון כתרילעווקע, און האַנדלען האַנדל איך אין יעהופּעץ. „וואָס איז אַזעלכעס, מאכט ער צו מיר, אָט דאָס כתרילעווקע, א דאָרף, צי א שטעטעל?" — וואָס איז שייך, זאָג איך, א שטעטעל? א נאַנצע שטאָדט! „מעגען דאָרטען איידען וואָהנען?" — נאָך א מין מעגען! „נו, און א טייך, מאכט ער, איז ביי אייך פאַרהאַן?" — נאָך א מין טייך, זאָג איך, שטינקייל־אַ הייסט דער טייך. „נו און פון א באַהן, מאכט ער, איז עפּיס ווייט?" — סך־הכל, זאָג איך, א ווערסט עטליכע און זיעבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אַקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס? „גיט מיר,

XV.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פון אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז פון'ם וואלד האָט זיך אויסגעלאָזט א סטעפּ; ס'איז ל א ד ו ב י ם ו ל א י ע ר, ניט קיין וואלה, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, א נעכטינער טאָג! אומזיסט געדולט א קאָפּ אי יענעם, אי זיך; אומזיסט געבראָכען פּיס, נעריסען שטיוועל. איך האָב ארויסגעזוכן, זוגתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פּאר מיר, און מיט אזעלכע ליגנערס האנדלען איז ניט פּאר מיין קאָפּ. זיי קאָנען דיר אויסטראכטען אויפ'ן הימעל א יריד, און מע קאָן דורך זיי אין דער שאול תחתיה אריין! וואָס זשע האָב איך געטהאָן? האָב איך מיך בעצייטענס א נעם געטהאָן צו איין אַנדער געשעפט, צו זאוואָדלעך (דאָס הייסט, פּאבריקען, וואָס מע מאכט צוקער). דאָס איז היינט דאָס בעסטע פון אלע געשעפטען; אידען קויפען זאוואָדען, און די מעקלערס פערדיענען געלד, זענען מאסף ממון! פּארהאָן דאָ א מעקלער פון שדה־לבן, ער האָט זיך אריינגעחאפּט צו די ר א ד א מ י ש ל ע ר און מאכט זיי אלע וואָך א צוויי־דריי זאוואָדלעך, חאפּט א צעהן־פופצעהן טויזענד און פּאהרט אוועק אויף שבת אהיים! וואָס דארפסט דו מעהר — משרתים, פּאקטוירים זענען היינט נעוואָרען מאכערס פון זאוואָ־

טויזענד! און מחמת איך בין פערנומען אוּן האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ס אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד אוּן מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך האָב מיך צעפרעגט ביי מיין איצטינגען שותף, ווער איז דער קונה, אוּן בין געוואָהר געוואָרען, אז דער קונה איז טאקי אייגער פון די ראדאָמישלער, זעהר א הייסער קונה, מחמת די ראדאָמישלער זענען אַלע זעהר הייסע קונים, ברענען צו זאוואָדלעך, עס מעג זיין א ווינד־מיהל, אבי ס'איז מיט א קוימען אוּן סע פייפט! לכן האָף איך צו גאָט, אז דאָס נעשעפט איז, אם ירצה השם, געווויס א געשעפט, אוּן מיר וועלען מיט גאָט'ס הילף געווויס פערדיענען נעלד, חאָטש אפילו מיר זענען דערביי היבשע עמליכע שותפים. איך האָב מורא, אויב ניט א נאַנצער מנין. נאָר לאָז גאָט געבען, דאָס נעשעפט זאָל נאָר זיין א געשעפט — דו ווייסט דאָך, אז איך בין ניט קיין אָץ להעשיר!

הנ"ל.

מאכט ער צו מיר, די האַנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבן; איך קאָן אייך אָנזאָגען א בשורה, רב מנחם־מענדעל, אז מיר וועלען, אם ירצה השם, אין גיכען בוידע פערדיענען נעלד, און א סך, א פולע היטעל! ס'איז מיר נאָר־וואָס, זאָגט ער, אריינ־געפאלען א מחשבה, וואָס טרעפט איין מאל אין הונדערט יאָהר, היינו: כפי אזוי ווי קונים אויף זאוואָדען איז היינט פאַרהאַן לרוב, און קיין זאוואָדען איז ניטא; וויפיעל ס'איז געווען זאוואָדען האבען די ראַזאַמישלער אויסגעקויפט, און מעהר ווי מען נישט פערקויפען; לכן האָט זיך דער עולם א נעם געטהאָן צו בויען פרישע צאפעלדינע זאוואָדען, און מחמת אין די דערפער טאָרעז דאָך קיין אידען ניט אריין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאוואָדען נאָר אין די קליינע שטעדטלעך, דאָרטען, וואו אידען מעגען וואָהנען; היינט פערשטעהט איהר שוין, אז אייער כתריעווקע איז בעשאפען געוואָרען משפת ימי בראשית, אז ס'זאל דאָרט זיין א זאוואָדעל? און אזוי ווי איהר זעהט מיך, האָב איך נראדע א קונה אויף צו בויען א זאוואָדעל אויף א האלבען מיליאָן קערבלעך, נאָר קיין אָרט איז ניטא: מע האָט פערהאַפט אלע ערטער! ווייסט איהר ניט, מאכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען, און צי קריגט מען דאָרט בורעקעס און א פלאץ אויף צו בויען א זאוואָדעל?" — אָך, מאך איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב דאָרטען, זאג איך, א ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, מיט שווער און שוויעגער, מיט א גאַנצער משפחה. איך קאָן באלד אוועקשרייבען אהינצו א בריוועל, און איהר מעגט, זאג איך, זיין זיכער, אז מע וועט מיר תיכף ומיד אָפּענטפערען מכל־דבר־שורש! לכן, זוגתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאקי, זאלסט זיך זעהן מיט עזריאל דעם סטאַרעסטע און מיט מאשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צווישען פריצים, לאָז ער אויסטאָפען ביי זיי, צי קאָן מען האָבען א פלאץ, און וויפיעל קאָן מען האָבען בורעקעס, און ווי טייער, און טאקי באלד מיר אָפּענטפערען דורך א בריוועל, כי נחוץ מאד, מע קאָן דאָ, פערשטעהסט דו מיך, חאפען א גראָבס, טאקי א צעהן־פופצעהן

וועסט זיך אַרומקוקען, וועלען דיך דיינע שותפים בענעמען פון קאָפּ ביז פיס, וואָרום דו ביזט געווען א שלימ־מזל און וועסט בלייבען א שלים־מזל, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

יאָ, זאָג נאָר, מענדעל, וואָס איז דאָס פאַר א נייעס, וואָס מע דערצעהלט ביי אונז? מע זאָגט, אז דאָרט, אין יהופּיע, פער־שרייבט מען זיך שוין קיין ארץ־ישראל? וועט עס פערשרייבט זיך פערציג קאָפּיקעס, דער פּאָהרט. וואָס איז דאָס פאַר א מין? ביי אונז האָט מען שטאַרק אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען; יונגע לייט קלויבען זיך צענויף אַלע נאכט ביי יוסיל משה־יאָסי'ס און מע רעדט פון ארץ־ישראל. — הכלל, עס טהוט זיך חושך, ווי זאָגט די מאמע: „שוין לאַנג שטיל געווען!"...

XVI.

שיינח־שיינדעל מון כתריעווקע צו איהר מאן מכתם־מענדעל? איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב דיין מגילת געלייענט און געלייענט און האב ניט פערשטאנען איין ווארט, וואס דו ווילסט! דו פרעגסט זיך נאך, צי כ'איז דא פלאץ? שרייב איך דיר, אז אויף דעם נייעם בית־עולם איז פארהאן גענוג, עס וועט קלעקען פאר האלב יעהופעץ! און וואס פרעגסט דו זיך אלץ נאך אויף בורעקעס? פאר וואס פרעגסט דו זיך שוין ניט אן אין איין־וועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פאכטערנאק? און דער טייך? אזא מזל אויף דיינע שותפים, וואס פאר א וואסער ביי אונז איז! קומט ערב פסח, טרינקט מען ישטשערקעס, און זומער ווערד דער טייך גרין ווי גראז; איך וואלט וועלען, אז דיינע יעהופעצער פייגע בריות, וואס האבען צו טהון מיט די מאגנעס, זאלען פערזוכען אונזער וואסער ארום תמוז... ניין, מענדעל, לאזען זיי דיר קרענקען דארטען אין יעהופעץ, מיר וועלען זיך שוין בעגעהן אזוי, אהן זייערע זאוואדלעך, ווי זאגט די מאמע מייגע: „ראש־חודש אלול געהט אוועק, אין בעל־הבית בלייבט בעל־הבית"... שלאג דיר ארויס פון קאפ די דאזיגע אלע נארישקייטען, די וועסט אזוי מאבען זאוואדלעך, פונקט אזוי ווי דו האבט נעמאבט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אז איידער דו

ביז א מאה אלף! דאָס געשעפט, וואָס איך פיהר, טרעפט אָן א צעהן מיליאָן, און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט נאָר ניט קיין שיעור און קיין ערך. ס'איז א סברא, אז גאָלד אליין זאָל דאָרטען זיין אין די אלפים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז אייזען, וואו איז קופער, וואו איז בליי, וואו איז קוועק־זילבער? פון ערדקויהלען און פון שטיינער רער איך שוין ניט! היינט געפינען זיך דאָרטען וועלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס'איז, זאָגט מען, עפרות זהב, און וויליען וויל מען דערפאָר סך־הכל דריטהאלבען מיליאָן, עס איז א מציאה פון א גנב! איין חסרון איז נאָר, וואָס ס'איז אביסעל צו וויטליך, היינו, סע שטעקט אזש אין סימביה, און פאָהרען בעדאַרף מען אהינצו אפשר דריי וואָכען כסדר, וואָרום אהין געהט נישט קיין באהן. וועמען לעגט מען פיר אזא גרויס נעשעפט? געווויינטליך, בראָצקי'ן! איז אָבער די צרה, וויי אזוי דערילאָגט מען זיך צו בראָצקי'ן אין דער קאָנטאָר? ראשית חכמה, שטעהט ביי דער טהיר א שווייצאר מיט קנעפ און קוקט אויף דער קאָפּאָטע; ווי באָלד איין אלטע קאָפּאָטע, אזוי ניט מען איהר דעם וועג; און אז נאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצאר, שטעהט מען אָפּ א שעה זעכס אויף די טרעפ און מע וואָרט, טאָמער וועט נאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראָצקי'ן דורכגעהן, און אז מע דערלעבט איהם שוין יא צו זעהן גענהן, פליהט ער פאַרביי פיל אויס'ן בויגען, און איידער מע קוקט זיך אָרום, זיצט ער שוין אין דער קאָרעטע — און א גוטען טאָג מיט דער קאָפּאָטע! קאָן מען ניט זיין אזוי גראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך א מאָל. אויף מאָרגען איז וויערער די אייגענע געשיכטע; א קליניגקייט, א מענש האָט אזוי פיל געשעפטען? מע קאָן ניט אזוי גיך זיך דערשלאָגען צו בראָצקי'ן! נאָר צו גאָט א האָפנונג, איך וועל מיך מסתמא א מאָל דערשלאָגען, און דעמאָלט וועט שוין זיין גימל! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געזונט

XVII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל *שתחי'* עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער עסק פון זאוואדען איז שטארק אפגעקיהלט געוואָרען. עס איז געקומען אויף זיי א קריזים, מכש עם וואלגערען זיך זאוואדלעך אין גאס, נישטא קיין קונים! דער עולם, פערשטעהסט דו מיך, האט זיך אנגעגעסען מיט זאוואדען, אביסעל אריבערגעאפּט די מאס, געלד איז טייער און צוקער איז בזיל הזול, וואָרום מע האט אנגעמאכט אזוי פיעל צוקער, אז ס'איז נישטא וואו זיך אהינצוטהון מיט איהם, חאטש נעם וואָרף איהם ארויס! ס'איז אין דער ערד דאס געשעפט, די זאוואדטשיקעס שטארבען נאך א גראשען, די קאפּיטאליסטען האלטען זיך איין און די מעקלערס נעהען ארום בטל, אהן א שטאך ארבייט, און איך אויך בתוכם. מיינסט דו דאך אוודאי, אז ס'איז עק וועלט? זאלסט זיך נאר נישט זארגען, זוגתי היקרה, גאט איז גאט און יעהופּעץ איז א שטארט. אזעלכע מענשלעך, ווי איך, ווערען חלילה נישט פער־פאלען; ארבה, איך האב ערשט א האפנונג, אז היינט, אם ירצה השם, בעראף איך ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט אזא געשעפט, וואס איך בעראף פערדיענען אויף מיין חלק כמעט

XVIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר פאז מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין גיטעל איז גע־בליבען איין אלמנה מיט זיבען קינדער יתומים, איינס קלענער פונ'ם אנדערען! געשטאַרבען איז דער שוואָגער מיינער, מיר צו לענגערע יאָהר, פון א צאָהן, דאָס הייסט, אז מע וויל, איז ער אפילו תמיד געווען נישט קיין געזונדער; ער פלעגט, נישט פאר מיר געדאכט, גאנץ אפטליך אונטערהוסטען מיט בלוט. פון דעסטווע־גען האָבען מיר געמיינט, אז ער וועט זיך נאָך מוטשען. צום סוף נעהט ער און נעמט זיך ארויס א צאָהן ביי שמעלקע דעם רופא, לעגט זיך אנידער און שטארבט אוועק. ווי זאגט די מאמע, איהר צו לענגערע יאָהר: „קיינער וויסט נישט, וועמענס מארגען עס איז"... און דערווייל נעבאך גיטעל לעגט איין די וועלט, ס'איז איהרע טרערען נאָר נישט צו פערשרייבען! אוודאי וועז חלילה פערקעהרט, מיין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאָהר, זאל חס ושלום שטארבען, אוז זלמן־מאיר זאל בליבען איין אלמן, וואלט ער נעווים אזוי פיעל טרערען נישט פערגאסען אוז וואלט מסתמא באלד נאָך שלשים געבראכט צו פיהרען פון בארדיטשעוו א שטיפ־מאמע פאר זיינע קינדער. איך זאג דאס טאקי אקעגען אלע מאנס־בילען, די כפרה מעגט איהר זיין פאר אייערע וויבער. וואָרום נואו

בען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער און אלעמען בע־
זונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף „ארץ־
ישראל", קעהרסט דו אַוודאי מיינען „ציניזם"? דאָס איז זעהר א
הויכער ענין, חאָטש אין יעהופּעץ אויף דער בערזע האָלט מען עפּים
נישט דערפון. איך בין געווען א פּאָר מאָל ביי די היגע „ציניסטען"
אויף די „זאָסעדאָניעס" און האָב געוואָלט וויסען, וואָס דאָס איז,
האָט מען אָבער אַלץ גערעדט אויף רוסיש, און דוקא א סך גערעדט.
דאָכט זיך, וואָס וואָלט זיי געאָהרט, זיי זאָלען זיך דורכרעדען מיט
אידען אויף אידיש?... איך האָב אפילו א פּאָר מאָל א רער געטהאָן
מיט מיינע חברה־לייט אויף דער בערזע וועגען דעם, האָבען זיי מיך
אויסגעלאַכט: „וויים איך וואָס? ציניזם! דאָקטאָר הערצעל!
אויך מיר א נעשעפט!"...

ה נ"ל.

טראָגט ארום איבער די הייזער מעשה־ביכלעך מיט ראָמאַנסען אויף פּראָקאַט. האָט זיך נעבאָך שפּרינצעל צוגעחאַפּט צו די דאָזיגע מעשה־ביכלעך און ראָמאַנסען, ווי צו עפּעס רעכטס, און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, א שטיקלעך הונדערט, און זי איז געוואָרען, ניט פּאַר מיר געדאַכט, עפּעס אַזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט א משונה־מאָדנע לשון, אַלץ אזעלכע ווערטער, וואָס מע קאָן ניט פערשטעהן; זי זאָגט, אז מע רופט זי ניט שפּרינצעל, נאָר „בערטע", און זי קוקט ארויס אַלע מינוט, אַלע רגע, אז אָט־אָט קומט עפּעס איינער, וואָס מע רופט איהם „לאָרד", איהר „בעשיצער", און גנבה'ט זי ארויס דורך א פענסטער, און פערפיהרט זי ערגיץ אין אַלדי שוואַרצע יאָהר אַוש קיין לאָנדאָן, און פון לאָנדאָן קיין סטאַמבול... זאָל נישט קומען אַיין אויסחאַפּענישׂ אויף די פּוסטע קעפּ, וואָס טראַכטען אוים אזעלכע ווילדע זאַכען, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען?...

איז דאָס געהערט געוואָרען, אז א טאטע פון קינדער זאָל זיך אריינ־נעמען א משוגעת אין קאָפ אריין — מיליאָנען! א גליק האָט איהם געטראָפען: ער שטעהט ביי בראָצקי'ן ביי דער טהיר! איך האָב מורא, אז ווייטער פון דער טהיר וועסט דו נישט געהן. איין עבירה די שטיוועל, כלעבען! אָט באָלד טאקי חאפט בראָצקי אָרויס די מיליאָנען און פליהט אוועק קיין סימביר — וואָס איז? מנחם־מענדעל אליין האָט געהערט, אז דאָרטען ערגיץ אין אלדי שוואַרצע יאָהר וואלגערט זיך גאָלד מיט קוועק־זילבער! ווי זאָגט די מאמע מיינע: „א טויבער האָט געהערט, ווי א שטומער האָט דערצעהלט. אז א בלינדער האָט געזעהן, ווי א קרומער איז געלאָפען"... נאָר איך וויים פריהער, אז אינ'ם אָנדערען בריעף וועסט דו מיר גע־ווים שרייבען, אז פונ'ם גאָלדענעם געשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. עס וועט זיך אָבער געפינען א שלאָק מיט א נייעם חלום און וועט דיר דערצעהלען, אז א קוה איז געפלויגען איבער'ן דאָך און געלעגט איין איי, וועסט דו צעלאָזען די פאָלעס און וועסט וויעדער לויפען, ווי א משוגענער. דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ'ן קאָפ, אז דו האָסט אין דער היים א ווייב ביז הונדערט און צוואַנ־ציג יאָהר מיט קליינע קינדער, וואָס קוקען אויף דיר אָרויס, ווי אויף משיח'ן, וואָלט זיך דיר ניט גלוסטען ארומשלעפען זיך איבער פרעמדע הייזער און ארומטראָגען זיך מיט אזעלכע נאַרישקייטען, וואָס עס שלאָגט צו דער גאָל הערענדיג! נאָך האָט דיך ניט אָנגע־לערנט יעהופעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ'ן פייער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

א שענע מעשה, נאָר א קורצע: מאיר משולם'ס נעדענקסט דו? האָט ער א טאַכטער שפרינצעל, געווען א נעוונדע מויד איין איי־זערנע, שוין אפילו אביסעל איין איבערגעוואכסענע, נאָר זעהר א נעראָטענע! האָט זיך צו איהר פערנאדעט א מוכר־ספרים'ניק, וואָס

מיר וועלען? מיר ווילען דאָס, וואָס יעדער מענטש וויל, מיר ווי־לען פערדיענען, מיר זענען אויך מענטערס, מיר האָבען אויך גע־שעפטען, א קשיא אויף א מעשה, אָביסעל אין אייער זכות, אָביסעל אין אונזער זכות, טאָמער וועלען מיר עפּיס מאַכען, וועלען מיר מא־כען אינאיינעם, עס וועט זיין „יחלוקו", ווינציגער פערדיענט, אבי פערדיענען, ווי זאָגט מען: פון א קריוודע קאָכט מען וועטשע־רע..." — על כל פּנים, זאָג איך, צו וואָס טויג אונז לאַנגע דבורים? זאָגט בעסער, וואָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט ער, געשעפטען זעהר א סך מיט גאָט'ס הילף. מיר האָבען קויפלען אין פאָלטאַווער גובערניע, מיר האָבען אייזען אין קאָניעווער או־יעזד, מיר האָבען א מיהל אַיין אָפּגעברענטע אין פערעיאסלאַוו, מיר האָבען מאַשינעס אַזעלכע גאָר נייע, א פינסקער איד האָט זיי אוים־געטראַכט, היינט האָבען מיר א פּריץ, וואָס ווילּ אויסבייטען א וואַלד אויף א „גוראַלנע", און א אידען האָבען מיר, וואָס ווילּ קוי־פען א גרויס הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד, היינט אימעניעם! וועל־דער! טאָמער האָט איהר קונים, וועלען מיר אייך געבען אימעניעם, אָדער טאָמער האָט איהר אימעניעם, וועלען מיר אייך געבען קונים". — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעם און וועלדער האָב־דעל איך שוין מעהר ניט — איין עק! איך האָב מיך, זאָג איך, מיט אימעניעם שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס וואָרט, אז איך זאָל קיין אימעניעם מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד אַריין ניט נעמען! „עט, מאַכט צו מיר די טענדעווערענדע, אלע געשעפטען זענען דען גלייך? אָט האָבען מיר איצט א אימעניע אויף קאַווקאַז, א אימעניע מיט נאפט, דאָס הייסט, אזא מין ערה, וואָס עס שפּריצט פון דאָרט נאפט, סע שפּריצט און סע שפּריצט און עס הערט נאָר ניט אויף צו שפּריצען! ס'איז גאָר א סברה, אז די ערד קאָן דאָרט אַרויסווארפען א מיליאָן פוד נאפט אין איין טאָג!"... — אויב אזוי, זאָג איך, זענט איהר פון מיינע מענשען; אָט דאָס, זאָג איך, איז א געשעפט! אָט דאָס גיט אהער! און מיר זענען אַוועק אלע דריי אין דער „אידישער מאַלאָטשנע" (איך

XIX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארבען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיר האבען א נרויסען נאט. הער א מעשה: אז איך האב אנגעהויבען ווערען איין אריינגעהער צו די בראצקים, בין איך געווארען א גרויסער חשוב אויף דער בערזע, און עם האבען זיך צו מיר אנגעהויבען צושארען מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועל־דער און באהנען און פּאראָחאדען און פּאבריקעס אויף מיליאנען, און אלץ פון בראצקי'ס וועגען! צווישען די דאזיגע מעקלערס זע־נען פארהאן א פּאר שותפים, ניט קיין היגע, איינער טראגט א טענ־דעווערענדע מיט א הענגקאלנער, און דער אנדערער הייסט מיט א משונה מאדנע נאמען, וואס איך שעם זיך דיר איהם ארויסשרייי־בען... אט די צוויי מעקלערס האבען מיך געפאקט איינמאל בשעת איך בין נעגאנגען פון בראצקי'ן, און טענדעווערענדע האט זיך אנ־נערופען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אויס, רב מנחם מענדעל, וואס מיר ווילען אייך זאגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר האבען געהארכט, אז איהר דרעהט זיך דארט ארום די בראצקים, מהכתיתי, לאז אייך נאט העלפען, וואס האבען מיר צו אייך?" — אם כן, זאג איך, וואס זשע ווילט איהר? „וואס, זאגט ער, זאלען

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב אין זינען געהאַט דיר שרייבען עפּיס זעהר א נויטיגס, האָב איך פערגעסען וואָס. לאָז איך שוין, אם ירצה השם, אויפ'ן צווייטען מאָל.

ב נ"ל.

גער שוין מער ניט צו סעמערעניִן, ווייל דאָרט טרייבט מען ארויס, גער איך שוין אין דער „אידישער מאָלאָטשנע", פֿאָרט היימליכער, צוויישען אידען, מע קאָן זיצען און רערען און טהון וואָס מע ווילּ), און דאָרט האָבען מיר ארומגערעדט דאָס געשעפט און גענשלאָסען שותפות, און אז ס'איז געקומען צום צעשרייבען זיך, האָבען זיי מיר מגלּה געווען דעם סוד, אז ביי דעם געשעפט ארבייטען נאָך עטליכע שותפים: איינער מיט גראָבע ליפּען, דער אנדערער א גענלער, ער האָנדעלט מיט זייגערליער, א מורא'דיגער בעל־מגזם, גאָט זאָל שומר ומציל זיין, און איינער מיט א רויטער נאָז מיט ווייס־פּערליער, אויך א ווילדער בעל־מגזם, און נאָך איינער, איין אלמן. אז איך האָב דערהערט אזוי פיעל שותפים, איז דאָס מיר אפילו ניט אזוי געפּעלּען. טענדערוועראנדע האָט אָבער איבער מיר אזוי לאַנג נערערט און דערצעהלט משלים, אז איך האָב געמוזט מוסכם וועררען, מיר זאָלען זיך אלע צעשרייבען אויף פּאפּיער. נעווייניטליך, צוויישען שותפים מוזען דאָך זיין טענות; איטליכער האָט געדרונגען, אז איהם קומט א גרעסערער חלק. גאָט זאָל מיר נאָר מצליח זיין, איך זאָל שוין מיט'ן אנדערען צד זיין אזוי פּאָרטיג, ווי איך בין פּאָרטיג מיט די מעקלערס, וועט, אם ירצה השם, זיין גאָרניט שלעכט, וואָרום ביי אָט אזא מין געשעפט ווי אזוי פערדיענט מען ניט חאָטש א מיליאָן קאָרבען? עס איז ביי מיר געבליבען, אם ירצה השם, בלי נדר, טאָמער וועלרד דאָס געשעפט, דינג איך מיר באלד א קאָנטאָרעל אויף ניקאָלאיעווסקי און איך וועל מיט גאָט'ס הילף א גרויסער מעקלער. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען, עס זאָל זיין מיט עזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערליך זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

וואָס גיכער, אוּן לָאָם איך פּטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס אוּן אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

איך קאָן דיר דערצעהלען א נייעס, וואָס ביי אונז האָט זיך פּערלאָפּען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר־מאָטעל משה־מאיר'ס. האָט ער א טעכטערעל ראָצעל, איז דאָס א ראָצעל פון גאָט, א גאנצע געיוּרענע, א געביל־בעטע מאמזעל, שיט מיט פּראָנצויזיש, קלאָפּט אויפ'ן טאָפּטשאָן, געהט זיך ניט צענויף מיט קיינעם. א קליניגקייט, זי קומט ארויס אזש פון קצבים! ווי זאָגט די מאָמע: „זכות אָבות איז קיין קאָטאָווע"... הכלל, מע רעדט איהר שרוכים פון דער וועלט, אוּן זי פּערעבענדיוועט נאָך; וואָס מע ווייזט איהר, געפעלט איהר ניט. זי וויל א חתן דוקא מיט אלע מעלות; ער זאָל זיין אי שען, אי קלוג, אי רייך — דאָס טע־לערעל פונ'ם הימעל! שרכנים האָבען געאָרבייט אויף אלע כלים אוּן מע האָט איהר אראָפּגעבראָכט א חתן, איין אנטיק, זאָגט מען, א קאָרעפּירער אתרוג, אוּן דוקא פון א קליין שטעדטעל, פון אוו־ריטש! צענויפּגעפּאָהרען זיך, האָט מען, געווויינט־ליך, אַריינגעלאָזט חתן־כלה אין א בעזונדער חדר, זיי זאָלען זיך אָנקוקען. רופט זיך אָן די כלה צום חתן: „וואָס האָרכט מען ביי אייך מכח דרייפוס'ען?" מאָכט ער צו איהר: „מכח וואָסער דרייפוס'ען?" רופט זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס?" מאָכט ער: „ניין. מיט וואָס האָנדעלט ער?"... איז זי באלד ארויסגע־לָאָפּען פונ'ם חדר אוּן איז געפאלען חלשות, אוּן דער חתן האָט נעבאָך בחרפה געמוזט אוועקפּאָהרען צוריק קיין אווריטש — א מכה איהם, א מכה איהר, א מכה זיי ביידען! איך בעט דיך, מאָך מיר קלאָר, ביזט דאָך צווישען מענשען: וואָר איז אָט דער דרייי־פוס, וואָס עס קאָכט מיט איהם אזוי די וועלט?

XX.

שייכה־ש'ינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאז מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר אין קורצען, וואהרום איך האב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס'איז ווי איין ארבעם אין דער וואנד. ווי זאגט די מאמע: „שפיעל דעם חתן ווייענדיגם, ער האט זיך זיינם אין זינען"... ביזט טאקי אוודאי א גרויסער חשוב אין יעהופעץ, וואהרום דו שטעהסט דאך ביי בראצקי'ן ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מילי'אנען, נאר נאך אלעמען זאלסט דו ניט זיין ביי זיך אזוי גדול'דיג. די מילי'אנען זענען נאך לעת־עתה ביי בראצקי'ן, ניט ביי דיר, און עס קאן זיך אויסלאזען, אז די ערה, וואס שפריצט מיט שמן־זית, זאל גאר שפריצען מיט „מים־אחרונים־וואסער", און אז עס וועט קומען צו עפים, וועט זיך אויס־לאזען מיט פעטש, און וועמען וועט מען פאטשען? — דיך! על כן איז מיין עצה, אז דו זאלסט זיך בעצייטענס ארויסחאפען פון די'דטען און קומען אהיים. זאלסט פערנעמען, וואס ס'איז געווען ביז אהער, טאמער האב איך דיר אמאל אננעריהרט מיט א וואהרט. זי זאגט די מאמע: „בעסער א פאטש פון א פריינד, איידער א קוש פון א פיינד"... און קלאפ א טעלעגראם און קום צו פאהרען

בין אַוועקגעלאָפען צו איהם אהיים און האָב איהם גאָנץ פיין איבער־
געגעבען, אז איך האָב אָננעשמעקט איין ערטעל אויף קאַווקאז, וואָס
שפּריצט מיט נאַפט, און וועדלינג מע הייסט זיך געבען דערפאַר א
סך געלד, ווייזט אויס, אז דאָס געשעפט פּאַסט גאָר קיין פּאַריזש.
רופט זיך אָן צו מיר טודרום: „איך האָב א קונה!" פּרעג איך:
וואָר איז דער קונה? מאַכט ער: „רויטשילד"! — איהר קענט
זיך, זאָג איך, מיט רויטשילד'ען? „צי איך קען זיך, מאַכט ער, מיט
רויטשילד'ען? לאָמיר דאָס, זאָגט ער, בייַדע פערמאָגען, וויפּיעל
געשעפטען איך האָב שוין מיט איהם געמאַכט און וויפּיעל געלד איך
האָב ביי איהם פערדיענט!" — האָט קיין פּאַראיבעל ניט, זאָג איך,
אפשר וואָלט איהר זיך מטריח געווען, זאָג איך, אַוועקשרייבען צו
רויטשילד'ען קיין פּאַריזש? „אַוועקשרייבען, מאַכט ער, איז קיין
קונץ ניט! אך בין טאַקי מיט איהם ווי אַנדערע צוויי, נאָר איינס
צום אַנדערען געהער זיך נישט אָן; מע בעדאַרף האָבען איין אָפּיס
מיט א פּלאַן, אַנדערש קאָן מען ניט". בקיצור, איך בין אַוועק צו
מיינע שותפים און האָב איהם געבראַכט פון זיי איין אָפּיס מיט
אלע זיעבעצעהן זאַכען. נו, ווי געפעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אַזוי
מנחם־מענדעל שטעלט צענויף מיט גאָט'ס הילף א געשעפט? השם
יתברך זאָל נאָר העלפען, עס זאָל אָנקומען די גוטע תשובה פון רויט־
שילד'ען, פערשטעהסט דו שוין, וואָס פאַר א פּנים עס וועלען דע־
מאָלט האָבען ביי מיר אלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס? ס'איז
נאָר שלעכט דערווייַלע, וואָס סע פעהלט דאָס מזומנ'ע דרייערעל.
זאָלסט זעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אַזוי די וועלט איז
געענגט אין געלד. ממש מע געהט אויס, מע שטאַרבט נאָך א קער־
בעל! מע קוקט אַרויס אלע טאָג אויף גרויסע אָנזעצען. נאָר זאַרג
נישט, זוגתי היקרה, ס'איז אלץ ביז א צייט; פאַר אונזער עגמת־
נפש וועלען מיר, אם ירצה השם, האָבען גרויס נחת. לאָז נאָר אָנ־
קומען די גוטע בשורה פון פּאַריזש, וועל איך מיך שוין אַריינחאַ־
פען אין קלייט אַריין, וועל איך שוין אין זינען האָבען, אם ירצה
השם, אי זיך, אי דיך, אי די קינדערלעך אלע, זאָלען געזונד זיין.

XXI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווסק.

לוזנתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיט בראצקי'ן האב איך מיך צע־גאנגען. דאס הייסט, מיר האבען זיך חלילה נישט געקריעגט, נאר איך האב אויפגעהערט נעהן אהין — וואס איז מיר בראצקי, אז איך שפאר שוין נאר אן צו רויטשילד'ען קיין פאריזש? ! וועסט דו דאך מסתמא פרענגען, ווי קום איך, מנחם־מענדעל, צו רויטשילד'ען אזש קיין פאריזש? איז דער תירוץ טאקי: וויעדער קאווקאז און וויע־דער נאפט! אלע נאפטען, וואס אויף קאווקאז, זענען זיינע, און אליין זיצט ער אין פאריזש. בלייבט דאך די קשיא, ווי קומט די קאץ איבער'ן וואסער? פאלט מיר איין אזא מין געדאנק: פאר־האן ביי אונז אויף דער בערזע א פויגעל, וואס ער הייסט טודרום. אט דער טודרום איז געווען אמאל נאר א גרויסער שפּעגעלאנט, א הייסער, א פייעריגער שפּעגעלאנט. אז דער עולם האט זיך אפ־געשאקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אלע גרויסע שפּעגע־לאנטען (און איך אויך בתוכם) געווארען מפקלערם, און טודרום האט זיך אוועקגעלאזט קיין פאריזש און דרעהט דארטען די גרעס־טע געשעפטען אויף מיליאנען! אויף מיין גליק בעדארף אצינד טודרום זיין היע אין יעהופעץ. האב איך מיך נישט געפוילט און

געזאָגט פאַלשע עדות אויף דרייפוס'ען. איז געווארען א געפילדער צוויישען די פראַנצויזלעך, מע זאָל איהם ארויסברענגען, טאַקי דרייפוס'ען. האָט מען איהם געבראַכט צו פיהרען קיין רען אויפ'ן משפט. איז געקומען צו פאַהרען איין אַדוואָקאַט פון פאַריזש. האָט מען איהם געוואָלט שיסען. האָט מען איהם געשאָסען פון הינטען. האָט ער געמאַכט פון אַלע געוואַלען א פלעדערווויש. און דרייפוס'ען האָט מען פון דעסטוועגען וויעדער א מאָל פער'משפט. נאָר מע האָט איהם אָבער באַלד ארויסגעלאָזט. דאָס הייסט, יא שולדיג, און פאַרט ניט שולדיג — און רוף אונז קנאַקנישעל!... היינט פערשטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפוס'ען?

הנ"ל.

און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטלעכען בעזונד־דער גאָר פריינדלעך.

מכני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף דריי־פוסען, איז דאָס זהר א שענע מעשה. אזוי איז געווען די גע־שיכטע: אין פאַריזש איז געווען דרייפוס א קאַפּיטאַן, דאָס הייסט, ס׳איז געווען א קאַפּיטאַן, וואָס האָט געהייסען דרייפוס. און עס־טערהאזי איז געווען א מאיאָר (א מאיאָר איז עלטער פון א קאַפּי־טאַן, און אפשר, פערקערט, א קאַפּיטאַן איז עלטער). איז ער גע־וען, דאָס הייסט דרייפוס, א איר, און עסטערהאזי דער מאיאָר איז א כריסט. האָט ער אָנגעשריבען די באַרדערא. דאָס הייסט, דער מאיאָר עסטערהאזי האָט אָנגעשריבען די באַרדערא, און האָט אַרויפגעלעגט די גאַנצע באַד אויף איהם, אויף דרייפוס׳ען. איז גע־גאַנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פערענטפערען. האָט מען איהם גע׳משפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף איין אינזל אין מיטען ים איינער אַליין פערשפּאַרט. איז געגאַנגען זאָלא און האָט געמאַכט א גוואַלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אז סטייטש, ער וויסט פאַר קלאָר, אז ס׳איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באַר־דערא; וואָס האָט איהר צו איהם, ס׳איז גאָר דעם מאיאָר׳ס אר־בייט, עסטערהאזי׳ס! איז מען געגאַנגען און מע האָט איהם גע׳־משפט, ער זאָל אויך זיצען. האָט ער זיך מיישב געווען, טאקי זאָלא, און איז גאָר אַנטלאָפען. איז געגאַנגען נאָך איינער, פיקער, א פאַלקאָוניק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און לייארעמען. איז אַרויסגעשפרונגען מערסי, דוקא א געראַל, און נאָך איינער ראָשע, אויך א געראַל, און נאָך א סך געראַלען, און האָבען

די מעשה פון דרייפוס'ען, וואָס דו האָסט מיר בעשריבען, זאָל איך אַזוי וויסען בייז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי קומט א איד זיין א קאפיטאַן, און וואָס פאר א מין ב א נ ד ע ר א, וואָס איינער לעגט ארויף אויף דעם אנדערען? צו וואָס האָט דער ז א ל ע בעדאַרפט אַנטלויפען, און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען, און פאר וואָס עפים פון הינטען, נישט פון פאָרענט?... ווי זאָגט די מאמע: „ציענען זאָלען אזוי וויסען פון פרעמדע גערטנער, ווי ער וויסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם"...

XXII

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז דו ביזט ניט ווייט פון א משוגענעם, עס גייט דיר אָפּ נאָר אין זאך — נעמען א שטעקען און לויפען איבער די גאסען! האסט דו געהערט אביסעל א גרויסה: ער שפּריצט מיט גאָז, פליהט קיין פּאריזש, וואַרפט מיט מיליאָנען! ער גלייכט זיך צו די יעהופּעצער נגידים. זיי האָבען קיין געלד ניט, און ער האָט קיין געלד ניט. ווי זאגט די מאמע: „בין איך מיר אויך א בהמה און פּגר אין דער טשערעדע"... געדענק מיין ווארט, מענדעל, אז מע וועט דיך ברענגען אהיים אדער אין קייטען, אדער אין א ליילעך, אזוי ווי דו ביזט ווערטה, בכדי דו זאלסט געדענקען, אז דו האסט א ווייב ביז הונדערט און צוואנציג יאהר, וואס פערשטעהט מעהר פון דיר. און פאר דיינע מתנות, מענדעל, וואס דו ווילסט מיר אננעמען, דאנק איך דיר זעהר. לאז זיי גאָט העלפען אזעלכע קונים א סך ווי דו מיט דיינע שותפים די ליגנערס, וואס פערדיענען מיליאָנען מיליאסען און פּגר'ען פאר א גראשען, הלואי ווייטער ניט ערגער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

מיר געזאָגט, האָב איך אייך געזאָגט. און איך האָב מיך באַלד געלאָזט לויפען זוכען די טענדענציעס אין דער אידישער מאַלאָטשנע", דאָרט, וואו אַלע אידען זיצען, און האָב איהם געזומען אויפ'ן צימבאל: — זאָגט מיר נאָר, טענדענציעס סערצע, וואו געפינט זיך ערגיץ דאָס געשעפט אונזערס? „ס'א משל, מאַכט ער, דאָס געשעפט איז דאָך ביי אייך, אירער האָט דאָך דעם קונה!" — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך; איך מיין דאָס געשעפט גופא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואָסערע מקומות, ווי אזוי פאָהרט מען אהינצוצו, דורך וואָס פאר א שטאָדט? „דאָס, מאַכט ער, וויים איך גראָד נישט, דאָס בעדאַרף וויסען דער שותף מיינער". זענען מיר געגאַנגען ביידע זוכען דעם שותף. זאָגט אָבער דער שותף, אז איהם האָט געזאָגט דער, וואָס מיט דער רוימער נאָז. און די רוימע נאָז זאָגט, אז ער וויסט ניט פון קיין פּוטער און פון קיין חלום; ער האָט געהאַרכט, זאָגט ער, פון יענעם מעקלער, וואָס מיט די גראָבע ליפּען, אז די טענדענצע האָט א געשעפט אויף קאָוקאָז, נאָר וואו קאָוקאָז און וואָס קאָוקאָז — וויסט ער ניט, ער זאָל אזוי ניט וויסען פון קיין שלעכטס! הקיצור, מע האָט זיך נעוואָלט דערגרונטעווען, פון וואַנען שטאַמט דאָס געשעפט און ווער האָט דאָס אויפגענעבען, האָט איינער אָנגעוויזען אויפ'ן אנדערען, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אזוי לאַנג אזוי ברייט, ביז ס'איז נעבליבען מסתמא, אז דער נאַנצער חייב בין איך; איך האָב שוין אזא גליק, משטיינס נעזאָגט, אז אומערום בין איך דאָס כפרה־היהנדעל!... הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערגאַנגען? אז ס'איז נישטא קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער בענראָבען א לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען, איז לכתחילה, דאַכט זיך, אלסדינג גוט און שען און פיין, אט־אָט חאַפּ איך דאָס גליק, אט־אָט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס רערעל א דרעה־איבער, און עס לאָזט זיך אויס א נעכטיגער

XXIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס קאווקאז האָט געמענט אריין אין דער ערד אריין איידער איך האָב דאָס דערקענט! איך טאָר מיך נאָר נישט בעווייזען אויף דער בערזע! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז א פשוטע מעשה: נעכטען קום איך אַרויס אויף דער בער־זע, גערעט מיר אַקעגען ט ו ד ר ו ס און מאַכט צו מיר: „הערט נאָר, רב איר, וואו איז ערגיץ אייער קאווקאז?" — קאווקאז, זאָג איך, איז אויף קאווקאז, וואָס איז דען? „איך האָב, מאַכט ער, נאָכגע־דאַכט אויף דער לאַנדקאַרט, וואו געפינט זיך ערגיץ אייער געשעפט, לאָזט זיך אוים, אז די שטאָדט,־וואָס איהר האָט דאָרטען אָנגערו־פען, איז א נעכטיגער טאָג". — וואָס הייסט, זאָג איך, א נעכטיגער טאָג? „אָט דאָס הייסט, זאָגט ער, ס'איז נאָר אזא שטאָדט נישטא אויף דער וועלט. עפּיס א נאָמען פון דער הגדה... ווי נעמט דאָס א איד, זאָגט ער, און לעגט פאָר א געשעפט, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? און נאָך וועמען? רויטשילד'ען! איהר וויסט, זאָגט ער, וער רויטשילד איז?!" — פאָר וואָס, זאָג איך, זאָל איך ניט וויסען? איך וויים זעהר גוט, זאָג איך, ו ו ע ר ר ו י ט־ ש י ל ד א י ז, נאָר וואָס בין איך, זאָג איך, שולדיג? מע האָט

אינאיינעם, און פּאַר רחמנות גיט איהם די בעל־הבית'טע אמאָל א גלעזעל טיי. און נאָך איינער האָלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, א מין עני ואביון, דער שרייבער איז א הונד קענען איהם! וועד און וואָס ער איז — וויים איך אַליין ניט: עפּים א שטיקעל אַגענט, א שטיקעל שדכן, א שטיקעל אַקטיאָר, זינגט ליעדלעך און טרייבט אַרוים מייז, — זעהר א פרייליך אידעל, האָט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און געהט אוים ממש פּאַר א שטיקעל ברויט! הכלל, מען זעהט זיך אָן אַזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אז מע פערגעסט אָן די אייגענע!... נעדענק זשע, למען השם, שרייב מיר פון דיין געזונד און פון די קינדער זאָלען געזונד זיין און פון שוועד און שוויעגער און פון איטליכען בעזונדער.

הנ"ל.

טאָג! ניט בעשערט, אפּנים, אז איך זאָל אויפקומען פון מעקלע־ריי, חאפּען א גראָבם און אנטלויפען! ניט בעשערט, אז מנחם־מענדעל זאָל אויפקומען, ווי אנדערע מעקלערס אין יעהופּעץ! אלע טראסקען, נאָר איך איינער שטעה און קוק, ווי די וועלט מאכט גע־שעפטען און פערדיענט נעלד, און איך דרעה מיך ארום, ווי א פרעמ־דער. איך זעה פּאר זיך מיליאָנען מיט מיליאָנען, און קאָן זיי נישט חאפּען... איך בין שטענדיג עפּים ווי אין דרויסען... אפּנים, איך האָב מיך נאָך ניט ארויפגעשלאָגען אויפ'ן ריכטיגען וועג? קיין מענש ווייסט ניט, וואו זיין מזל געפינט זיך... מע דאַרף עס לאַנג זוכען, און אז מע זוכט, געפינט מען... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדע־רען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לאָז גריסען שוועגער און שוויעגער און שרייב מיר, וואָס מאכסט דו עפּים אין געזונד, און קוש די קינדער זאָלען לעבען און געזונד זיין, און שרייב מיר, וואָס הערט זיך עפּים ביי אייך אין כתרילעווקע?

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. צרות רבים חצי נחמה. אז מע זעהט זיך אָן יענעמס צרות, וועלט אביסעל גרינגער אויף דער נשמה. אָט נעם, למשל, דעם אורח, וואָס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. נע־וועז אמאל א פּאדראטשיק, זאָגט ער, א גביר, א בעל־הבית פון היי־זער און קלייטען איגענע, און היינט לאָדט ער זיך מיט „קאזנא", ער האָפט אויפמאָנען א סך געלד, נאָר א סך געלד. נאָר מחמת ער האָט נישט א גראָשען ביי דער נשמה, האלט ער זיך אויף לעת־עתה ביי מיר. אם ירצה השם, אז ער וועט אויסלאָדען זיין געלד, וועט ער מיך, זאָגט ער, ניט פערגעסען... און נאָך איינער שטעהט מיט מיר צוזאמען, נאָך א גרעסערער ארעמאן פון יענעם: ער איז א שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאכט א בוך! דערווייל, ביז זיין בוך וועט פּאַרטיג ווערען, האלט ער זיך אויף מיט אונז

אין די ספרים? און זיי נישט מקנא די יעהופּעצער פיינע מענש־לעך, וואָס טראָסקען. לאָזען זיי טראָסקען, לאָזען זיי טרישטשען, לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו זיך עפּים פּלוצים דערמאָנט, מיין טייערער מענדעל, זיך נאָכפרעגען אויף אונזער כתריעווקע? און וואָס בין איך דיר עפּים געווארען אזוי טייער, וואָס דו זאָרגסט זיך אזוי פּאַר מיין געזונד? אפּנים, דו האָסט זיך טאקי פּאַרט פּער־בענגט נאָך אונז?... ווי זאָגט די מאמע: „לאָז דאָס קאלב לויפען, עס וועט זיך אויסהונגערען, וועט דאָס אליין קומען אהיים"... איך וואַרט אויף א דעפּעש פון דיר. אז דו פּאָהרסט. שוין צייט, שוין לאנג צייט — הלואי זאל דאָס זיין מיין לעצטער בריף...

סוף פּונ׳ם דריטען בוך.

XXIV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואָס האָב איך דיר געזאָגט, דו אָפּגעריסענער נאר? קושען בעדארפסט דו דאָך די וועלטער מיינע, ווי זאָגט די מאמע: „קוש דעם קאנטשיק, וואָס שמייסט דיך!"... האסט זיך שען אויסגעהאנדעלט דארטען, וואָס טויג מיר גרויס, און האסט זיך צענויפגעסקאמפאניעט מיט א פיינער חברה שלעק, פאדראטשיקעס, שלעפערס, מחברים, ליעדעלמאכערס, מיינזטרייבערס — ניטא וועד ס'זאל לאכען און געגנג! אוודאי דארף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופעץ אויף איין אכסניא און טרענצלען קערבלעך! מיר געפעלט נאר, וואָס דו ביזט נעקומען צום שכל: אפּנים, זאגסט דו, ס'איז דיר ניט בעשערט אויפצוקומען דארטען, ווערען א מיליאנשטשיק? ביזט נאָך מסופק, מענדעל? איך שריי שוין פון לאנג, אז דו זאלסט זיך ארויסשלאָגען פון קאָפּ די דאזיגע נארישע געדאנקען. לאָם איך שוין אזוי זיין בעוואהרענט פון אלדאָס בייז און דו פונ'ם נאר דיינעם, ווי דו ביזט בעוואהרענט פון מיליאנען! פערגעס, מענדעל, אָן די מיליאנען, פערגעס, אז ס'איז נאָר פּארהן ערגיץ א בראָצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אז וואהל צו דיר און צו דיין נשמה! „קוק ניט וואָס העכער פון דיר, קוק וואָס נידעריגער פון דיר", — אזוי, דאכט זיך, שטעהט געשריבען

א בכבוד'ע פרנסה

מנחם־מענדעל — א שרייבער.

נעשריבען אין יאהרען 1903—1909

אַ בכבוד׳ע פֿרנסה

(מנחם־מענדעל — א שרייבער).

I.

מנחם־מענדעל פֿון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתּהיל־עווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפֿען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פֿון אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב אַוועקגעוואָרפֿען אלע געשעפֿטען, איין עק, אוים בערזע, אוים סעמעדעני, אוים מעקלערי — ס׳איז גאָלע שווינדעל מיט האַפֿערי, מיט בזיונות, מיט דער שוואַרציאָהר ווייסט וואָס! איך האָב שוין היינט א נייע פֿרנסה, א שפּאָגעל־נייע פֿרנסה, אַביסעל א שענערע און א לייטערע פֿרנסה — איך בין געוואָרען למזל א שרייבער. איך שרייב! וועסט דו דאָך מסתּמא פֿרעגען, ווי קום איך צו שרייבעריי? — ס׳איז מן השמים.

אויב דו געדענקסט פֿון מיין לעצטען בריעף, האָב איך מיך דאָ אויף דער אכסניא, וואו איך האַלט סטאַנציע, בעקענט מיט איינעם

באלד נעגעבען א חאפ אויף דער פען, וויפיעל, למשל, קאן איך אנשרייבען? צום אלעם מינדעסטען רעכען איך, אז איך קאן אין א לאנגען זומערדיגען טאג אנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאכט דאס ניט א צעהנערעל א טאג? האבען מיר א קיימא־לן, הייסט דאס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש. נישקשה פון א זשא־לאוואניע, ווי מיינסט דו? און נישט לאנג געטראכט, האב איך מיר געקויפט א פלעשעל טינט מיט א ריז פאפיער און האב מיך אוועק־געזעצט צו דער ארבייט. און מחמת איך האלט סאמע אין רעכטען שרייבען, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטער־דיגע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט גאוונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאלען לעבען, און שוואר און שוויעגער, און איטלעכען בע־זונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דער אויבערשטער וועט העלפען און איך ווער פארטיג מיט מיין בעשרייבעניע, דאס הייסט, מיט'ן נאמען פונ'ם בעשרייבעניע, מחמת איך האב נאך ניט קיין נאמען, אזוי שיק איך עם אוועק באלד אהין אין דער רעדאקציע, און בעט, מע זאל דיר ארויסשיקען אויף דיין נאמען קיין כתריעלעווקע עט־ליכע קערבעלעך ער לחשבון. איך וויל, זוגתי היקרה, אז דו זאלסט אויך הנאה האבען פון מיין איצטיגער פרנסה. ס'איז א ביסעל לויי־טישער פון מעקלעריי: ביי מעקלעריי הייסט עם „קארטאוש", און ביי שרייבעריי רופט מען דאס „גאנעראר"... א זים קערבעל אט דאס גאנעראר, א גרינגס און א בכבוד'יגס...

ה נ"ל.

א שרייבער, וואָס שרייבט אויף די גאזעטען, און דערפון טאקי לעבט ער. דהיינו, ווי אזוי? ער זעצט זיך אוועק און שרייבט אָן א זאַך און שיקט עס אוועק, און מע דרוקט עס אָפּ, און אז מע דרוקט עס אָפּ, בעקומט ער בעצאָהלט פון דער שורה, א קאָפּיקע א שורה, וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך מיך מיישב געווען: גוואַלד, רבונו־של־עולם, מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואָס דאָ איז? דאָכט זיך, איך האָב אויך געלערענט אין א חדר, און א האַנד צום שרייבען האָב איך א שענערע ווי ער, — אפשר וואָלט איך מיך א פּרוב טהון און געבען א שרייב־אַריין אין א אידיש בלאַט? וואָס קומט מיר דערפאַר? קעפּען וועט מען דאָך מיך ניט! ממה נפשך, יאָ — יאָ, ניין — ניין! — און גערע און שרייב אוועק א בריעף גלייך אין דער רע־דאַקציע אַריין, אזוי און אזוי, און איך דערצעהל זיי אוים מיין גאַנ־צע בעגריפיע. ווי אזוי איך האָב אמאָל געקנאַקט אויף דער בער־זע, אין אַדעס און אין יעהופּעץ, איבערגעדיענט כל העבודה־זרות, געהאַנדעלט און געמעקלערט מיט „לאַנדאַן" און מיט „פּאַפּיערלעך" און מיט „יקנה"ז" אין די מילי־אַנען אַריין, געוועז זיעבען און זיעבע־ציג מאָל אָט א נגיד און אָט א קבצן, אָט א גביר און אָט איין אביון. הקיצור, איך האָב נישט געוושאַלעוועט מיין טרחה און האָב זיי אַרויסגעשריבען אלסדינג באריכות, אפשר אויף צעהן זייטלעך. און געבעטען האָב איך זיי, זיי זאָלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זיי מיין שרייבעכץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען. קומט מיר נישט אָן, מיינסט דו, אין אַנדערהאַלבען חדשים אַרום פון דער רעדאַקציע איין ענטפער? זיי שרייבען מיר, אז מיין שרייי־בעכץ געפעלט זיי דוקא זעהר גוט, און לעגען מיר פאָר, איך זאָל זיי אַרויסשרייבען די אלע מיינע בעשריבעכצען באריכות; און אויב מיינע בעשרייבעכצען וועלען זיין גוט בעשריבען, וועלען זיי מיינע בעשרייבעכצען מיט פערגענינגען אָפּדרוקען אויפ'ן בלאַט און וועלען מיר בעצאָהלען פאָר דער שורה, א קאָפּיקע א שורה. דו פערשטעהסט? וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך

מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פלענציע"! שוין א וואך דריי, אז זי האָט זיך אריינגעחאַפּט צו אונז, די „פלענציע", און ווי׳ל גאָר נישט ערוים. אויסגעקויקעלט פון קליין ביז גרוים... און וואָס דו ביזט מיר מנדר דאָס געלט פון דיינע שרייבעכצען, דאַנק איך דיר בעציטענס. דיינע יעהופּעצער פיינע בריות מעגען עס פערמאָגען אויף איין וואַרעמעס, וואָס דו וועסט זיך שוין דאָרטען אַננעמען „גאָלענאר". דו ביזט אליין א ג א ל ע נ א ר, דאָס הייסט, פון אויבען ביז אַראָפּ — נאָר... און אויב דו ווילסט, איך זאָל ניט געהן יונגערהייר פון דער וועלט, און דיינע קינדער זאָלען חלילה ניט בלייבען קיין יתומים, זאָלסט דו זיך ארויסשלאָגען פונ׳ם קאָפּ אלע דיינע לופטיגע פרנסות מיט דיינע זיסע שרייבעכצען, און קומען צו פאָהרען אמאָל אהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דיינע שווער און שוויעגער, וועסט דו זיין, אם ירצה־שם, א גאסט, ווי די מאמע זאָגט: „באָדיי דעם אויוועז צעוואָל־נערען"... ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

משה דוד דעם קאָלעקטאָר געדענקסט דו, צי ניין? האָט ער זיך מיישב געווען און האָט שוין לאנג געוואַרפען איין אום־חן אויף זיין ווייבעל, געוואָלט פּטור ווערען פון איהר, ניט געוואוסט ווי אזוי; נעמט ער און פאָהרט אוועק אין אמעריקע. האָט זי איהם געפאקט ביי דער גרענץ און געמאכט אזא שקאַנדאל, אז ער וועט דאָס פערזאָגען א צעהנטען. א ליטוואק קאָן! מיינע צרות אויף זיין קאָפּ!

II.

שיינה־שיינדע׳ס פון כתריל׳עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ן איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדע׳ן נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין בעשערטער, וואָס וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאָך דיך קיין קוי׳ל נישט! ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! שים אין דער וואנד אריין! די מאַמע זאָל לעבען — איהרע ווערטער מעג מען פערשרייבען: „א קראנקער, זאָגט זי, וועט געזונד ווערען, א שבור וועט זיך אויסניכטערען, א שוואַרצער וועט ווייס ווערען, און א נאַרר וועט בלייבען א נאַרר“... און זאָג אפשר, אז זי איז אומגעדעכט! בערעבען זיך, וואָס דו האָסט אפגעטהאָן, זינט איך קען דיך פאר א מאַן, אז אך און וועה איז מיר, — איז דיר נאָך קאַרג, געהסט דו אויף דער עלטער און פערשטעלסט זיך פאר א מארשע־לִיק! א „רייבער“ געוואָרען און „רייבט“! און סע געפינען זיך נאָך אזעלכע נאַראַנים, וואָס זיי צאָהלען דערפאר. וועד ווייסט, וואָס דו קאָנסט מיט דיינע בעשרייבעכצען אנארביטען חלילה. איך בין שוין א געלערענטע. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פאר א געשלאָגענעם הונד טאָר מען קיין שטעקען ניט ווייזען“... בראָש קלויבט ער זיך אוים אלע מאָל גרינגע פרנסות, לופטיגע פויגעלעך. גאָר ניט. ער וועט זיך זיצען אין יעהופעץ אויף דער סטאַנציע און וועט „רייבען“, און איך וועל זיך וואָלגערען דא אין כתריל׳עווקע

זאל איהר ש י ל ד ע ר ע ן (אזוי טאקי מיט דעם לשון) דאס לעבען פון דער שטאדט יעהופעץ מיט אלע איהרע טיפען. די משמעות, אז זי ווי וויסען, וואס ביי אונז אין יעהופעץ טהוט זיך, ווארום וואס דען איז דער פשט „טיפען"?... איא, איין איידעלקייט פון א רעדאקציע? קאן מען דאך שוין אזוי גראב ניט זיין און ניט אפלעגען אויף מארגען. האב איך אויסגעטהאן די קאפאטע און איך האב מיך אוועקגעזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאג, אז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך נאר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען מיט מיין שרייבען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער נאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האסט דו מקבל געווען עפים מעות פון דער רעדאקציע? מחמת איך האב זי געבעטען, אז זי זאל דיר שיקען דערווייל, ער לחשבון, עפים אזעלכע עטליכע קערבלעך. ממה־נפשך, א רענדעל ארפ, א רענדעל ארויף — מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

ה נ "ל.

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עם וועט, אם־ירצה־השם, זיין רעכט. איך שטעה שוין, דאנקען גאט, אפגערוקט אויפ'ן בלאט גלייך מיט אלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפים נאר איין אנדער מענש. די ערשטע מינוט, אז איך האב דערזעהן מיין נאמען אויפ'ן בלאט אפגערוקט: מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל — הא־בען זיך מיר אזוי געשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט, מחמת וואם? נאר מחמת גוטסקייט, וואם סע געפינען זיך אזעל־כע גוטע, פייגע, לייטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין טאקי די רעדאקציע. על־פי שכל דארף מען פערשטעהן, אז איך בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס'איז דא נענוג שרייבערס אהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האט זי זיך ניט געפוילט און האט זיך אוועקגעזעצט און האט איבערגעלייענט מיין בעשרייבעניא, ווי עס זעהט אוים, פון טאוועל ביז טאוועל, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאט, דאם הייסט, אין ברי עפקאסטען, אז מיין בעשרייבעניא איז איהר געפעלען, נאר ס'איז אביסעל צו לאנג — איז נומער איינס. והשנית, פערלאנגט זי פון מיר, איך זאל איהר ניט אויסטראכטען מעשיות פונ'ם קאפ; זי ווי! נישט מעהר בלתי איך

פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. וואר שמועסט, משה־ הערשעלי, מיר זאל זיין וואס פאר א חכם דאס איז, קליגער פון'ם טאטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

וואס זאגסט דו אויף מיין בריינדלען? זי גט זיך שוין מיט'ן צווייטען מאן. קיינער וויסט ניט, איבער וואס. נאר בסוד האט ער מיר בעוויזען א האנד פול מיט בלויע צייכענס. ער איז איהר מוהל, זאגט ער, דעם נדן מיט איהר ציערונג, אבי פטור וועלן פון א שלאק. ווי זאגט די מאמע: „בעסער א לויט מזל אויידער א פונט גאלד"... אונזער גאנצע משפחה האט נישט קיין גליק צו מאנען...

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מיכלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע זיסע בריוולעך. וועד איז דאָס דאָרטען אָט די יפהפיה דיינע, וואָס דו האָסט אויסגעטהאָן צוליעב איהר די קאַפאָטע און ביזט געוואָרען מיט איהר קוצעניר־מוצענוי? לאָז זי דיר ברענגען אויפ'ן פייער אינאיינעם מיט איהר געלה. איך דאַרף זי אויף כיב־סאָט כפרות, ווי זאָגט די מאָמע זאָל לעבען: „שענק מיר ניט דיין האָניג און געב מיר ניט דיין בים"... מאָהל דיר, דיין דערמאָקציע מעג שוין דעמאָלט קרענקען, וועז זי וועט מיר שיקען מעות — מיאוס און מאוס זענען מיר שוין געוואָרען דיינע שרייבעכצען, וואָס דו שרייבסט מיר. און אויב אפילו ס'איז מיר שוין בעשערט, אז מיין מאן זאָל זיין א שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואָס דאַרף מען צוליעב דעם זיצען אין יעהופעץ? ניטאָ קיין טינט אין כתריעלעווקע? נאָר מסתמא מוז דאָך דאָ זיין עפּיס א הינטער־פיסעל, א שמד־שטיק, ווי זאָגט די מאָמע: „צעביים דעם עפּעל, וועסט דו געפינען א וואָרעם"... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעכצען און קום צו פאָהרען אהיים נאָר אהן א שום תירוץ, וואָרום איך קאָן ניט צוזעהן דעם צער פון די קינדער. זיי פרענען זיך נאָר אלע מאָל: וועז קומט דער טאטע? לעג איך זיי אפּ פון

און דערפון אויסהאלטען א זוהן א גימנאזיסט און א טאכטער א גימנאזיסטקע, וואס טהון טהוען זיי גארנישט, העלפען איהר ניט פון דאנען אהין, און מע קוקט ארוים, אז די מאמע זאל צוטראגען דאס גרייטע גליך אין מויל, אין דער פריה דאס גלעזעל קאווע אין בעט ארייז, און שפעטער, געקומען פון דער גימנאזיע, איז נישט געפרעגט, צי ס'איז דא פאר וואס, צי ס'איז ניטא פאר וואס — דער אנבייסען מוז שטעהן אויפ'ן טיש, און טאמער נישט אזוי גיך — איז הימעל עפען זיך. אט אזעלכע קינדער זענען דאס. אנומעלטען האט זיך דאס מיידעל, די גימנאזיסטקע, אין דער פריה צעשריגען, למאי ס'איז ניטא קיין זייף, און איז ארייגגעלאפען האלב נאקעט, מיט'ן גאנצען האלז אין דרויסען, אין שטוב ארייז צו די אורחים, וואס זענען געזעסען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, און האט זיך צעלאזט אויף דער מוטער מיט א גוואלד: „שטא זא סווינסטוע!" האבען מיר זיך שוין ניט נעקאנט איינהאלטען און האבען זי גענומען שטראפען: סטייטיט, אט דערויף שטודיערט מען אין די גימנאזיעס? „לא־די, זאג איך,' וואס די מאמע דיינע הארעווט אזוי, פוצט דיר די שיכלעך בשעת דו שלאפסט..." אזוי רוף איך מיך אן צו דער טאכטער און ווי ל ערשט אנהויבען זאגען מוסר, אז סע פאלט ניט אן אויף מיר דאס בחור'ל: „א וואס קאקאיא דיע־לא!"... און האט מיך נעמומען באדען, ווי א רעכטער עזות־פנים! האט דאס מיך שוין גוט פערדראסען און איך האב ארומגעשריבען די דאזיגע אלמנה נעבאך מיט איהרע שענע קינדער, און איך פער־האף, אז ס'וועט זיך אפדרוקען, וועט דאס זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז נענוג גרוים! ס'איז פארהאן מסתמא נאך אזעלכע ארעמע אלמנות און נאך אזעלכע קינדער גימנאזיסטען און גימנא־זיסטקעס, וואס טהוען זייערע מוטערס צום טוידט... היינט פערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פאר וואס מע צאהלט מיר געלד? און מחמת איך בין פערנומען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה

V.

מנחם־טענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב שוין אויסגעשריבען צוויי פּלעשלעך טינט, איך האַלט שוין ביי'ם דריטען. א קלייניג־קייט — בעשרייבען אזא שטאָדט, ווי יעהופעץ! אָנהויבען האָב איך אָנגעהויבען פון דער אכסניא, דאָרט וואו איך האַלט סטאַנציע, און האָב זיך נענומען, ראשית חכמה, צו דער בעל־הבית'טע. וועסט דו דאָך פרענען: וואָס עפּיס צו דער בעל־הבית'טע? ווייל ס'איז ניטאָ קיין בעל־הבית; זי איז איין אלמנה שוין פון דרייצעהן יאָהר. דער מאן איהרער איז געווען א סאַלדאַט, און זי איז געווען ביי איהם דאָס אַנדערע ווייב. געזומען האָט זי איהם, זאָגט זי, צו־ליעב דעם, זי זאל מענען נאָכדעם, אינ'ם זכות פון איהר מאן, וואָהר־נען דאָ אין יעהופעץ, און האָט געהאַט מיט איהם, זאָגט זי, א לע־בען — אז אָך און וועה אויף אַלע שונאים, וואָרום זי איז געווען סך־הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואַנציג יאָהר, און זי איז ג־ע־וועז, זאָגט זי, א בילד־פּאַרשוין מיידעלווייז; אַלע מאַנסביל־ען, אי־דען און כריסטען, זענען געווען נאָך איהר די כּפרה... און איצט דאַרף זי אַרויסקוקען, טאָמער וועט זיך מנחם־מענדל־ען פערגלוס־טען א מאל עסען א באָרשט, אָדער א שטיקעל פלייש מיט חריין,

VI.

שיינה־שיינדע פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע אין יעהופעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב געלייענט דיין בריעף און נישט געגלויבט מיינע אויגען. א בייזער חלום און נעגוג. געפונען א נויטיגע זאך צו בעשרייבען! איין אלמנה האט איהם גאט בעשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואסערע — און ער לעגט אויף איהר רחמנות און מאכט פון איהר א גאנצען צימעס. וועז איך בין אויף דיין ארט אין יעהופעז, וואלט איך דאס בחור'ע אנדערש בעשריבען, און די מויד מיט די נאקעטע פלייצעס וואלט איך אוועקגעוצט אין קיך, אויף דער פליישיגער באנק, לאז זי שיי־לען קארטאפלים, ניט איך זאל זיי זאגען מוסר. א מוסר־זאגער ג־ וואלט מיין מאן, א בעל־דרש'ער, און מע צאהלט איהם, זאגט ער, דערפאר געלד, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פארהאן אלערלי משוגעים אויף דער וועלט"... מיר דאכט, אז איידער ארויסקוקען אין פרעמדע טעפ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייבער, עס זאל דארען דער קאפ פאר אויגענע. דו קעהרסט, דאכט זיך, אן דיינע קינדער א טאטע, צי ניין? זאלסט הערען, ווי משה־הער־ שעלי לערענט שוין קמיץ־אלף — מעג דיין יעהופעצער אלמנה מיט דער רעדאקציע אינאיינעם זיין פאר איהם די כפרה. ס'זאל מיר זיין גוט אויפ'ן הארצען, וואלט איך איהם ארופגענומען א פאטא־

לאָז נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאָלען לעבען, און שוואר און שוויעגער, איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, וואר איז די רעדאַקציע, האָסט דו, אַפּנים, ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס איז. א רעדאַקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעלעגט און געבען־ארויס אַלע אינאיינעם א גאָזעט. די גאָזעט צעשיקט מען אין אַלע שטעדט און כע לייזט פאָר איהר געלד. נאָר אזוי ווי א גאָזעט דארף האָבען שטאַף, בעט אונז די רעדאַקציע, אז מיר זאָלען שרייבען, און צאָהלט אונז דערפאָר געלד. טהוען מיר איהר צוליעב, דאָס הייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. היינט פערשטעהסט דו שוין, וואָס דאָס איז פאָר א געשעפט?

הנ"ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריל'עווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך בין שוין מיט דער בעל־הבית'טע פּאַרטיג און האָב מיך געזומען צו די אורחים פון דער אכסניא, דאָם הייסט, איך בעשרייב אלע שלים־מזל'ען, וואָם שטעהען מיט מיר אויף איין סטאנציע. איך קאָן מיך בעריהמען, אז ס'איז מיר, קיין עין־הרע, גערָאטען. איין שלים־מזל גרעסער פון'ם אנדערען. נאָר דער גרעסטער פון אלע איז דער, וואָם מע רופט איהם ביי אונז „דער מוצלח". פון איהם איז דאָ אזוי פיעל צו שרייבען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פּאַפּיער, ניט קיין טינט. אליין איז דער יונגערמאן פון זשוואנעץ, איין איידעם איז ער געווען פריהער א לאַדיזשינער און נאָכדעם א סאָראָקער, בעזעצט האָט ער זיך אין קאָטערינעסלאַוו, און דאָרט איז ער אַרויסגעפאָהרען מיט'ן ערשטען געשעפט, אָנגעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, דאָם הייסט, חברה האָבען איהם פערקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צוגעזומען דאָם גאַנצע ביסעל מזומן'ס, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, אז געהאַנדעלט האָט ער זאָמד. איז איהם געוואָרען שלעכט, חאָטש

גראפיע מיט די איבערינע קינדער און וואלט דיר אוועקגעשיקט אהין, זאלסט חאטש זעהן, וועמען דו האסט פערביטען אויף אלמנות מיט רעדאקציעס, מיט צרות און מיט שלעק, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

טרינקען, ניט שלאָפען, אבי שפּיעלען אין שאָך, האָבען זיי ביידע אזוי לאַנג געשפּיעלט אין שאָך, ביז זיי זענען געבליבען ביי די לע־דיגע קעסטלעך אָהן גילזעס. וואו זענען אהינגעקומען די גילזעס — וויסט מען ניט. דערווייל האָט ער דערהערט, אז איינער איין אפּ־טייקער אין א קליין שטעדטעל ניט וויט פון קרעמענטשוק פער־קויפט־אויס א גאַנצע קראָם מיט פּרשיעדענע סחורות בזיל הזול, טאקי א כשר'ע מציאה. איז ער אוועק און האָט אָפּגעהאַנדעלט בחצי־חנם דאָס גאַנצע ראַמשעל און האָט זיך געמומען פּאַקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאַנען דערביי פערדיענען א מטמון מיט גאָלד. דאַרף זיך טרעפען איין אומגליק, אז צווישען די סחורה זאָל זיך געפינען א קעסטעל פּולווער. האָט זיך מיישב געווען דאָס קעסטעל פּולווער, פאָהרענדיג אין וואַגאָן, און טהוט א שאָם און צעשיסט דעם וואַגאָן און שיסט אָפּ א פּום דעם קאַנדוקטאָר — ער איז קוים ארוים מיט'ן לעבען. וואָם זאָגסט דו אויף דעם „מוצלח"? ער זאָגט אליין אויף זיך, אז ער טהוט א קוק אריין אין טייך אריין — פּגר'ען אוים אלע פּיש. ווי דו קוקסט איהם אָן, איז ער צו די צרות נאָך א ווערטעל־זאָגער אויך. אליין איז דאָס א קליינטשיקס און א ריהרעוודיגס, מיט ברענענדיגע אויגעלעך. דאָס קאָפּעלישעל איז ביי איהם פעררוקט אהינטער, די הענד אין די קע־שענים, און דער מוח ארבייט — קאַנבינאַציעס, אָהן א שיעור קאַנ־בינאַציעס! ער זאָגט, אז ער מוז „נעפּרעמענאָ" זיין א מיליאָנער, אניט — הויבט ער זיך אויף און פאָהרט אוועק קיין אמעריקע. דאָרט האָט ער שוין נאָר קיין דאגה ניט. מיך רעדט ער צו, איך זאָל מיט איהם אויך פאָהרען קיין אמעריקע. ער זאָגט, אז אזעלבע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ ניט פערפאַלען. נאָר משוגע וועל איך ווערען — אוועקווארפען אזא בכבוד'ע פרנסה, ווי דאָס שרייבערי, און פאָהרען זוכען גליקען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארוימשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די

וואָרף זיך א לעבעדיגער אין ניעפער אריין, האָט ער ענומען דאָס שטעקעל, ארויס אויף דער בערזע, צענויפגעפיהרט א וואנד מיט א וואנד, געמאכט עטלעכע קערבלעך און מודיע געווען אין די גאזעטען, אז ער זוכט א געשעפט מיט א שותף. ס'האָט לאנג ניט געדויערט, האָט זיך אָפּגעזוכט א שותף מיט איין אייזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט געקויפט מיט'ן שותף א שטיקעל ערד ביי קריווּאָראָג, עפּרות זהב. מע האָט זיי געוואָלט געבען דערפאר כמה אלפים אָפּ־טרעט־גאלד. האָט ער געזאגט: אָדער א האלבען מיליאָן, אָדער גאָרנישט. איז געוואָרען גאָרנישט. האָט ער זיך א וואָרף געטהאָן צו ערד־קויהלען, דערטאָפּט א אינזשינער א דייטש, דאָס הייסט, א איד וואָס רעדט דייטש, און האָט נעדונגען מיט איהם א שאכטע, און דוקא אין גלייכען געלה, און מע האָט זיך אוועקגעשטעלט צו דער ארבייט, גראָבען קויהלען. האָט זיך געעפענט א קוואל, מע ווייסט ניט פון וואנען, א מבול. האָט מען אוועקגעשטעלט צוויי מאשינעס אויף אויספּאמפּען דאָס וואסער. אָט פּאמפּעט מען, אָט קומט אָן נאָך — א מעשה אָהן איין עק. האָט ער א שפּיי געטהאָן אויפ'ן דייטש און האָט זיך בעקענט מיט א אידען, וואָס קויפט צענויף אייער, אָנגעשלאָגענע, ניט קיין פרישע, און מאכט פון די נעלעכ־לעך עפּים א מין זאָך, איך האָב פערגעסען ווי אזוי מע רופט דאָס. דאָרף זיך טרעפען, אויף זיין גליק פלאצט א מאשינע, און דער איד מאכט פליטה און לאָזט איהם איבער איינעם אליין מיט די צע־שפּאלטענע אייער. האָבען זיי בעקומען אזא ריח, אז מע האָט איהם נעמאכט א פראָטאקאָל. האָט ער געמוזט איינמאל ביי־נאכט ארויס־שפּרינגען דורך א פענסטער און מאכען א ויברח — און לאָז זיך קאטערינעסלאַוו האלטען מיט די אייער. אביסעל געלה האָט ער געהאט, איז ער אוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט נע־עפענט מיט איינעם בשותפות א פאבריקע פון גילזעם. בעדאָרף ער אָנטרעפען אויף א שותף, וואָס איז א גרויסער ליעבהאָבער פון שאך, און אזוי ווי ער אליין איז אויך א ליעבהאָבער פון שאך, ער קאָן אוועקזיצען, זאגט ער, א טאג מיט א נאכט, ניט עסען, ניט

VIII.

שיינהשיינדע פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ווי דו וועסט נאָר בעקומען דאָס דאָזיגע בריוועל, זאלסט דו, למען־השם, קומען צו פאָהרען אהיים, וואָרום מיין טאטע נעבאָך איז מסוכן קראנק. ס'איז שוין געווען א קאָנסיליום פון דאָקטוירים, האָבען זיי געפו־נען, אז ער האָט, אז אָך און וועה, וואסער אין בויך. די וועהטיגען, וואָס ער טראָגט איבער, איז נישט צו צוזעהן. קאָנסט פערשטעהן, אז די מאמע זאל לעבען איז נאָר נישט צו דערקענען! מע קאָן זאָגען, אז זי איז זיך מפקיר צוליעב איהם. זי זאָגט: „מיט א שכן אז מע איז אָפּ דרייסיג יאָהר אין איין שטוב איז אויך א רחמנות"... און דו זיצסט דאָרטען אין דעם שענעם יעהופעץ און בע־שרייבסט שלים־מזל'ען, די כפרה זאלען זיי זיין פאָר מיין טאטענ'ס יאָרמעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

געדענק זשע, למען־השם, באלד ארויספאָהרען און קלאָפען א רעפעש.

קינדערלעך, און שוועסטער, און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך פערשטעה ניט, פאַר וואָס איך האָב ניט קיין שום ענטפער פון דער רעדאַקציע אויף מיינע ערשטע צוויי בריוו, וואָס איך האָב איהר אַוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפער, נישט קיין גרוס. איך האָב איהר שוין געשריבען דריי בריוו. איך רעכען, אם־ירצה־השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

הנ"ל.

איין אַנדערער אויף מיין אָרט, וואָלט ער זיי אויסגעזידעלט אויף אַלע זייטען. אָדער איך זאָל האָבען געלט, וואָלט איך זיי געקלאָפּט אַ דעפּעש: טוידט אָדער רויט!... איך בין גאָר ניט אימשטאַנד דיר איבערגעבען דאָס עגמת־נפש מיט דעם הארצוועהטיג, מיט דעם אַראָפּפאַלען, וואָס מע איז ביי זיך; עס לעגט זיך גאָר ניט די פּען אויף צו שרייבען מעהר. וואָס דאַרפסט דו אַ סך? איך האָב גע־בעטען, מע זאָל מיר חאָטש שיקען די גאַזעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צייט געווען האָקען האַלץ, וואָלט איך, דאַכט זיך, אויך מעהר פערדיענט. איך וויים ניט, ווי אַזוי מיט אַנדערע שרייבערס — מיט מיר האָבען זיי זיך בעגאַנ־גען ערגער, ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מ א י ן י ב ו א ע ז ר י — אפשר וועט דער אוי־בערשטער העלפען, וואַרום ס'איז באַו מים עד נפש, ערגער קאָן שוין גאָר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שוועך אַ רפואה שלמה. גאָט זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהן געזונד אַלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענג זעהר שטאַרק, ממש ער געהט מיר אויס דאָס חיות.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דער בריף ליגט שוין ביי מיר דעם אַנדערען טאָג, מחמת איך האָב ניט אויף קיין מאַרקע. איך האָב איבערגעטראַכט די גאַנצע צייט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? דאַכט זיך מיר, ס'איז שוין גאָר נישטאָ אַזא פּרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר ניט וואַרפען. איין זאַך נאָר האָב איך דורכגעלאָזט: שדכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אכסניא אַ איד אַ שדכן, און ווער־ליג ער דערצעהלט, איז ער מאסף ממון. און אַ פּרנסה איז דאָס

IX.

מנחם־מענדעל פוז יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז דיין בריעף איז געווען פאר מיר ווי א פיסטויל אין הארצען. איך זאל האבען פליגלען, וואלט איך, ווי איין אדלער, געפלויגען צו אייך קיין כתריעלעווקע, האב איך אבער ניט מיט וואס צו ריהרען זיך. דער בעל־הבית'טע פון דער אכסניא בין איך שולדיג, אז די האר זענען ניט מיינע. א חוץ וואס איך האב איהר אפגענעסען דעם קאפּ, האב איך ביי איהר נאך אלע מאל איבערגעחאפט אויף פאפיער און אויף טינט. איך האב אלץ געמיינט — אט־אט. אזוי פיעל פאפיער און טינט אויסגענוצט, אזוי פיעל שענע זאכען אויסגעטראכט, אפגעשריבען זיך אלע פינגער — און די רעדאקציע זאל עס מיר אפילו ענטפערן! זי האט אנגענומען א פול מויל מיט וואסער און שווייגט. זעהר ניט שען פון איהר זייט! ממה־נפשך: געפעלט אייך ניט מיין שרייבען, דארפט איהר מיר שרייבען, וועל איך אויפהערען שרייבען. יענעמ'ס טרחה איז ביי זיי, אפּנים, בלאטע. ס'זאל זיין

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריל'עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיר ניט וואָס צו שרייבען. איך האָב געווויזען דיין בריעף דער מאמען, זאָגט זי, אז איך בין אליין שולדיג. „ווי אזוי מע בעט זיך, זאָגט זי, אזוי ליגט מען... זאָלסט געווען, זאָגט זי, מיך לאָזען זיך מיט איהם אויסרעדען, מיט'ן שענעם „נעניידעם", וואָלט איך איהם שוין לאנג, זאָגט זי, אראָפגעבראכט. איך וואָלט זיך ניט געפוילט, זאָגט זי, און וואָלט אליין זיך דורכגעפאהרען נאָך איהם. אויף דיין גליק, זאָגט זי, דאָרף דער טאטע לינגען אויפ'ן טוידטען־בעט און מיר ביידע דארפען זיך קוים האלטען אויף די פים". דאָס גלויבט, וואָס איך שיק דיר דאָ, איז מיין מאמע'ס — און וויים איהר גוטסקייט. איך בעט גאָט, אז מעהר זאָל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך ניט האָבען, און ווי־נאָר דו וועסט ארויספאָהרען פון יעהופעץ, אזוי זאָל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט, אזוי ווי סדום, מיט אלע איהרע נאָלדענע געשעפטען, גליקען, מעקלערס, שדכנים, אכסניות, בעלי־בית'טעס, רעדאקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם פיערטען בוך.

אפשר ניט אזא בכבוד'ע, ווי שרייבערייַ, אבער שענער פון מעק־
לערייַ איז דאָס געווים. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער ניט א
שטיקעלע הצלחה.

ה נ " ל .

עם פיעדעלם נישט

מטחם־טענדעל — ט שדכן.

נעשריבען אין יאהרען 1900-1909.

עם פיערעלט נישט

(מנחם־מענדעל — א שדכן).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, אז עס פיערעלט נישט, עס נעהט נישט, חאָטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האָב מקבל געווען פון דיר די צוגעשיקטע עטליכע קערבלעך, האָב איך זיך קודם צע־צאָהלט אויף דער סטאנציע און האָב מיך באַלד אָנגעהויבען פּא־קעווען אין וועג אריין. וואָס דאַרפסט דו מעהר? איך בין שוין אפילו געשעסען אין וואגאָן, געזומען א ביליעט ביז חוואסטעוו, און פון חוואסטעוו האָב איך נערעכענט פאָהרען גלייך אהיים, קיין כתריעלווקע הייסט עס. האָבען מיר דאָך אבער א שטאַרקען גאָט, וועסט דו הערען, וואָס ער טהוט אָפּ. אנומעלטען האָב איך דיר נעהאַט געשריבען, אז אויף דער אכסניא, דאַרט וואו איך האָב נעהאַלטען סטאנציע, האָט זיך נעפונען א איד א שדכן, לייבע לע־בעלסקי הייסט ער, וואָס בעריהמט זיך, אז ער טראָגט ארום ביי זיך אין בוזעם די גאנצע וועלט און פערדיענט שטיקער גאָלד. דער־ווייל האָט ער בעראַרפט אָפּפּאָהרען אויף א פּאָר טעג מכח א גרוי־

ווינעצע — חיים העכט... בחור מנגן על הבערזע... פּאָרט בפאיטאָנדיל... גרויסיר פּאַרדיניר... שוה 10 אלפים...

זיטאָמער — הנגיד שלמה זלמן טאראטייקי... ב' בתולות... קראסאוויצות פּרימע... הקטנה מעט גישטופילט... פּיאָנע דייץ פּראָנצויז... רוצה גישטודירטע... דעפּלאָם לאו דוקא...

חמעלניק — הנגידה בתי' פּלעקיל... אלמנה וואָכירניצה... חכמה נפלאה... רוצה למדן... מעג זיין בלא מעות...

טאלני — הרבני רב אברעמעלי פיינציק... אלמן... חסיד בעל תנ"ך... זוכט אלמנה עם גישעפט...

יאמפּעלי — משה ניסיל קימבאק... נגיד חדש... אשתו מרת בוילה לאה... ווילין א שידוך כלות הנפש... וויפיל דער צד שכננדו גיט מתחייב צו גיבין ב' פּעמים... רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעליר ברעכין... מתנה להשדכן עקסטרי מצד המחותנתטי...

כתרילעווסע — רב נתן קורח... גביר ממון קורח... דבר אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעניר חריף... טאָרגענויו ודאָרווען... שטיליר וואָרים... מבקש אנארימי יתומהלי... קראסאוויצה שבקראסאוויצה... ניט חולה לשלוח על הוצאות... נותן בצימביל הולך בטענצילי...

ליפאָוויץ — בן הגביר לייבוש קאָפאָטי... פּארברענטיר חסיד... נותן אקזאמין על 8 קלאסין... יושב באַרעם... שפּילט על הפידל ויכול לשון קודש... קראסאוויץ...

מעזביש — רב שמשון שעפּסיל שימעליש... אלמן... האט ב' בתולות עם נ' אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האבין... וויל גם כן בתולה...

נעמערעוו — סמיציק... בערנארט מאָסעיוויץ... פון די אמתי סמיציקעס... גרוש סאמעסטאיאטעלני... שפּיליר מתמיד בפּריווירענץ... תקיף אצל נאצאלסטווי... מן היושר בתולה עם ה' אלפים אדיר גרושה עם 10 אלפים...

סען שידוך; ער האָט בעקומען, זאָגט ער, א „סטראָטשנע דעפּעש". ער זאָל ניט מעדליוועז, האָט ער איבערגעלאָזט דאָס נאָנצע פּעקעל זיינם ביי דער בעל־הבית'טע, געבעטען, זי זאָל עס בעהאַלטען ביז ער וועט קומען צוריק פונ'ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען. און אַזוי ווי דו זעהסט איהם, אַזוי האָבען מיר איהם געזעהן. פּאַר'ן אַוועקפּאָהר מאַכט צו מיר די בעל־הבית'טע: „איהר פּאָהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאָט אייך דעם שדכן'ס פּעקעל, טאָמער וועט איהר זיך בענעגענען ערגיץ מיט'ן שלים־מזל, מיט דעם לע־בעלסקי'ן, וועט איהר איהם אָפּגעבען זיינע שפּאַרגאַלען". זאָג איך: „וואָס דאַרף איך פּרעמדע פּעקלעך?" זאָגט זי: „האָט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין געלט, ס'איז פּאַפּיערען, שמות". כך הוה. שוין זיצענדיג אין וואָגאָן, בינד איך אויף דאָס פּעקעל אויף א טשיקאַוועסט און מהו א קוק אריין — א נאָנצער אוצר: בריעף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאָט כתבים. צוויישען די כתבים — א לאַנג צעטעל אויף לשון־קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ'ן אלף־בית; איך געב דאָס דיר איבער אות באות:

אַווריץ — חוה בת הגביר רב לוי טאַנקינאָג... גרויסיר מיוחס... אשתו מרים גיטיל... גם כן מיוחסת... הויכי וואוקס... קראַסאַוויצה... ד' אלפים... רוצה גיקאָנציטין....

באָלטי — פּייטעל בן הגביר יוסף היטילמאַכיר... משכיל... ציניסט... גיקאָנציט בוכהאַלטירי... מפריזעוו אַסלאַבאָדעט... דאַווינט אַלע טאָג... וויל מעות...

גלוכיוו — יעפּים באַלאַסני... אַפּטייקיר גלוח... האָט ליב יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...

דובנא — לאה בת הגביר רב מאיר קאַרזיק... משפּחה... קורצי וואוקס... רויטי האָר... מדברת פּראָנצויז... יכול ליתן מעות...

היסין — ליפּע בראש... שוואָגיר של איצי קוימין... בעל יועץ בסאַכירני זאוואָד של רב זלמן ראַדימישליר... בן יחיד... והנער יפת תואר... ממזר אוינין... רוצה שמאַלץ־גרוב...

ת א מ א ש פּ א ג — ה' בתולות... נ' קראסאוויצות וב' פּאס־קודניצות... און אלימען אדיר א דאקטער עם נאבינעט ומעביל אדיר אנאדוויקאט עם פּראקטיקי ביהופיץ... כתבתי כמה בריוולאך...

זיץ איך מיר אזוי אין וואגאן, מיט'ן שדכן'ס פּעקעל הייסט עס, און לייגן נאך א מאל און נאך א מאל דאם דאזיגע לשון־קודש'דיגע צעטעל פון חתנים און כלות, און טראכט מיר: רבונו של עולם! וויפיעל פּרנסות דער אויבערשטער האט בעשאפען אויף דער וועלט פון זיינע אידען'ס וועגען! אט, אשטייגער, דאם שדכנות. וואם קאן זיין, דאכט מיר, פיינער און לייטישער, בעסער און גרינגער דערפון? וואם איז דא פארהאן וואם צו טהון? מע בעדארף נאר האבען א קלעפּקע אין קאפ און קאנען אויסמאר־קירען מיט'ן שכל, וועד צו וועמען סע פּאסט. למשל: אווריטש האט א מיידעל א קראסאוויצע מיט פיער טויזענד, וואם וויל א געקאנטשעטען, האט באלטע א ציוניסט א משכיל, וואם האט נעקאנטשעט בוכהאלטעריע און וויל נעלד — איז דאך דאם אנגעמאסטען! אדער לאמיר נעמען טאלנע: זיצט א איד איין אלמן, וואם זוכט איין אלמנה מיט א געשעפט — פאר וואם זאל ער זיך ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אלמנה בתיה פלעקעל, וואם זוכט איין אלמן אהן נעלד, אבי א למדן? הערסט דו, זוגתי היקרה, מע דארף נאר קאנען מאכען קאנבינאציעס. וועז איך זאל געווען געבוירען וועדען א שדכן, וואלט איך אוועקגעשטעלט דאם געשעפט גאר אנדערש. איך וואלט זיך אויפגעשריבען מיט אלע שדכנים פון דער גאנצער וועלט, צענויפגענומען אלע זייערע רשימות און וואלט זיך אוועקגעזעצט צענויפפאדרען, פריהער אויף פאפיער, געווייניגער־לייך, דעם חתן מיט דער כלה, די כלה מיט דעם חתן, און אין יעדער שטאדט וואלט איך מיר געהאט א שותף, וויפיעל שטעדט, אזוי פיעל שותפים. ממה־נפשך, וויפיעל ס'וועט זיין, וועט מען זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך, עם וואלט זיך אפשר געלוינט

סמילע — פּעריליִ דאמה... גרושה עם 10 אלפּים... דאַרף א משכיל קאָמעסניר...

ענאטעווקע — הבעל הבית רב מענדי לאָפּיטע... זקן אריבּיר שבעים... רק האלטצעך קרעפּקי... מקבר גיוועז ג' נשים... ווי בתולה...

פּרילוק — הגומענאזיסט פּרייטיג... בן הגביר מיכל פּרייטיג... טראָגט היטיל בבית... שרייבט ניט בשבת... ווי כ' אלפּים לא פּחות פּרוטה... כנגד חצי...

צאַריצען — רשימה מן גביר אלמן פּישיר... יושב באַסטרעכאַן... צוגעזאָגט ב' וויגרעזוני בילעטין פּערווע זאיאָם... חוץ רח"ש... צריך לכתוב עוד א' בריוועל... בקשתי לשלוח כ"ה רו"כ אויף הוצאות... לכה"פּ מארקעס...

קרימענצוק — משכיל וציניסט סכנת נפשות... מאה קאָמיסים... חכם... חריף בשאָך... ש"ס בעל פּה... קעניר ובעל דברן... ווערטלאָזיגיר אש להבה... כתבא רבא... שמעתי אז ער האָט שוין חתונה גיהאַט...

ראַדימישל — אייניקיל של רב נפתלי ראַדימישליר... שייך לסאַדיגערי... סאַבירני זאווואַד... גילדיני פּאַן... חצי חסיד חצי דייק... קורצי פּאה ולאַנגליכי קאַפּאָטי... קעניר בשפּראַך וקלאָר יורה דעה... יש לו פּעטיר מיליאָנציק וזאַצאָטני קוויטאַנצי... זוכט קראַסאַוויצה משפּחה יחוס ר' אלפּים פּאַרטיפּיאַן ארנטלעך פּראַנצויז פּאַריק טאַנצן לעכטבענצן בארעשני בלא קאַוואַלירן...

שפּאָלי — הגביר המפורסם אליה מצערנאָביל... יושב ביהופיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם באבישקע... בת יחידה... פּארלאַנגט טעליר! מן השמים... קעניר יותר מדאָקטער... באַוואַרנט מפּריזעוו... שיין כמו יוסף הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפּילן על כל הכלים... משפּחה בלא פּלעק... מעות אָהן א שיעור... עם כל המעלות... כמעט בראַצקע... דפקתי דעפּעש לראַדימישל...

זאגט ער, אז דער צער פון טראָגען איז יא אזוי נרויס, דאָס הייסט, אז דער אויבערשטער, זאגט ער, האָט אזוי געפיהרט מיט זיין השגחה עליונה, אז מיר, צוויי שדכנים, זאגט ער, זאלען זיך מזדמן זיין לפונדק אחד, וואלט אפשר, זאגט ער, געווען א סברא, אז מיר זאלען טאקי אט־אזא־א, פאהרענדיג מיט אייך אין איין וואגאן, עפים מתקן זיין?"... „דהיינו, זאג איך, וואס זאלען מיר מתקן זיין?"... „אפשר האָט איהר, זאגט ער, א בעלן אויף גוטען וויין אין א שלעכטער כלי?"... „דהיינו, זאג איך, וואס וועדר ביי אייך אננערופען גוטער וויין אין א שלעכטער כלי?"... „לאזט אייך דיענען, זאגט ער, תיכף ומיד וועל איך אייך מסביר זיין, וועט אייך דער פסוק וועלן רעכט ארום און ארום. נאר וואס דען? איהר דארפט צולענען קאפ. איך האָב, זאגט ער, אין יארמעלינעץ א שטיקעל טאשראץ הייסט ער. מילא יחוס — איז אפגעראדט. מע קען זאגען, זאגט ער, איינגעטונקען אין יחוס. וואָרום א חוץ וואס ער איז אליין, זאגט ער, א גרויסער מיוחס. איז זי נאך א גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאגט ער, איז אבער, וואס ער הייסט זיך פאר זיין יחוס משלם זיין מיט מעות מזומנים. וויפעל ער גיט, וויל ער, אז דער צד שכנגדו זאל נעבען צוויי מאל אזוי פיעל"... „שאט, זאג איך, מיר דאכט, אז ס'איז פארהאן פונקט דער ארטיקעל, וואס איהר דארפט". און איך טהו מיך א נעם צו מיין פעקעל, שלעפ ארויס דעם ספר הזכרונות פון מיין שדכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאמפעלי און טהו איהם א ווייז: „אט איז ער, זאג איך, אט דער, וואס איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זהן: משה נ י ס ע ל ק י מ ב א ק, נ ג י ד ח ד ש — איין אויפגעקומענער נגיד הייסט עס; ווי ל א ש י ד ו ך כ ל ו ת ה נ פ ש — דאס הייסט, ער גהט־אויס! און ווי פ י ע ל דער צד שכנגדו נ י ט, א י ז ע ר ז י ך מ ת ח י י ב נ ע ב ע ן ב ' פ ע ם י ם — צוויי מאל אזוי פיעל הייסט עס. פונקט דאס, וואס איהר דארפט!"...

עפענען א קאנטאָר אין יעהופּעץ, אָדער אין אַדעס, האָלטען מענ־
שען, זיי זאָלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאָפּען
דעפּעשען — און איך אַליין טהו נאָר ניט, נאָר איך זיץ מיר און
פּאָר און מאַך קאַנבינאַציעס!

אָט אַזעלכע מחשבות, פּאַנטאַזיעס, קאַנבינאַציעס פליהען ביי
מיר אין קאָפּ. טראַגט־אָן דער גוטער יאָהר צו מיר אין וואַגאָן
אַריין א נפש, א בעוואַכסענעם מיט האָר פון אויבען ביז אַראָפּ,
שלעפּט מיט זיך א זאק און סאָפּעט ווי א גאנז און רופט זיך אָן
צו מיר מיט א מאָדנע בנעימות'דיג לשון, נאָר ניט ווי געווויינטלעך:
„יונגערמאַן, זאָגט ער, אפשר וואָלט געווען א סברא, איהר זאָלט
זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאָגט ער, א רוק טהון זיך
בשעת הדחק א ביסעלע אַראָפּ, בכדי, זאָגט ער, אז אזא איר, ווי
איך, למשל, זאָל האָבען די זכיה בעוצעען זיך אויף א רגע מיט
אייך בהרחבה אין שכנות?" — „פאַר וואָס ניט? אָך, מיט'ן
גרעסטען כבוד!" — אַזוי זאָג איך צו איהם און נעם און מאַך
איהם אַיין אָרט און טהו איהם א פּרעג גלאָט אַזוי, פון יוצא וועגען:
„פון וואַנעט איז א איד?" — „מאַין באַטי, הייסט עס? פון
קאַרעץ. — ענטפּערט ער מיר. — מיין נאָמען איז אָשר, און רופען
רופט מען מיך רב אָשר שרבן. איך בין שוין פאָוואָלינקע, זאָגט
ער, ווי איהר קוקט מיך אָן, מיט'ן אויבערשטענם הילף, כמעט
פּערציג יאָהר א שרבן". — „אַזוי? — זאָג איך. — זענט איהר,
הייסט עס, אויך א שרבן?" — „על כן, דאַרפען מיר, זאָגט ער,
לערנען דעם פּשט, אז איהר זענט מסתמא אַוואַי א שרבן, הייסט
דאָס — אָהינו אתה, קומט דאָך אייך, זאָגט ער, על־פּי־דין שלום־
עליכם!" — אַזוי מאַכט צו מיר דער רַאָזיגער שרבן און רוקט מיר
אַריין א מגושם'דיגע וויבּיג האָריגע האַנד און טהוט מיך א פּרעג,
אפּנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכם?" — זאָג איך: „מנחם־
מענדעל"... „א קענטליבער נאָמען, מאַכט ער צו מיר, ערניץ האָב
איך געהערט, נאָר איך וויים ניט וואו. הערט זשע, זאָגט ער,
אויס, רב מנחם־מענדעל, וואָס איך וועל אייך זאָגען. וויבאַלד,

קאָרשט פערשטעהן, זאָגט ער, וואָס איז ער אַזוי לְהוט נאָך א שידוך און וואָס ברענט אַזוי די מחותנת'ט און זאָגט אַזש צו מתנות לְהשדכן? די משמעות, זאָגט ער, אז דאָרט לִיגט א וואָרעם. א וועראמדינער עפּעל הייסט עס"... — „וואָס זשע, זאָג איך, איז די עצה?" — „די עצה, זאָגט ער, איז דאָ א פּשוט'ע עצה: מיר ביידע דאַרפען טאָקי באַלד צעשיידען זיך, זאָגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאָגט ער, קיין יאַרמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקעל טאשראץ, און איהר קיין יאמפּאל, צו אייער משה-ניסעל קימבאק. נאָר וואָס דען? מיר ביידע, זאָגט ער, דאַרפען אַרבייטען אויף אַלע כלים. איהר מצדכם וועט זיך דאַרפען משתדל זיין, אז אָט דער וועראמדינער עפּעל זאָל נתנ'ען וואָס מעהר, און איך מצדי, זאָגט ער, וועל מן הסתם צוהאָרעווען, אז מיין טאשראץ זאָל טאָקי נעבען כנגד די גאַנצע העלפּט, ווי ער האָט מיר מבטיח נעווען, וואָרום א קשיא, זאָגט ער, אויף א אידען, וואָס האַנדעלט מיט יחום?"

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אָנגעהויבען כלומרשט מיט א שפּאָס, אויף קאָטאָווע הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאָקי אויף דער רעכטער אמת, וואָרום ביז וואָס-וועז — זענען מיר נעקומען קיין חוואָסטעוו. נעקומען קיין חוואָס-טעוו, האָבען מיר קודם נעטרונקען טיי, פיינטשיק פערביסען און נענומען שמועסען עסק גאַנץ ערנסט. איז מיר אפּילו תחילת נעווען פּריקרע די גאַנצע מעשה: וואָס פּאַר א שרכן בין איך? און וואָס פּאַר א מחותן בין איך מיט פּרעמדע רשימות? וואָרום אז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גוילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען א מייסטער מיט נעלד, און איך האָב איהם אויפּגעהויבען. נאָר אז מע וויל דאָס אייגענע צוריק — מה רעש? ממה-נפשך, וועט זיך אויספּיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פּעלד-גזלן, וואָס איך זאָל פערלאָזנען פרעמדס. הקיצור, ס'איז ביי מיר נעווארען רעכט פון אַלע זייטען, און ס'איז נעבליבען, אז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג אריין, ער קיין יאַרמעלינעץ, איך קיין יאמפּאל.

דערהערט אזעלכע דבורים און דערזעהן ביי מיר, אז אָט דער משה־ניסעל קימבאק זאָגט נאָך צו רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלער־ברעכען, און א חוץ א מתנה עקסטרע פון דער מחותנת'טע, — טהוט זיך מיין רב אָשר א הויב־אויף פונ'ם אָרט, נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און מאכט צו מיר: „מזל־טוב, רב מנחם־מענדעל, מיר האָבען נעמאכט א געשעפט. איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך אין קוישעל, אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער־קיכלעך, טיי און צוקער ושאר ירקות, וואָלט אפשר ניט געשאדט, זאָגט ער, מיר זאָלען דערווייל מאכען מזונות, און אם־ירצה־השם, אז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאָך היים וואָסער, איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך א טשייניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך וואַרעמס. און מסתמא, זאָגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאַנציע א ביסעל יי"ש אויך, זיעבען און פופציג גראַדאַוועו, וועלען מיר שוין אין איינוועגס, זאָגט ער, טרינקען לחיים פאַר מיין יארמעלינעצער מיוחס מיט אייער יאַמפּעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואָם חלש'ט א שידוך, און לאָז זיין, זאָגט ער, אין א גוטער שעה, אין א מזל־דיגער". „אָמן, זאָג איך, פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען. נישט אזוי גיך אָבער טהוט זיך עס, זאָג איך, ווי סע רעדט זיך"... שלאָגט ער מיר איבער די רעד, דער שדכן הייסט עס: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, זאָגט ער, איהר ווייסט ניט מיט וועמען איהר האַנדעלט. איהר האָט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלע, איהר רעדט, זאָגט ער, מיט א וועלט־שדכן, וואָם מע רופט איהם רב אָשר און וואָם האָט ניט אזוי פיעל האָר אין קאָפּ, וויפיעל שידוכים ער האָט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאָמיר ביידע, זאָגט ער, פערמאָגען די מאות, וויפיעל פּאַר־פּאַלק עס האָבען זיך שוין ביי מיר אָפּגע'גט און נאָך א מאָל חתונה געהאַט און וויעדער ג'גט זיך... איך, זאָגט ער, אז איך טהו א קוק א רשימה, טאָפּ איך באַלד אָן, צי ס'וועט הולכ'ען, צי ניין. אייער משה־ניסעל, זאָגט ער, גענעלט מיר, דאַרף זיין מיט א סרחה, וואָרום לאָמיר

א היבשע טאכטער?" זאגט מען מיר: „מע קאן פון איהר מאכען צוויי"... — „גיט ער עפּים א סך נדן?" זאגט מען מיר: „וויפיעל ער גיט, איז ער נישט קראנק געבען צוויי מאל אזוי פיעל"... הויב איך אן טאפּען: „פּאר וואם?" טאפּ אהין, טאפּ אהער — סע טאפּט זיך גיט. טהו איך אן די שבת'דינע קאפּאטע און לאז מיך נעהן גלייך צו דעם דאזיגען מחותן.

מילא, איך זאל דיר בעשרייבען א שטוב, איז גיט שייך. א נגיד'ישע שטוב פון כל טוב, און מענשען — רימענטען. נעזאגט, ווער איך בין און וואם איך בין געקומען, האט מען מיך אויפגענומען כיד המלך, מכבד נעווען מיט זיסען טיי, מיט צוקער־לעקאך און מיט שמעקענדיגען אתרוגים־איינגעמאכטס, און גוטען ווישניק א פלעשעל אוועקגעשטעלט. דער מחותן אליין, משה־ניסל היסט עס, איז מיר געפּעלען ער אין לשער: א צוגעלאזטער מענש, א מזג־טוב, מע קאן זאגען — א מענש אהן א גאל. אויך די מחותנת־טע, בייל־לאה היסט עס, איז מיר געפּעלען נעווארען פונ'ם ערשטען קוק. א שענע אידינע מיט א גיידער, א שטיל'ע, א צדיקית. ביידע האבען זיך געמומען אויסטאפּען ביי מיר, ווער איז דער צד שכנגדו, האט ער עפּים א וואהלען זוהן, און וואם קען ער? וואם זאל איך זיי זאגען, אז איך וויים אליין אויך ניט? נאר א איד א למדן גיט זיך איין עצה. רוף איך מיך אן צו זיי: „לאמיר נאר פּארטיג ווערען מיט איין צד, וועלען מיר נאכדעם שמועסען פונ'ם אנדערען צד; ראשית, זאג איך, וויל איך ווייסען אקוראט, וויפיעל גיט איהר? והשנית, וואלט איך וועלען אנקוקען דאם קרן". דער־הערט אזעלכע דבורים, רופט זיך אן דער מחותן, משה־ניסל היסט עס, צו דער מחותנת'טע, בייל־לאה היסט עס: „וואו איז ערגיץ סאניטשקע? רוף זי נאר אריין". — „סאניטשקע טהוט זיך נאך אן". — מאכט צו איהם די מחותנת'טע, בייל־לאה היסט עס, הויבט זיך אויף און נעהט אוועק אין צווייטען חדר אריין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה־ניסלען היסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, נענומען צו קאפּלעך ווישניק, פערציסען מיט אתרוגים־

אָפּגעשמועסט האָבען מיר אַווי: אַז איך וועל קומען אויפֿ'ן אָרט, זאָל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואָס איז די מעשה, וואָס אָט דער משה־ניסעל קימבאָק יאָגט זיך אַזוי א שידוך טהון, און אַז איך וועל בעטראַכטען די שטוב, און דאָס קרן וועט מיר געפֿעלען, זאָל איך איהם קלאָפּען א דעפּעש קיין יאַרמעלינעץ כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאָפּען א דעפּעש כך וכך, וועט מען זיך צעבויפּאָהרען מסתמא קיין זשעמערינסקע אָנקוקען זיך, און אויב כ'איז א זיווג, וועט זיין א שידוך. „דער עיקר, זאָגט ער מיר, דאַרפט איהר זעהן, רב מנחם־מענדעל, ניט זשאַלעווען קיין הוצאות, קלאָפּען דעפּעשען, וואָרום ביי א שידוך, זאָגט ער, איז דער עיקר דעפּעשען... א מחתן, זאָגט ער, אַז ער דערזעהט א דעפּעש, האָפּט איהם אַוועק דער רוח"... ס'איז געקומען צום שפּיץ, ביי'ם נעמען בילעטען — לאָזט זיך אויס, אַז מיין לאַנד־שדכן רב אַשר'ען פּעהלט־אויס אויף הוצאות. „ער האָט זיך, זאָגט ער, אויסגעבראַכט ביז דער לעצטער פּרוטה אויף דעפּעשען מיט טעלעגראַמעס. איהר זאָלט עס פּערדיענען, זאָגט ער, אַלע חודש, וואָס מיך קאָכט־אָפּ א וואָך דעפּעשען מיט טעלעגראַמעס". דו פּערשטעהכט? אָט אוא פּרנסה איז דאָס שדכנות! בקיצור, דער פּאָיעזד דערווייל שטעהט ניט, איך האָב געמוזט אויסלעגען מיינע עטליכע קערבלעך, וואָרום איבער הוצאות צעגעהט זיך קיין געשעפט ניט. מיר האָבען זיך געביטען מיט די אַדרייסים, גאָנץ פיין זיך אָפּגעזעגענט און צעפאָהרען זיך, ער קיין יאַרמעלינעץ, און איך קיין יאַמפּעלי.

נעקומען קיין יאַמפּעלי, האָב איך, ראשית חכמה, אָננעהויבען חוקר ודורש זיין: „ווער איז אָט דער משה־ניסעל קימבאָק?" זאָגט מען מיר: „חוץ זיין שאָדען אויף אַלע אידען נעזאָגט נעווארען"... — „האָט ער עפּים א סך קינדער?" זאָגט מען מיר: „א סך קינדער האָט אַיין אָרעמאַן, און א נגיד האָט מעהר נישט ווי איין קינד"... — „וואָס פּאַר א קינד?" זאָגט מען מיר: „א טאָכטער". — „עפּים

אוֹן אַיין אַסאָבע, אַזוי ווי די מאַמע איהרע. „נו, א וואוכם, אוֹן בריוט, קיין עין־הרע! — טראַכט איך מיר. — ניט קיין סאָניטש־קע, נאָר טאַקי א נאַנצער סאָניטשניק!“... אָנגעטהאָן געהט זי, די כלה הייסט עס, עפּים מאָרגע, אין א לאַנגען קאַפּאָט, א בונדע אַועלבע, זעהט אוים מעהר ווי א ווייבע, נישט מחמת אַלטקייט, נאָר מחמת בריטקייט, סכנת נפשות! מע וואָלט בעדארפט מיט איהר עפּים א שמועס טהון, זעהן, וואָס ס'איז פּאַר א חיה, — לאָזט ער נישט, דער פּאַטער הייסט עס. ער האַלט אין איין רעדען, בעשיט מיך מיט רעד. פון וואָס, מיינסט דו, רעדט ער? פון יאַמפּעלי. וואָס פּאַר א שטאָדט דאָס איז, א שטאָדט פון בערע־דערס, ניט קיין פערגינערס, שונאים אין לעבען אַריין, איינער דעם אַנדערען וואָלט דערטרונקען אין א לעפּעל וואַסער! וכדומה אַועלבע פוסטע רעד. א דאַנק דער מחותנ'טע, בייל־לאה'ן הייסט עס, זי מישט זיך אַריין אוֹן טהוט א זאָג צום מאַן: „משה־ניסעל, אפשר וואָלט געווען געוג רעדען? לאָז זיי בעסער סאָניטשקע אַביסעל שפּיעלען אויפ'ן פערטיפּיאַן“. „ביי מיר האָסט דו גע'פּועל'ט“, — ענטפערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, אוֹן גיט א וואונק צו דער טאַכטער. געהט־צו די טאַכטער צום פערטיפּיאַן, זעצט זיך אַוועק, עפּענט־אויף א גרוים בוך אוֹן קלאַפּט מיט די פינגער אויף וואָס די וועלט שטעהט. רופט זיך אַן צו איהר די מאַמע, בייל־לאה הייסט עס: „סאָניטשקע, וואָס טוּיג דיר טיודען? שפּיעל זיי בעסער „יעחאַל קאַזאַק זא דונאיעם“, „הייסע באַבקע־לעך“, אַדער נאָר „המבריל“... „פאַושאַלעסטע, מעשאיע ניט“, — ענטפערט איהר סאָניטשקע אוֹן מאַכט מיט די פינגער איבער'ן פערטיפּיאַן אַזוי גיך, אז דאָס אויג איז נאָרניט אימשטאַנד צו חאַפּען, אוֹן די מחותנ'טע, בייל־לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאָזט נישט אַראָפּ פון איהר קיין אויג, וויי איינער רעדט: „איהר זעהט פינגער?“... אוֹן ווי זי שפּיעלט אַזוי, גליטשען זיך אַרוים פון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנ'טע, אוֹן איך בלייב אַליין מיט דער כלה, מיט סאָניטשקע'ן הייסט עס, — אויף פיער אויגען.

איינגעמאכטס און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאָמיך אַזוי וויסען בייז, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל א יריד. „שוין לאַנג אַז איהר זענט א שדכן?" — מאַכט ער צו מיר און ניסט מיר אָן נאָך א גלעזעל ווישניק. „פון נאָך דער חתונה אָן, זאָג איך איהם, מיין שווער, זאָג איך, איז א איד א שדכן און מיין טאַטע, זאָג איך, איז אויך געווען א שדכן, אַלע מיינע ברידער זענען שדכנים, כמעט די גאַנצע משפּחה אונזערע, זאָג איך, בעשטעהט פון שדכנים"... אָט אַזוי האָק איך איהם איין לינגען נאָכ'ן אַנדערען און פערקרים מיך אַפילו נישט, נאָר איך פיהל, אַז עס פלאַמט מיר דאָס פּנים. איך וויים אַליין ניט, פון וואַנען עס האָבען זיך צו מיר געגומען אַזוי פיעל שקרים! א ברירה האָב איך געהאַט? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע קריכט אַריין אין א בלאָטע, קריכט מען וויטער"... נע'פּועל'ט האָב איך ביי זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען געזאָגט, אַז דער אויבערשטער וועט מיך בעגליקען און איך וועל דורכברעכען אָט דאָס דאַזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענסט, אם־ירצה־השם, גאָר אָהן א שום תירוץ, טיילען אויף דער האַלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם לייבע לעבעלסקי'ן הייסט עס. וואָס האָט פערגעסען אויף דער אכסניא זיין פּעקעל מיט כתבים. וואָס האָב איך צו איהם? אַיי, על־פּי יושר קאָן מען אפשר צו'פסק'ענען, אַז מיין חלק רח"ש נעהער איננאַנצען צו איהם, צו לעבעלסקי'ן הייסט עס? איז דעמ תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דאָ, אייגענטליך, דער גאַנצער גורם. און מיין אַרבייט איז שוין גאָרניט ווערטה? און האָקען שקרים פון יענעמס וועגען בין איך, דאַכט מיר, אויך נישט מחויב. און ווער ווייסט, אפשר האָט גאָט אַזוי געפיהרט, אַז ער זאָל פערלירען און איך זאָל געפינען, און אין מיין זכות זאָלען דריי אידען פערדיענען געלט?

אין די דאָזיגע מחשבות עפענט זיך די טהיר און עס קומט אַריין די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, און תיכף נאָך איהר — סאַניטשקע, די כלה הייסט עס. א שענע, א הויכע, א נעזונדע

כע זאכען, וואָס זענען שייך צום ענין. און איך הויב מיך אויף און וויל נעהן אויף דער סטאנציע קלאָפען א טעלעגראָם, נעמט ער מיך, משה־ניסל'ן הייסט עס, פאר א האנד און מאכט צו מיר: „איהר וועט נישט נעהן, רב מנחם־מענדל! איהר וועט פריהער עסען מיט אונז וואַרעמעס, איהר קעהרט אוודאי זיין הונגעריג". און מע נעהט זיך וואשען און מע זעצט זיך אויעק עסען און מע נעמט צו גלעזלעך ווישניק, און ער, דער מחותן הייסט עס, די נאנצע צייט — דאָס מויל מאכט זיך איהם ניט צו: יאמפעלי, יאמפעלי און יאמפעלי... „איהר ווייסט ניט, זאגט ער, וואָס פאר א שטאָדט דאָס איז! א שטאָדט פון לעדיגגעהערס און בערעדערס. איהר זאלט מיך פאָלגען, זאגט ער, וואלט איהר זיך געהאלטען פון דערווייטען, נישט נערעדט מיט קיינעם א וואָרט. איהר זאלט זיי, זאגט ער, נישט דערצעהלען קיין מעשיות, ווער איהר זענט און פון וואנען איהר זענט און וואָס איהר טהוט דא, און מיין נאָמען זאלט איהר זיי אפילו נאָרניט מזכיר זיין, גלייך ווי איהר קענט מיך נאָרניט. איהר פערשטעהט, רב מנחם־מענדל? א י ה ר ק ע נ ט מ י ך נ א ָ ר נ י ט!" — אזוי זאגט ער מיר אָן אפשר א מאל צעהן, און איך נעה אוועק, קלאָפּ א דעפעש צו מיין שותף קיין יארמעלינעץ, אזוי ווי מיר האָבען אָפגערעדט, און שרייבען שרייב איך איהם נאנץ דייטליך, בזה הלשון: „ט א ָ ו ו א ָ ר א ָ ס מ א ָ ט ר ע ל. פ ע ר ו ו י ס א ָ ר ט. ש ע ס ט ט י־ ס י א ָ ט ש י. ט ע ל ע נ ר א ָ מ י ר ו י ט ע ס ק א ָ ל ק א ָ נ א־ פ ר א ָ ט י ו ו. נ ד י ע ס י ע כ א ָ י ע מ ס י א ָ". קומט מיר אָן פון מיין שותף אויף מאָרגען א תשובה, מאָדנע פערשטעלט: „א ָ ו פ י ר א ָ ל ס י א ָ ד ע ס י א ָ ט. נ א פ ר א ָ ט י ו ו פ א־ ל א ָ ו י נ ע ש ע ס ט. ר א ב א ָ ט א ָ י ט י ע נ א ב א ָ ו ו ק ע. ס א ָ נ ל א ָ ס ע ן ז ש מ ע ר י נ ק ע. ט א ָ ו א ָ ר פ ר י מ ע. ט ע ל ע נ ר א ָ מ י ר ו י ט ע". לויף איך אוועק צו מיין מחותן, צו משה־ניסל'ען הייסט עס, און וויז איהם די דעפעש און בעט איהם, ער זאל מיר פערטייטשען דעם פסוק, וואָרום איך פערשטעה

„אצינד איז א צייט, טראכט איך מיר, מאכען מיט איהר א שמועס; לאָמיר חאָטש הערען, צי זי קאָן רעדען". נאָר פון וואָס הויבט מען אָן? לאָז מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פון אָרט און געה־צו און שטעל זיך אוועק הינטער איהרע פלייצעס און רוף מיך אָן צו איהר: „האָט קיין פאראיבעל ניט, סאָניטשקע, וואָס איך שלאָג אייך איבער אינמיטען דער שפיעל. איך האָב אייך געוואָלט עפּעס פרעגען"... דערהט זי זיך אויס צו מיר מיט'ן פּנים און קוקט אויף מיר בייז און מאכט צו מיר אויף רוסיש: „נאפּרימער?"... „נאפּרימער, זאָג איך, איך האָב אייך געוואָלט פרעגען, וואָס איז אייער בענעהר? דאָס הייסט, וואָס פאר א מין חתן, אשטייגער, וואָלט איהר געוואָלט, מע זאָל אייך געבען?" „ווידיטיע, — מאכט זי צו מיר שוין אביסעל ווייכער און לאָזט אראָפּ די אויגען, — סאָבסטוועננא וואָלט איך געוואָלט א געקאָנ־טשעטען, נאָר איך וויים, אז סע איז פאָנאפּראָסנא, וואָלט איך וועלען, פּא קראינעי מערע, ער זאָל זיין אין אָבראָזוועטער, וואָ־רום חאָטש אונזער יאמפּעלי סטשיטאיעט זיך א פאנאטיטשעסקי שטאָדט, פון דעסטוועגען האָבען מיר ניעמאָטריא אלע פאָלוטשעט רוסישע אָבראָזוואניע, און כאָטיא מיר פאָסיעשטשאיען ניט קיין אוטשעבנע זאוועדיענישע, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט נע־פינען ביי אונז אין בארישניע, וואָס זאָל ניט זיין זנאקאָמע מיט עמיל זאָליא, מיט פושקינ'ען און אפילו דאוושע מיט נאַרקי'ן"... אזוי מאכט צו מיר די דאָזיגע יפהפיה, סאָניטשקע הייסט עס, און רעדט, און רעדט צו מיר האָלב אויף אידיש, האָלב אויף רוסיש, דאָס הייסט, מעהר אויף רוסיש, ווי אוף אידיש. און אין דעם קומט־אָן די מחותנת'טע, בייל־לאה הייסט עס, רופט צוועק די כלה, ווי איינער רעדט: „אלסדינג דאָרף זיין מיט א מאָס"... און עס קומט אריין דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך צוועק מיט איהם וויעדער אין צווייען שמועסען מכח'ן שידוך: וויפיעל גיט ער נדן, וואוהין זאָל מען אָפשטעלען די חתונה, וכדומה אזעל־

עס, זאגט ער, צעקייעט? געהט זשע, זאגט ער, טאקי באלד און שרייבט איהם אוועק א סטראטשנע, ער זאל ניט פערציהען אין דער לאנגער באנק, און לאז ער אייך, זאגט ער, ענטפערען אויך מיט א סטראטשנע, אז מע פאהרט זיך צענויף — און איין עק לאז עס האבען!"

לויף איך אוועק און קלאפ מיין אשר'ען א סטראטשנע דעפעש: „דאסט טרי קלאדיאט סעם. דאסט טשיטער קלאדיאט דעוויאט. דאסט פיאט קלאדיאט אדינאצאט. נע טיאנוט דלינע סקאמייקע. סטראטשיטע וועיעכאיעם". — קומט מיר אן צוריק א סטראטשנע דעפעש, ניט מעהר ווי צוויי ווערטער: „וועיעכאיעם. וועיעכאיטע".

וועז קומט־אן אזא וואזשנע דעפעש? — מסתמא ביי־נאכט. און דו דארפסט שוין אליין פערשטעהן, אז שלאפען האב איך די נאכט נישט געקאנט. איך האב געמוסען רעכענען, וויפיעל, אשטייגער, וועט זיך אקארשט אננעמען אויף מיין חלק, וועז, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פיהר אוים דאס גאנצע צעטעל מיט שידוכים, וואס דער לייבע לעבעלסקי האט פערלארען? ביי גאט איז דען ניט מעגליך? אפגעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אסירצה־השם, אז איך פיהר דורך דעם דאזיגען עסק, שלים איך מיט מיין אשר'ען א שטענדיגע שותפות. וואהרום ער געפעלט מיר פאר זעהר א בראווען מענשען, און טאקי א מוצלח אויך. און פערשטעהט זיך, אז אט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין געקריוודעט. וואס האב איך צו איהם? נעבאך אויך א איד איין ארעמאן און א מטופל מיט קינדער... קוים דערלעבט טאג, האב איך אפגעראוועט און בין אוועק צו מיינע מחותנים, זיי בעוויזען די דעפעש. האבען זיי באלד געהייסען געבען קאווע מיט פוטער־געבעקס, און סע איז געבליבען, אז טאקי דעם אייגענעם טאג פאה־

ניט איין וואָרט. לייענט ער דורך די דעפּעש און מאַכט צו מיר: „איד! וואָס פּערשטעהט איהר דאָ ניט? ס'איז דאָך יאָוונע ויאַסנע. ער וויל, פּערשטעהט איהר מיך, אז איך זאָל געבען צעהן, וועט ער מיר געבען אקעגען די העלפט פון זעכס, דאָס הייסט, דריי טויזענד. שרייבט זשע איהם אַוועק, זאָגט ער, אז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאָגט ער, קורצע דבורים: וויפיעל ער גיט, לעג איך אקעגען צוויי מאָל אזוי פיעל. און שרייבט איהם, זאָגט ער, ער זאָל ניט מערליוועז, טאקי מיט דעם לשון, זאָגט ער, שרייבט איהם, וואָרום עס קאָן זיך אונטערהאפּען איין אנדערער". פּאָלג איך איהם און קלאָפּ אַוועק מיין שותף אזא דעפּעש: „קאָראָטקי סלאָווא. סקאָלקא דאיאט קלאָדו נאָפּראָטיוו דווא דאזא באָלעיע. נע מעדליווט. פּאָדהווואָטיטסיא דרוגאי". — בעקום איך פון מיין אַשר'ען א תשובה, וויעדער פּערשטעלט: „סאָגלאָסען דווא דאזא מענעיע וויגאָוואָראָם טיסיאָטשא נאזאד. טאָוואר נאָחאָדקא". לויף איך וויעדער אַוועק מיט דער דעפּעש צו מיין מחותן. זאָגט ער מיר וויעדער א מאָל: „ס'איז יאָוונע ויאַסנע. אייער שותף, זאָגט ער, שרייבט, אז ער איז מסכים צו לעגען פּונקט העלפט, נאָר מיט א תנאי — טויזענד צוריק, דאָס הייסט אזוי: וועז איך, למשל, וועל געבען, זאָגט ער, צעהן, דאַרף ער דאָך געבען פינף; וויל ער אפּציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאָגט ער, אז איך נעב טאקי צעהן, און ער וועט מעהר ניט געבען ווי פיער. א איד א חכם, זאָגט ער, אייער מחותן; ער וויל מיך אָפּשווינדלען פון קאָפּ ביז פיס. איך בין אָבער, זאָגט ער, א סוחר און פּערשטעה א געשעפט. איך וועל איהם בעסער געבען, זאָגט ער, צוויי מאָל אזוי פיעל און מיט טויזענד מעהר, אויידער ער זאָל מיר געבען די העלפט און מיט טויזענד וועניגער. וועט דאָס אויסקומען, זאָגט ער, אזוי: וועט ער געבען דריי, נעב איך אקעגען זיבען; וועט ער נעבען פיער, לעג איך נייען; וועט ער נעבען פינף, לעג איך עלף. האָט איהר

ארײן?" — „אָט נאָר־וואָס, זאָג איך, האָב איך בעשטעלט א וועג־טשערע ביי דער בעל־הבית'טע אויף אכט פּאָרשוין". — „וואָס איז שייך וועטשערע? — זאָגט ער. — וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאָר ביז די מחותנים פון ביידע צדדים וועלען אמאָל זיך אויסקראצען קומען, זענען מיר, זאָגט ער, נישט מחויב דערווײַל צו פּאַסטען. איך זעה, זאָגט ער צו מיר, איהר זענט דאָ א היימישער, הייסט זשע, זייט מוחל, מע זאָל אונז גרייטען צום טיש און מע זאָל אונז נעבען אביסעל בראַנפּען מיט עפּיס פּליישיגס צו פּערבייסען. עס חלש'ט מיר, זאָגט ער, דאָס הארץ מסוכן נפש!" — אזוי זאָגט צו מיר רב אָשר און מאכט נישט קיין שהיות און געהט אין קיך אריין זיך וואשען, בעקענט זיך מיט דער בעל־הבית'טע, הייסט געבען צום טיש וואָס ס'איז דאָ, און מיר זעצען זיך אוועק ביידע צו דער סעודה נאָנץ בריידלעך, און רב אָשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים ונפלאות, ווי אזוי ס'איז איהם געראָטען, ער האָט געשפּאָלטען דעם ים, קוים נע'פּועל'ט ביי דעם דאָזיגען מיוחס, ער זאָל געבען די ג' אלפים ר"ך. „וואָס הייסט, זאָג איך, ג' אלפים? מיר האָבען דאָך געשמועסט נישט ווינציגער פון פיער טויזענד?" — „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, רב מנחם־מענדעל, איך וויים, וואָס איך האָב צו טהון. איך היים רב אשר! איהר דאַרפט ווייסען, זאָגט ער, אז מיין מיוחס האָט בסך־הכל חשק געהאט לענען כנגדו נאָר־נישט מיט גאַרנישט, וואָרום ער איז אליין א גרויסער מיוחס, זאָגט ער, און האָט א ווייב נאָך א גרעסערע. און אז ער זאָל וועלען, זאָגט ער, א שידוך טהון מיט אבי וועמען, וואָלט מען איהם נאָך, זאָגט ער, צוצאָהלען אין בייטעל אריין... בקיצור, איך האָב, זאָגט ער, גענוג געהאַרעוועט, געהאקט האָלץ, און קוים מיט צרות, מיט אנגסטען, ג'פּועל'ט, ער זאָל געבען לכל־הפחות ב' אלפים". „וואָס הייסט, זאָג איך, ב' אלפים? איהר האָט דאָך נאָר־וואָס, זאָג איך, נעזאָגט ג' אלפים?" — זאָגט ער מיר וויערער: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך בין איין עלטערער שדכן פון אייך און איך היים רב אשר. לאָזען זיך נאָר די צדדים צענויפּפּאָהרען, און

רען מיר ארוים זאלבעפערט קיין זשמערינקע. נאר בכדי יאמפעלי זאל ניט זיין קשה, וואם פאהרען מיר עפים אלע פיער אינאיינעם, — האבען מיר געמאכט אזוי, אז איך זאל ארויספאהרען מיט א פאיעוד פריהער, און זיי — מיט א פאיעוד שפעטער; און דערווייל זאל איך פון זייערטוועגען דארטען צוגרייטען עפים א רעכטע סטאנציע, הייסען מאכען וועטשערע, ווי גאט האט געבאטען. און כך הוה. איך בין געקומען קיין זשמערינקע פריהער פאר אלעמען, פער־פאהרען אויף דער שענסטער אכסניא, טאקי די איינציגע אין זשמע־רינקע, מיט'ן נאמען „אדעסקי גאסטינעץ", זיך בעקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל־הבית'טע, זעהר א וואהלע אידינע, א מכניס־אורח'טע, און איך טהו זי א פרעג: „וואם איז ביי אייך דא וואם צו עסען?" — זאגט זי: „וואם ווילט איהר?" — זאג איך: „פיש איז ביי אייך דא?" — זאגט זי: „מע קאן קויפען". — זאג איך: „נו, און א יוך?" — זאגט זי: „מע קאן צושטעלען א יוך אויך". — זאג איך: „מיט וואם? מיט לאקשען, צי מיט רייז?" — זאגט זי: „אפילו מיט מאנדלען". — זאג איך: „נו, און אשטיי־גער, כדומה למשל, געבראטענע קאטשקעס?" — זאגט זי: „פאר נעלד קריגט מען קאטשקעס אויך". — זאג איך: „נו, און טרינ־קען?" — זאגט זי: „וואם טרינקט איהר?" — זאג איך: „ביער איז דא?" — זאגט זי: „פאר וואם זאל ניט זיין?" — זאג איך: „נו, און וויין?" — זאגט זי: „אבי געלד". — „אויב אזוי, זאג איך, טא זייט זיך מטריח, מיין ליעבע אידינע, און קאכט וועטשערע אזוי גרויס ווי אויף אכט פארשוין". — זאגט זי: „פון וואנען האבען זיך ביי אייך געגומען אכט, אז איהר זענט בסך־הכל אייגער?" — זאג איך: „א מאדנע אידינע! וואם גההט אייך אן? מע זאגט אייך אכט, איז אכט". און אזוי ווי מיר רעדען, קומט־אן מיין שותף, רב אשר הייסט עס, און פאלט ארום קושען מיך און האלזען, ווי איין אייגענער טאטע: „דאם הארץ האט מיר אבער געזאגט, זאגט ער, אז איך וועל אייך טרעפען דא, אינ'ם „אדעסקי גאסטי־נעץ"! נעפינט זך דא עפים, זאגט ער, וואם צו נעמען אין מויל

מאכט צו מיר: „וויסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, מנחם־מענדעל? איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רב!" זאג איך: „און איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רביצין!" א וואָרט פאר א וואָרט — ער מיר: „מלמד!" איך איהם: „שקרן!" ער מיר: „שלים־מזל!" איך איהם: „זוללי־וסובא'־ניק!" ער מיר: „מנחם־מענדעל!" איך איהם: „שכור'ניק!"... פערדריסט דאס איהם, געהט ער און לאזט מיר אראפ א פאטש. נעה איך און פאהר איהם אריין אין באָרד — א שקאנדאל, זאל גאט שומר ומציל זיין!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. היינט די בזיונות! דאס גאנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאפען אנקוקען די דאזיגע שדכנים, וואס האבען בעוויזען א בריה'שאפט צענויפפארען צווי מיידלעך. איז אבער אט דער אשר, פערהאפט זאל ער וועלען, באלד אנטרונען געוואלען, און מיך האט ער אי־בערגעלאזט איינעם אליין זיך צערעבענען מיט דער בעל־הבית'טע פאר דער וועטשערע, וואס איך האב בעשטעלט אויף אכט פארשוין. א גליק, וואס איך האב מיך חאטש בעציטענס ארויסגעמאכט, אריידער די מחותנים מיט די צווי כלות זענען אנגעקומען קיין זשמערינקע. וואס מיט זיי האט זיך דאָרט אפגעטהאן — וויים איך ניט. נאר איך שטעל מיר פאר די בזיונות!... היינט געה זיי א נביא, אז אט דער שדכן, ימח שמו זאל ער וועלען, איז אזא פוסטע זאך, א ווינדמיהל, צו אלדי שוואלצע יאהר, וואס רעדט און פאהרט און פליהט און קלאפט דעפעשען — און וואס לאזט זיך אוים? צווי בתולות!... איין מאל פאר אלע מאל, זוגתי היקרה, עס פיעלט נישט, חאטש וואלט זיך א לעבעדיגער אין וואסער אריין! און מחמת איך בין זעהר דערשלאגען פונ'ם דא־זיגען שידוך, מאך איך דאס בקיצור; אם ירצה השם, אינ'ם אנ־דערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט געבען מיט עזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־

חתן־כלה וועלען זיך אָנקומען, וועט אם־ירצה־השם אלסדינג זיין אָגיל ואשמח. איבער אזעלכע טויזענד קראָפען צעגעהט זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך היים, פערשטעהט איהר מיך, רב אָשר! איין פּרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פּאַרהאַן, וואָם סע קוועטשט מיך". — „דהיינו וואָם, זאָג איך, קוועטשט אייך?" — „מיך קוועטשט, זאָגט ער, דער פּריזיוו. איך האָב איינגערעדט, זאָגט ער, דעם מחותן מיינעם, אז ביי אייער משה־ניסל'ען איז טאקי נאָך גאָר א יונג קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פּריזיוו פּאַר דריי גראָשען, שוין גע'פּטר'ט דעם פּריזיוו"... „וואָם בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף איך מיך אַן צו מיין שותף. — וואָסער פּריזיוו? וואָסערע לאָקשען?" — זאָגט ער צו מיר וויעדער א מאל: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך היים רב אָשר!"... „איהר מעגט אייך הייסען אכטצעהן מאל רב אָשר, זאָג איך, פערשטעה איך אלץ ניט, וואָם איהר רעדט! עפּים בעלעבע־טשעט איהר מיר: „פּריזיוו", „שמיזיוו" — פון וואַנען האָט זיך גענומען צו מיין משה־ניסל'ען א פּריזיוו? א נקבה האָט שוין דען אויך אויף זיך א פּריזיוו?"... מאכט צו מיר אָשר: „וואָם הייסט — א נקבה? און וואו איז אייער משה־ניסעל'ס בחור?"... „פון וואַ־נען, זאָג איך, האָט זיך געגומען צו משה־ניסל'ען א בחור, אז ער פערמאָגט בסך־הכל זיין אייגענס א טאָכטער א בת יחידה, איין און אייניציג הייסט עם?" — „איז די משמעות, זאָגט ער, אז ביי אייך איז אויך א בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען דאָך גאָר געשמועסט עפּים וועגען א חתן!"... „אוודאי, זאָג איך, א חתן! איך האָב אָבער גאָר אַנדערש ניט געערבענט, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָם זענט איהר!"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָגט ער, אז חתן'ס צד — דאָם בין איך?"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָם בין איך?"... „פּאַר וואָם זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר ניט מזכיר געווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... זאָג איך: „נו, און איהר האָט מיר מזכיר געווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... וועדר ער אין כעס און

שלים־שלים־מזל

מנחם־מענדעל — שיין שגענט.

געשריבען אין יאהרען 1900־1909.

דערלעך זאלען לעבען, וואם איך בענג נאך זיי שטארק, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. גאט שיקט צו די רפואה פאר דער מכה. פאהרענדיג פון זשמערינקע, האב איך געמיינט, אז דער הימעל איז שוין אויף מיר געפאלען. נעחאי־בי וואלט איך געהאט גענוג אויף הוצאות, וואלט איך שוין ווי־עס־איז דערשלעפט זיך אהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האב איך מיך אבער אויסגערעכענט, אז איך וועל מוזען בלייבען שטעקען ערגיץ אין וועג, חאטש נעם, אל תפתח פה לשטן, און ציה זיך אוים אויף די רעלצען! איז דאך אבער פארהאן א גאט אויף דער וועלט, בעקען איך מיך אין וואגאן מיט עפים איינעם א שלאק, איין אגענט א אינספעקטאר, וואם שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און ער הויבט מיך אן צורעדען און זאגט מיר צו הרים וגבעות, אבי איך זאל וועלען איין אגענט. וואם איז דאם אזעלכעם איין אגענט און ווי אזוי שטראפירט מען מענשען פונ׳ם טוידט — איז א סך צו שרייבען, און איך האב שוין איצטינם מאל אזוי אויך איבערגעחאפט די מאם, לאז איך עם איבער אויף איין אנדערש מאל.

הנ״ל.

סוף פונ׳ם פינפטען בוך.

שְׁלִים־שְׁלִים־מַזָל

(מנחם־מענדעל — איין אגענט).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעוועט.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיר האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, זונתי היקרה, אז איך האָב געמוזט עוקר זיין, אנטלויפען הייסט עס. איך האָב מיך נאָר־וואָס ארויס־געחאפט פון איין אומגליק, פון א גרויסען אומגליק! איך מעג בענשען גומל. שיער־שיער בין איך אריין אין חד־גדיא אריין, און נאָט ווייסט, מיט וואָס איך־וואָלט אָפגעשניטען. פון רעסטאנסקי ראָטע איז נאָר ניטא וואָס צו רעדען, און אפשר נאָך קאָטאָרזשנע סיביר, חאָטש איך בין אין דעם שולדיג גלייך מיט דיר. ווי זאָגט די מאָמע דיינע: „שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער"... איצט, אז דער אויבערשטער האָט מיר געהאָלפען, איך האָב מיך בעציטענס ארויסגעחאפט ווי פון א שרפה, האָב איך מיך אוועק־

און פערערען, אזוי לאנג רעדען, ביז יענער זאל זיך שוין מוזען שטראפירען פונ׳ם טוידט — און מעהר דארף מען ניט. הקיצור, מיין פארשוין דער אגענט־אינספעקטאר האט ארויסגעזעהן אין מיר, אז איך בעדארף זיין א גוטער אגענט, איין אויסגעצייכענטער אינקווויזיטאר.

איצט, זונתי היקרה, דארף מען דיר קלאר מאכען, זאלסט פערשטעהן דעם חילוק צווישען איין אגענט א אינספעקטאר און איין אגענט א אינקווויזיטאר. איין אגענט א אינקווויזיטאר הייסט גלאט איין אגענט, וואס שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און איין אגענט א אינספעקטאר הייסט שוין איין עלטערער אגענט, וואס מאכט אגענטען. היינט איז פארהאן א „קרוזשנאי" אגענט־אינספעקטאר, וואס מאכט אגענטען־אינספעקטארעס, און איבער די אלע אגענטען, אינקווויזיטארעס, אינספעקטארעס און „קרוזשנאי" אינספעקטארעס איז פארהאן איינער, איין אויבערהאר איבער אלע, וואס מע רופט איהם גענעראל־אינספעקטאר. קיין עלטערער פון איהם איז שוין נישטא אויף דער נאנצער וועלט. פערשטעהט זיך, אז צו ווערען א גענעראל מוז מען פריהער זיין א אינקווויזיטאר, נאכדעם א אינספעקטאר, נאכדעם א „קרוזשנאי" אינספעקטאר, און אזוי ווייטער. און אז גאט העלפט, מע דערדיענט זיך און מע ווערד א גענעראל — איז מען שוין בעוואהרענט מיט פרנסה אויפ׳ן נאנצען לעבען. עס איז פארהאן, זאגט מיין פארשוין, גענעראלען אזעלכע, וואס פערלעבען א יאהר ניט וועניגער פון דרייסיג טויזענד. הכלל, ער האט מיך אנגעהויבען צורעדען, איך זאל ווערען איין אגענט. האב איך מיך מיישב געווען: וואס האב איך דא אייגצושטעלען? ממה־נפשך, וועט עס געהן, וועט עס געהן; אלא ניט — איז אינה מקודשת. קיין פוטער, זאגט ער, לעג איך ניט ארויין. אדרבה, איך בעקום נאך, זאגט ער, איין אוואנץ, דאס הייסט, מע ניט מיר איין ארעוויף פאר מיין ארבייט עטליכע קערבלעך, איך זאל האבען דערווייל אויף הוצאות און אויף אויסקלייידען זיך און אויף צו קויפען זיך א פארטעפעל. אויב אזוי, איז דאך עס טאקי

נעזעצט ארויסשרייבען דיר אין א בריעף אלסדינג באריכות, פונ׳ם אנהויב ביז׳ן סוף.

פון מיין פריהערינען בריעף נעדענקסט דו דאך מן הסתם, אין וואס פאר א פאלאשטניע איך בין נעווען נאך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט הייגט נעראכט. איך האב דעמאלט נערעכענט, ס׳איז איין עק. אזש מנחם־מענדעל. בעראף איך מיך בעגעגענען מיט אייגעם א פארשוין, איין אנענט א אינספעק־טאר פון „אקוויטעבל", וואס שטראפט מענשען פונ׳ם טוידט און האט דערפון פרנסה מיט׳ן פולען מויל. ער האט מיר ארויסגענומען א ביכעל און האט מיר בעוויזען, וויפיעל מענשען ער האט שוין פערשטראפירט פונ׳ם טוידט און וויפיעל מענשען עס זענען שוין ביי איהם געשטארבען. און דאס איז אזא געשעפט, וואס, אדרבה, וואס מעהר מע שטארבט, איז אלץ בעסער, סאי פאר די טוידטע, סאי פאר די לעבעדיגע. וועסט דו דאך פרענגן: וואס איז דער שכל? דער שכל איז א פראסטער שכל. אשטייגער, נאפרימער, „אקוויטעבל" האט גענומען און האט מיך אפגעשטראפירט פונ׳ם טוידט אויף צעהנטויזענד קארבען. דארף איך צאהלען פאר דעם סך־הכל אועלכע צוויי־דריי הונדערטער א יאהר ביז׳ן טוידט. איז ממה־נפשך, שטארב איך אוועק, חלילה, דאס ערשטע יאהר — איז דיין גליק: צעהנטויזענד קארבען איז א מטבע. אלא וואס דען, איך לעב? איז „אקוויטעבל׳ם" גליק. דארטען דיענען אהן א שיעור מענשען, אנענטען, צום מיינסטען — אידען, וואס האבען אויך ווייב־און־קינדער און דארפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואס זשע אהרט דאס מיך? דער חסרון איז, וואס ניט א יערער קאן זיין איין אנענט. איין אגענט דארף, ראשית חכמה, נעהן אנ־געטהאן פיין, אבער מאקי וואס פיין הייסט: א שענעם נארניטער, א קאלנער מיט מאנקעטען, מעג זיין פאפיערענע, אבי ווייסע, א שניפס א שענעם, נו און א קאפעליש — שמועסט מען ניט. דער עיקר אבער איז — שפראך. איין אגענט מוז קאנען שפראך. דאס הייסט, ער דארף קאנען רעדען, צורעדען, איינרעדען, איבערעדען

געווארען א מעקלער פון צוקער און פון געלד, פון הייזער און פון אימעניעס, פון וועלדער און פון זאוואדלעך, און ווי אזוי איך בין נאכדעם געווארען א שדכן, אפילו א שרייבער אויך, געדרעהט, געברענט, געפלאקערט און געטראסקעט מיט דער גאנצער וועלט, און דער סוף איז געווען, זאג איך איהם, נישט גוט—שלום־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט־אויף דער גענעראל, יעווזערעל הייסט עס, לענט ארויף אויף מיר די האנד און רופט זיך אן צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, גאספאדין מנחם־מענדעל? איהר נעפעלט מיר; א נאמען האט איהר א שענעם, און רעדען, ברוך השם, קאנט איהר. איך זאג אייך נביאות, אז מיט דער צייט וועט איהר זיין א גרויסער אגענט, טאקי גאר א גרויסער! דערוויל בעקומט איהר אין זוואנציג, פאהרט ארוים אויף דער וועלט, אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך, דארט קען מען אייך אויסגעבונדען, און וייט מצליח"...

און כך הוה. איך האב נאר בעקומען פון זיי די עטליכע קערבלעך, אזוי האב איך מיך באלד אויסגעקליידט בגדי־מלכות. זאלסט מיך זעהן, וואלסט דו מיך ניט דערקענט. און א פארטעפעל האב איך מיר געקויפט א גרויסען, האט מען מיר אנגעפאקט אהין ביכלעך מיט פאפיערען א גאנצען טראנספארט, און איך האב מיך געלאזט אויף גאט'ס וועלט. קודם קיין כעסאראביע, א ווינקעל פון פרנסה! דארט, זאגט מען, קאן מען מאכען געשעפטלעך, שטראפירען און שטראפירען. דארף זיך מאכען אזוי, אז איך האב יאהרצייט, חאפ איך מיך אראפ מפאיעזד לפאיעזד אין א קליין שטעטעל, עפים א העק צו אלדי.שווארצע יאהר. איך האב גאר ניט געוואוסט, אז דאס שטעדטעל האט א שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות־פנים'ער, מוסרים און יאבערניקעס. פערבערנט וואלט עס געמעגט ווערען איידער איך האב עס דערקענט! נאר אז סע איז בעשערט איין אומגליק — דארף איך אקוראט אט דא, אין דעם שטעדטעל, האבען יאהרציים, און פאל ארויין אין א בלאטע, זאל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! דאס הארץ האט

נאָר נישקשה פון א קאָנבינאַציע! און איך האָב מיך נעלאָזט אי־
בערערעז און בין געוואָרען למזל איין אָנעמט.

נאָר נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. ווערען
איין אָנעמט דאַרף מען זיך זעהן קורם מיט'ן נענעראל, וואָרום ביז
דער נענעראל שרייבט ניט אונטער — איז בלאָטע. און ער האָט
מיך נענומען, דער אינספעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאַקי
אויף זיינע אייגענע הוצאות געבראכט צו פיהרען קיין אַרעם צו
זייער נענעראל אין „אקוויטעבל", וואָס האָט צו שאפען אויף עט־
ליכע און צוואנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען,
כמעט אכטצעהן הונדערט אָנעמטען. מילא, איך זאל דיר בעשרייבען
די גרויסקייט פון'ם דאָזיגען נענעראל, איז ניט שייך. דאָס הייסט,
ער אליין איז דוקא ניט אזא גרויסער, ווי דער טאַראַם איז גרויס,
און אויגען האָט ער גרויסע, שארפע אויגען, און א פנימ'על א
ליכטיגס, און בעקלעך רויטע, און רופען רופט מען איהם: יעווע־
זערעל. דעם נענעראל'ס קאַנטאָר פערנעמט א גאנצע שטוב,
חדרים, חדרים און חדרים. א סך טישען מיט בענקלעך, מיט
ביכער, מיט פאפּיערען, און אָנעמטען דרעהען זיך ארום, און סע
גריבעלט און סע שוויבעלט, און דעפעשען לויפען הין און צוריק —
עס טהוט זיך חושך! איידער מע דערשלאָגט זיך צום נענעראל
אליין, דאַרף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. א טוידטער בין
איך געווען, אז מע האָט מיך אריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעווע־
זערעל, חאָטש אפילו ער האָט מיך דוקא געבעטען זיצען, מכבד
געווען מיט א פאפּיראָס, אויסגעפרעגט ביי מיר, ווער איך בין און
וואָס איך בין און וואָס איז מיין געשעפט? בין איך נעגאַנגען און
איהם אויסדערצעהלט אלסדינג, פונ'ם אָנהויב ביז'ן סוף, ווי אזוי
איך בין געפאָהרען קיין קעשענעוו און פערבלאָנזעט קיין אַרעם, נע־
האַנדעלט מיט „לאָנדאָן", און פון דאַרטען קיין יעהופּעץ, זיך נע־
דרעהט ארום דער בערזע, געקויפט און פערקויפט „יקנה"ז" און
„פוטיווילי" און „לילעפוטען" און אנדערע „פאפּיערלעך" אין די
מילאָנען אריין, און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט געדאַכט,

שוינען, אז זיי זענען ניט גלייך צו אַנדערע; זיי פערשטעהען אײַן עסק, און מיט זיי קאָן מען שוין עפּעס מאַכען. און כך הוה. איך בין נאָר אַרויס פון בית־מדרש, נעהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה־לײַט, פון הינטען, און מאַכען צו מיר: „וואָס לויפט איהר אזוי, רב מנחם־מענדל? שטעהט א ווײַלע, מיר ווילען אײַך עפּעס פרעגען. אָט דאָ ביי אונז, אין דער בלאָטע, ווילט איהר מאַכען געשעפטען?“... — זאָג איך: „פּאַר וואָס ניט?“ — מאַכט צו מיר דער לאַנגער, דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז: „צוויישען אַחינו בני־ישראל?“... און דער וואָס מיט'ן אויגעל העלפּט איהם אונטער: „מיט אידען איז גוט קוגעל עסען“. — זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?“ — זאָגט דער לאַנגער: „האַנדלען זאָל מען מיט א פּריץ“. — „לעבען זאָלען די גויים“... — העלפּט איהם אונטער דער וואָס מיט'ן אויגעל. און אָט אזוי נעהען מיר און רעדען, און אז מע רעדט, דערעדט מען זיך. עס לאָזט זיך אויס א מעשה, אז אָט די צוויי חברה־לײַט האָבען זייער אײַנגענם א פּריץ א מאָל־דאָוואָן, א רייכען בעל־הגוף, וואָס זיי פערדיענען ביי איהם אָפּט א קערבעל. מיינען זיי, אז איהם וואָלט מען געקאָנט זעהר שען פער־שטראָפירען... זאָג איך: „אך, פּאַר וואָס ניט? מיט'ן גרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק, און לאָמיר עס מאַכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אץ להעשיר“... און עס איז געבליבען, אז מאָרגען, אם־ירצה־השם, אין בית־מדרש צום ערשטען מנין דאַרפען זיי מיר ברענגען תשובה פון זייער פּריץ דעם מאָל־דאָוואָן. נאָר וואָס דען? איין זאַך האָבען זיי מיך געבעטען — ס'זאָל זיין בסוד־סודות, דאָם הייסט, איך זאָל זיך ניט אויסרעדען אויף דער אכסניא, אז איך האָב מיך מיט זיי געזוהען און אז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכח א געשעפט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געוואָרען, האָב איך מיך גע־פערעט אין בית־מדרש אריין דאָוונען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּ־געדאָוונט — נישטאָ מיינע חברה־לײַט. איבערגעוואָרט דעם אנ־דערען מנין — נישטאָ מיינע פּאַרשוינען. פּאַר וואָס האָב איך זיי,

מיר אבער טאקי געזאגט, אז איך וועל דאָ גוט ניט אפשניידען. נאָר אז מע דארף זאגען קדיש, איז עפּים א תירוץ? בין איך אוועק גלייך אין בית־מדרש ארײן און קום אָן פונקט צו מעריב. אפּנעדאוועט מעריב, געהט־צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אָן צו מיר: „יאהרצייט?“ — זאָג איך: „יאהרצייט“. — מאכט ער צו מיר: „פון וואנעט איז א איד?“ — זאָג איך: „פון דער נאָרער וועלט“. — „מה שמכם?“ — זאָג איך: „מנחם־מענדעל“. — „קומט דאָך אייך שלום!“ — און ער שטעקט מיר אָפּ א שלום־עליכם, און נאָך איהם דער גאנצער מנין. אלע געבען מיר אָפּ שלום, און עס ווערד ארום מיר א רעדעל, און מע הויבט־אָן אויסטאפּען ביי מיר, ווער איך בין און פון וואנען איך בין און וואָס איז מיין טהועכץ? זאָג איך זיי: „איך בין איין אגענט“. — פרעגען זיי: „פון וואָס איין אגענט? פון מאשינעס?“ — זאָג איך: „דוקא ניט. איך בין איין אגענט א אינקוויזיטאָר פון „אקוויטעבל“. — זאָגען זיי: „וואָס איז דאָס פאר א שלאָק?“ — זאָג איך: „איך בעוואָהרען מענשען נאָכ'ן טוידט“. און איך נעב זיי צו פערשטעהן דעם שכל, ווי אזוי מע שטראפירט מענשען פונ'ם טוידט. שטעהען זיי ארום מיר מיט אפּענע מייל־ער, גלייך ווי מע וואלט זיי דערצעהלט — אויפ'ן הימעל א יריד. נאָר צוויי חברה־לייט האָב איך בעמערקט צוויישען זיי, איינער א הויכער, א דארער, איין אויסגעבויגענער, מיט א נאָז אויך איין אויסגעבויגענער און א גלאנצענדיגער; א טבע האָט ער, אז ער רעדט, צופט ער די האָר פונ'ם בערדעל אויס־ציגוויז. דער אנדערער — א נידעריגער א בריטער, א שוואַרצער, ווי א ציגיינער, מיט איין אויג א שעלמיש. וואָס קוקט ביי איהם קיין פצון זייט. ער מעג רעדען ווי ער ערנסט, ווייזט זיך אויס, אז ער שמייכעלט. די דאָזיגע צוויי חברה־לייט האָבען, אפּנים, יא פערשטאנען, וואָס הייסט שטראפירען מענשען פונ'ם טוידט, מחמת זיי האָבען זיך עפּים מאָדנע איבערגעקוקט מיט די אויגען און האָבען א זאָג געטהאָן איינס צום אנדערען אונטער דער נאָז: „סע וועט געהן א גאנג“... איך זאָב באלד פערשטאנען אָן די צוויי פּאר־

נאָך איהם האָט זיך אַריינגעקאָטשעט א נפש פון א פּוד צוועלף מיט א גרויסער בלויער נאָז, מיט פּעטע האָריגע הענד און מיט צוויי מאָדנע פּיס, וואָס אָנהויבען הויבען זיי זיך אָן דוקא גראָב. נאָר וואָס וויטער נעהען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שווערלעך צו טראָגען אויף זיך אזא גרויסען, אזא שווערען גוף.

אָט דער דאָזיגער נפש איז געווען דער פּריץ דער מאָלדאַוען. דערזעהן דאָס פּלעשעל בראָנפען אויפֿן טיש, האָט ער אַרויסגעלאָזט פון זיין פּעטען בויך א פּעטע שטימע אויף גוויש: „אָצע דאָברע דילאָ!“... געגומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פּריץ דער מאָלדאַוען האָט געגומען צווויי ביסלעך), האָבען די צווויי חברה־לייט פּערבונדען מיט איהם א שמועס מכח וויץ און מכח קאָרן, און בשעת מעשה טהוט מיר יענער וואָס מיט׳ן אויגעל א זאָג אויפֿן אויהער: „דער אָדון איז אָנגעשטאָפּט!... האָט אפשר טויזענד טשעטווערט ברויט, א חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער גייהט אזוי אָרעם געקליידט; ער איז נאָר א קאַרגער“... און יענער, דער לאָנגער, גיט איהם אלץ עצות, ער זאָל נישט פערקויפען דאָס ברויט, וואָרום עס וועט זיין טייער וויץ; ער זאָל בעסער אָפּלעגען דאָס גאַנצע ברויט אויפֿןווינטער. „אָצע דאָברע דילאָ!“ — זאָגט איהם אלע מאָל דער פּריץ דער מאָלדאַוען, האָט־אַריין איין כוסה נאָך דער אַנדערער און פערבייסט מיט אפעטיט, ווי נאָך א תענית, און בלאָזט מיט ביירד לופען און מיט דער נאָז. נאָכ׳ן עסען רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „אַצינד קאָנט איהר דבר׳ען מיט׳ן אָדון מכח אייער עסק“... האָב איך מיך אוועקגעזעצט מיט׳ן אָדון בעזונדער אין א ווינקעלע און האָב איהם אנידערגעלעגט א דרשה, איך וויים ניט, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר נענומען! איך האָב איהם געגעבען צו פערשטעהן, ווי נויטיג דאָס איז פאַר איטלעכען מענשען דאָס שטראָפירען זיך, ער מעג זיין רייך, ווי קורח; אדרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איך, איז אלץ נויטיגער, ער זאָל זיך פערשטראָפירען, וואָרום א רייכער מענש, זאָג איך, אז ער ווערט־אָן דאָס געלט אויף די על־

שוטה, נישט נעפרענט, ווי אזוי רופט מען זיי ביי׳ם נאָמען און ווּאו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און א פרעג טהון ביי איהם — האָב איך מורא: איך האָב דאָך געגעבען זיי דאָם ווּארט, ס׳זאָל זיין בסוד! ערשט העט נאָך אלע היום׳ס האָבען זיי זיך בעוויזען מיט די טלית־ותפילין. אז איך האָב זיי דערזעהן, האָט מיר א טיאָך געטהאָן דאָם הארץ פאר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פרעגען, וואָם הערט זיך — האָב איך מיך איינגעהאלטען, ס׳איז נישט מעגש מענש. אָפּגעראָוועגט פאר זיך אויף איין פוס, חאפען זיי די טלית־ותפילין און לאָזען זיך נעהן נעשווינד. איך נאָך זיי. — „נו?" — מאָך איך צו זיי. מאכען זיי צו מיר: „יהודי בלא, דבר׳ט נישט אויף דער נאָס, איהר קענט נישט אונזער שטאָרט, ברענען זאָל זי אייך! איהר גענהט אונז בעסער נאָך פון הינטען און קומט צו אונז אהיים. דאָרט מאכען מיר דאָם נעשעפט, און טאקי אין איינוועגס עפּיס צובייסען"... אזוי מאכט צו מיר דער וואָם מיט דער אויסגעבוינענער נאָז און טהוט א וואונק צו דעם וואָם מיט׳ן אויגעל, און יענער וואָם מיט׳ן אויגעל ווערד נעלם. און מיר אין צווייען לאָזען זיך נעהן איבער ענגע פינסטערע חושכ־דינע נעסלעך, ער אויף צופריהער און איך נאָך איהם, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז נאָט האָט נעהאלפען, מיר זענען בשלום נעקומען.

אריינגעקומען אין א קליין פינסטער פערוויכערט שטיבעל מיט א סך פליענען אויף די וועגד און אויף דער סטעלי, מיט א נע־מאהלטען מזרח. א רויטען טישטוך אויפ׳ן טיש און מיט א לאָמפּ, פערהאָנגען מיט פאפּיערענע אָפּגעבלאָקעווענע קווייטען, האָבען מיר געטראָפען ביי׳ם אויוועז א קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט א בלייך־איבערגעשראָקען פנים. דאָם קליינע ווייבעלע האָט א קוס געטהאָן מיט׳ן איבערגעשראָקען פנים אויפ׳ן מאָן, און דער מאָן האָט א זאָג געטהאָן צו איהר פארבייגעהענדיג: „עסען!" — און ס׳איז בעשאפען געווארען אין איין כהרף־עין א טישטוך מיט א בולקע, מיט בראָנפען און מיט פערבייסען. עס האָט נישט לאַנג נעדויערט, און יענער וואָם מיט׳ן אויגעל איז אריינגעקומען, און

„ער איז א פּיפערנאָטער", — מאַכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאַכט זיך מיר גלייך אין פּנים אַריין. זעץ איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, חלש'ען, ער זאָל מיר זאָגען, וואָס בעדייט דאָס „פּיפּערנאָטער" און פון וואַנען וווייסט ער, וואו איך בין געווען און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אַפּנים, ארויסגעזוהען פון מיינע רעד, אז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, האָט ער אויף מיר רחמנות געהאַט און האָט זיך פערשפּאַרט מיט מיר בעזונדער אין א חדר און האָט מיר געזומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותפים אזעלכע זאכען, אזש די האָר האָבען זיך מיר געשטעלט קאָפּויר. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז די צוויי חברה־לייט זענען בסך־הכל פּראָסטע שווינדלערס, מזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס נישט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אָפּגעטהאָן אויף זייער לעבען אזעלכע קרימינאל־זאכען, וואָס וועז מע חאפּט זיי, זאָגט ער, געהען זיי אַוועק וווייט... זייער טרפה'נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תמיד שטעלען זיי ארויס א דריטען, און אַליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזיגער פּריץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אייך איהם ארויסגעשטעלט פּאר זעהר א רייכען מאַלדאַוואַן, איז בסך־הכל א פּראָסטער לאָפּאַצאַן, זאָגט ער, א שכור הגדול הגבור והנורא, און דער, זאָגט ער, וואָס איהר האָט איהם פערשטראָפירט, — איז אַדער ער האַלט ביי אָפּזאָגען די עטליכע גילדען, זאָגט ער, אַדער ער איז שוין א שוכך־עפר... איהר פערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?"...

דערהערט אזעלכע דבורים, איז מיר פּרחה נשמתי געוואָרען. עס געהט מיר מעהר נישט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, אז איך זאָל מיך נאָך אַריינחאָפּען אויף א מינוט אין א טורמע אריין! האָב איך נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באָהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, נאָר נישט געוואָלט אפילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חברה־לייט, לאָזען זיי געהן כּף־הקלע מיט זייער מאַלדאַוואַן און מיט דער שטאָדט און מיט גאַנץ בעסאַראַביע און מיט'ן גאַנצען עסק פון

טערע יאָהרען, איז איהם טויזענד מאָל ערגער ווי דעם קבצן; אַ קבצן, זאָג איך, איז שוין געוואָהנט געוואָרען מיט'ן דלות, און אַ נגיד, זאָג איך, אַז ער בלייבט חלילה אָהן געלט, איז ערגער ווי געשטאָרבען. „יאָ, נאָפּיסאָנאָ או נאָס — זאָג איך צו איהם — עני חשוב כמת, זנאָטשיטסאָ, ביעדני חוזשע יאָק מערטווי. אַ פּאָטאָמו, זאָג איך, וואָשע בלאָהאָראָדיע, זאָג איך, זאָשטראָפּיראָי־טי סובי, זאָג איך, אָט סמערטי טשרעז סטאָ דוואָרצאָט לייט, זאָג איך, נאָ דעסיאָט טיסיאָטשי"... „אָצע דאָברע דילאָ!" — מאָכט צו מיר דער אָדון און בלאָזט מיט ביידע לייפּען, ווי אַ בלאָז־זאָק. איך פיהל, אַז דער כח פון רעדען האָט זיך אין מיר צעברענט מיט סכנת־נפשות, ווי איך רעדען ווייטער, רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „געוונג אייך צו דבר'ען; נעמט אַרויס דעם נייר און כתב'עט־אָן וואָס מע בעדאַרף"... און יענער וואָס מיט'ן אויגעל טראָגט מיר אונטער אַ טינט און פּערער, און איך טהו־אָפּ אלסדינג, וואָס מע בעדאַרף, און אַז עס קומט צו חתמ'ענען, שוויצט דער פּריץ דער מאָלדאָוואָן נעבאָך שטאַרק ביז ער „לעגט דעם טאָטען". נאָכדעם נעה איך מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראָכ־טען, איך נעם איין אדערוף, נעב אַרויס אַ קוויטאָנציע — און דאָס געשעפט איז געמאָכט.

געקומען פאַר־נאָכט אויף דער אכסניא פרייליך און נעהייסען זיך קאָכען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל־הבית פון דער אכסניא: „וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך?" — „וואָס זאָל זיך הערען?" — זאָג איך. — „מעג מען אייך, זאָגט ער, אָפּגעבען מזל־טוב?" — „וואָס פאַר אַ מזל־טוב?" — פרעג איך איהם. — „דאָס געשעפּטעל?" זאָגט ער, וואָס איהר האָט אָפּגעאַרבייט"... — „וואָסער געשעפּטעל?" — זאָג איך און מאַך מיך תמ'עוואָטע. — „מיט'ן פּריץ", — מאָכט ער צו מיר. — „מיט וואָסער פּריץ?" — „מיט'ן גראָבען פּריץ". — „פון וואָנען ווייסט איהר, זאָג איך, אז איך האָב געמאָכט אַ געשעפּטעל מיט אַ פּריץ?"... „ס'איז אזוי, זאָגט ער, אַ פּריץ, ווי איך בין אַ רביצין"... — „וואָס זשע דען איז ער?" —

וועט מיר ניט זיין שוועך, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העלפן, איך וועל, אם־ירצה־השם, בענליקען, און בענליקען וועל איך געווים, דאָס איז ביי מיר זיכער. ווי ס'איז טאָג אויף דער נאַנצער וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקאַרטען, פאַר דיר און פאַר די קינדער, און וועל דיך אַרויסנעמען אהין, און וועסט ביי מיר לעבען בכבוד, ווי די גרעסטע שרה'טע, פוג'ם שענסטען און פוג'ם בעסטען, קיין שפּרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאָזען פאַלען. און עס איז שוין טאַקי צייט, כלעבען, אז דו זאָלסט אויך וויסען פון א וועלט צו זאָגען! רק נישט נעזאָרגט און נישט נענומען זיך צום האַרצען — מיר האָבען א שטאַרקען גאָט!...

הג"ל.

סוף פוג'ם זעכסטען בוך.

שטראפירען מענשען פונ׳ם טוידט, וואָס מע קאָן דורך דעם אומ־גליקליך ווערען... לאָז גאָט געבען בעסערע פּרנסות. הלואי איך זאָל שוין קומען אויפ׳ן אָרט בשלום. און מחמת איך האָלט ביי פּאָהרען א ווייטען וועג, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, פון האָמבורג וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאָלען לעבען. גאָט זאָל העלפען, זיי זאָלען זיין געזונד און שטאַרק, און מע זאָל זיך זעהן מיט פרייליכע הערצער. גרים שוועד און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב דיר גאָר פערגעסען שרייבען, וואוהין איך פּאָהר. זונתי היקרה, איך פּאָהר קיין אמעריקע. נישט אַליין — א גאַנצע קאָמפּאניע פּאָהרען מיר. דאָס היסט, פּאָהרען פּאָהרען מיר, אייגענטליך, קיין האָמבורג, און פון דאָרטען שוין קיין אמעריקע. וואָס עפּעס קיין אמעריקע? ווייל אין אמעריקע, זאָגט מען, ווערען אידען גליקליך. גאָלד, זאָגט מען, וואָלגערט זיך דאָרט אין די גאַסען. געלד רעכענט זיך דאָרטען אויף טאָלערס, און מענשען זענען דאָרטען בחשיבות גדול — א רענדעל א מענש! און ווער שמועסט, אידען — די זענען גאָר דאָס אויבערשטע פון חריין! אָלע זענען מיר מבטיח, אז אין אמעריקע וועל איך, אם־ירצה־השם, מאַכען גוט, טאַקי וואָס גוט הייסט. די גאַנצע וועלט פּאָהרט איצט קיין אמעריקע, מחמת דאָ איז נישטאָ וואָס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האָבען זיך אויסגעלאָזט אָלע געשעפּטען. היינט וויבאָלד אז די וועלט פּאָהרט, פּאָר וואָס זאָל איך אויך ניט פּאָה־רען? וואָס האָב איך איינצושטעלען?... רק זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זונתי היקרה, און נישט איבערטראַכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אז איך וועל דיך, חם ושלום, נישט פערגעסען, נישט דיך, נישט אונזערע קינדערלעך, זאָלען געזונד זיין. איך וועל ארבייטען טאָג ווי נאַכט, קיין זאַך